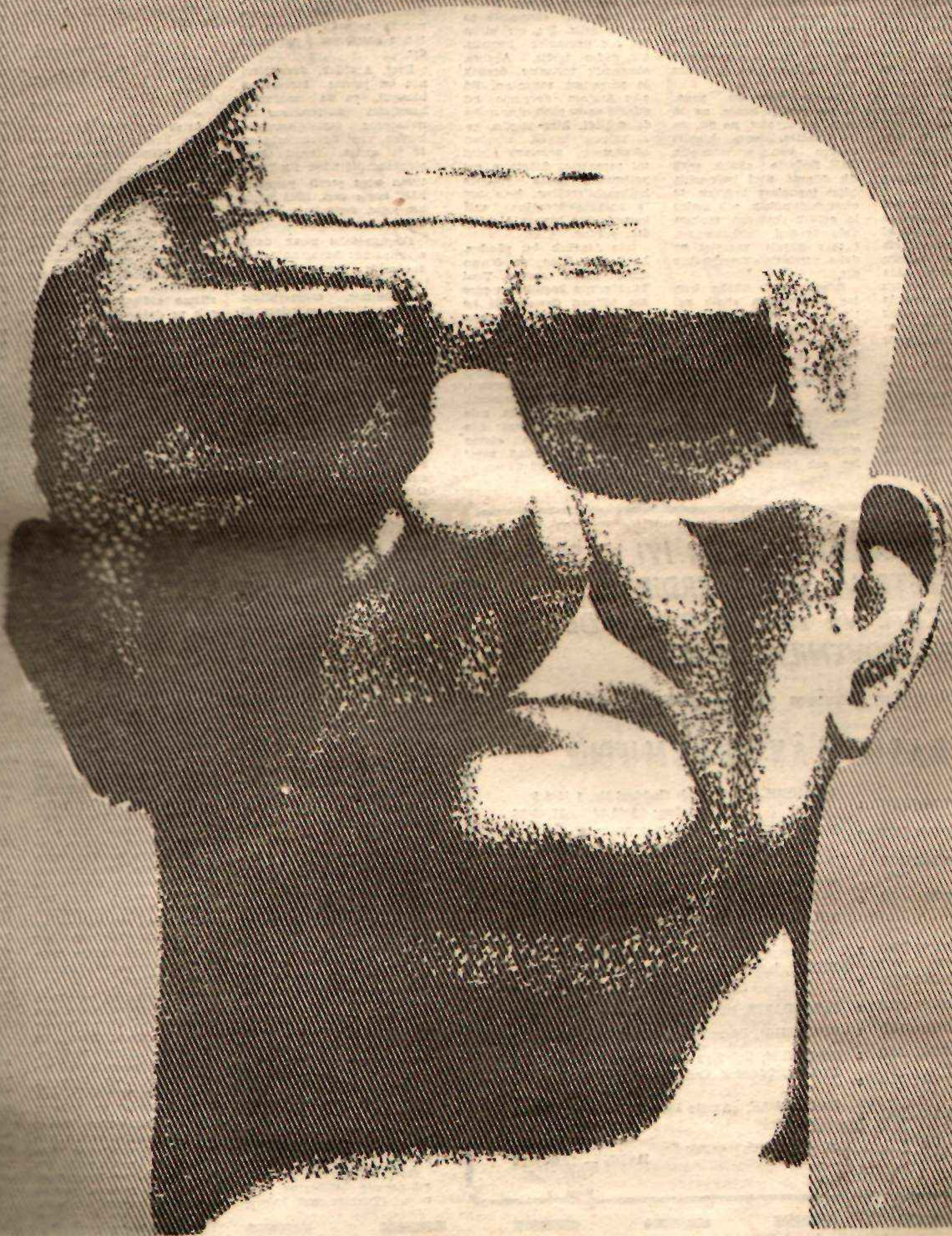
YÖN

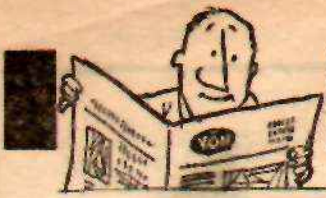
HAFTALIK GAZETE

Açık Oturum



ATATÜRK ÖZEL SAYISI

Yıl : 1 - Sayı : 47 7 Kasım 1962 100 Kuruş



OKUYUCU'DAN YÖNE

Atatürk ve devrimler

Atatürk önderliğindeki kurtuluş savaşı, saldırgan emperyalizmden, kapitalci sömürgecilikten yurdun arıtılması, devrimleri ise, orta çağ teokratik düzeninin yıkılması, yeni Türk Devletinin, kısa sürede Batı uygarlığı düzeyine ulaşması istenen, bağımsız, sömürülmeyen, demokratik bir toplumun kurulması amacını gütmüştür.

Gerçekten, Büyük Atatürk, Batılı emperyalistler, sömürgeciler tarafından işgal edilmiş en değerli yurt topraklarını kurtarmakla, işin bitmiyeceğini tam bir isabetle anlamış, bu nedenle savaştan hemen sonra, gerek savaşın getirdiği, gerekse ortaçağ düzeni Osmanlı saltanatının bıraktığı yığın yığın yurt sorunlarının köklü olarak çözümlenmesinin gerekliliğine yürekten inanmıştı. Ve işte bu nedenle, savaştan hemen sonra yıldırım hızıyle birçok devrimler yapılmıştır.

Yirminci yüzyılın başında, Batı emperyalizmine cephe alıp savaşan, Batılı sömürgecilerden yurdu kurtaran, bağımsızlığını tamamlıyan ilk devlet adamı Atatürk'tür. Üstelik, kurtuluşu sadece askeri başarılarda aramayıp, onu sağlamlaştırmayı gerekli devrimlerin yapılmasında gören ilk örnek önder..

Devrimlerin her biri, o süreki toplumsal koşullar içinde başlıbaşına çok önemli, çok gerekli ve çok cesurca davranışlardır. Ve bu orandaki bir yapıt, ancak Atatürk gibi dâhi önderlere özgüdür. Bütün bunlar açık, seçik gerçekler olup, artık tartışılması bile yersizdir.

Öteyandan, şu nokta da bir gerçektir ki, Atatürk gibi bir devin yaptığı bu büyük, bu kapsayıcı hamle, geçen bunca yıllık süre içinde Türk toplumunu çağımız uygarlık düzeyine çıkaramamış, çıkaramamakta ne söz, yaklaştıramamıştır bile. Oysa, devrimlerin amacı, kısa sürede yurdumuzu Batı uygarlığı düzeyine ulaştırmak değil miydi?

Bir kez devrimlerin hiçbiri, Türkiye batısındaki birkaç büyük ilimiz dışında, halk arasında yerleşmiş, kökleşmiş değildir. Doğudaki halkımız, hâlâ orta çağ gerisi bir düzende yaşamaktadır. Sorarım size, hangi devrim ilkesi, doğuda halk yığınlarına malolmuştur. Hele köylere kadar inmiştir?..

Devrimlerden bu yana, 40 yıl geçtiği halde, ne lâiklik, ne kıyafet, ne dil, ne de ötekiler, ama hiçbiri halkça benimsenmemiştir. Hâlâ Doğuda, ağalık, şeyhlik düzeni, dini bağnazlık, bâtıl inançlara bağlılık, teokratik fatalizm, çok kadınla evlilik, kadının toplumdaki yerini bulamaması, tutsak hayatı yaşayışı ve daha niceleri süregelmektedir.

Bazılarınca bütün bunlar, devrimlerin «halk eğitimi» yoluyla kitlelere mal edilememiş, benimsetilememiş olmasındandır. Yani kısaca, devrimler halka indirilememiştir. Bu yargıda ğildir. Asıl neden, devrim gerçek payı bulunmakla beraber asıl neden, bu devrimlerin ekonomik ve toplumsal yönünün noksan, zayıf oluşundandır. Zira devrimler, çok büyük, köklü davranışlar olmakla beraber, tüm olarak ele alınınca bazı yönlerden eksiktir.

Örneğin, devrimler gerekli iktisadi, toplumsal reformlarla tamamlansaydı, bugün Türkiye'nin yüzü, ekonomik durumu çok değişik olurdu.

Bu konuya devam etmeden önce, bir ara söz olarak şunu da belirtelim: Atatürk, askerlikten yetişme dâhi bir komutan idi. O'nun kuvvetli sağduyusu, sağlam usu, ileriyi gören sezgisi, yurt sorunlarının gerektirdiği birçok reformu bulmuş ve uygulamıştır. Ama sadece usla, sağduyu ve sezgiyle çözümlenemiyecek sorunlar vardır. Bunların başında, ekonomik sorunlar gelir. Bu, bir bilim işi, bir uzmanlık konusu, bir kadro işidir. Aksine, ekonomik sorunlar, özellikle sosyalizm sorunları, Büyük Ata'nın devrinde, bugünkü açık seçik durumunda değildi. Zira bugün, geri kalmış, başka ulusları sömürerek sermaye birikimi yapmamış ülkelerin sosyalizmden başka yollarla kalkınabileceğine, hele hızla kalkınabileceğine aklı başında hiç kimsenin inandığı yoktur.

İşte Atatürk, bu yönden haklı idi. Yine de O'nun ileriyi gören sezgisi, Yeni Türkiye'nin koşullarını görerek bilinen devletçiliği benimsemiştir. Asıl iş sonradan gelenlere düşmekteydi. Ve Atatürk sağ olsaydı, devrimlerinin ekonomik yönünü de, toplumsal yanını da elbette tamamlıyacaktı. Ne yazık ki ömrü yetmedi.

Bu arasözden sonra, gelelim asıl sorunumuza: Atatürk devrimlerinin ekonomik, toplumsal yönü, zayıftı dedik. Bu düşüncemizi biri yerli, öteki yabancı iki aydının düşünceleriyle pekiştirelim. Çankaya adlı kitabında, bakınız ne diyor Atatürk'ün yakın arkadaşı Falih Rıfkı Atay: «Bilâkis, Atatürk devrinin zaafı, inkılâpçı bir tek parti rejimi olmamasıdır. Biz, uzun ekonomi tartışmalarına girmemekle beraber, Türkiye'nin topyekûn kalkınma dâvası hiçbir zaman tam «alafranga» bir kafa ile ele alınmamış olduğunu söylemek isteriz.» (1)

Yine, Profesör Maurice Duverger'de bir süre önce «Le Monde» gazetesinde yayınladığı bir makalesinde aynı görüşü ileri sürerek, Atatürk Devrimlerinin ekonomik, sosyal yönünün yetersiz olduğunu yazmaktadır.

Evet, Atatürk, devrimlerinin bu yanını tamamlıyabilseydi, ya da sonradan kendisini izliyenlerce bu noksanlar tamamlansaydı, bugün, yani devrimlerinden 40 yıl sonra, tarihte Batı sömürgeciliğinden ilk kurtulan ulus şerefi yanında, hâlâ böyle geri, hâlâ böyle bir yığın sorunlarla burun buruna kalmazdık.

Düşüncemizi biraz daha açıklıyalım: Savaştan sonra teokratik Osmanlı düzeni yıkılmış, dış sömürgenler temizlenmiş, emperyalizm «Misakı Millî» sınırları dışına atılmış. Atılmış ama, içerideki ortaçağ Osmanlı ekonomik düzeni temizlenmemiş, iç sömürgenler devamedegelmiş. Ortada yığınlarla ekonomik sorunlar var. Özel sermaye sıfır. Çünkü bu kesim, yıllarca yabancıların elinde. Esasen özel sermaye bahis konusu olamaz, o sömürmemiş, aksine yıllarca sömürülmüş. O halde devletçe, işi köklü olarak ele almak, reformlar yapmak, plânlı ekonomiye geçmek, her faaliyet dalını esaslı biçimde plânlamak, kısaca bilimin emrine geçmek gerekmekteydi. Zaten yukarıda da söylediğimiz gibi, bizdeki devletçilik, özel sermaye yokluğunu gidermek için yine Atatürk'ün sağlam usundan doğmuş bir davranıştı. Ama noksandı, yetersizdi. Topyekûn kalkınmamız, uzun vâdeli plâna bağlanmamıştı.

Toprak ilişkilerine hiç dokunulmamış, bu alanda gerekli reformlar yapılmamıştı, Üretim, çoğaltılması, hızlı kalkınma yoluna ilimsel yöntemlerle gidilmemişti. Kısaca, o süre uygulanan «malûm devletçilik» devlet kapitalizminden öteye geçememişti.

Öteyandan devrimlerin, toplumsal yönü de yetersiz kalmıştı. Bir yanda «imtiyazsız sınıfsız kaynaşmış bir kütleyiz» sloganı ağızlarda pelesenk edilirken, şeyhlik, ağalık, beylik ilişkilerine gereği gibi dokunulmamıştı. Tüm bu kurumlar, gerçek demokrasiye geçişi zorlaştıran güçlerdi.

Bütün bunların sonucu, şu oldu: Atatürk Devrimleri, hiç şüphesiz dış ve iç sömürmeğe karşı, baskıya cehalete, geriliğe karşı halk için halkın desteğiyle yapılmış bir reformlar silsilesidir. Ama noksanları, Falih Rıfkı Atay'ın deyimiyle bazı zaafları yüzünden bunca yıldır halka malolamamıştır.

Devrimlerden bu yana 40 yıl geçmiş olmasına rağmen, Türkiye geri kalmış bir ülke niteliğinden yakasını sıyıramamıştır.

Daha dün, ulusal kurtuluşlarına kavuşan, hem de Atatürk'ü örnek alarak ulaşan ülkeler, hızla kalkınma yolundadır. Çünkü onlar, devrimlerini yaparken, iktisadi yönden, toplumsal açıdan gerekeni yapmaktadırlar. Böylece noksansız bir devrim süreci içinde determinist bir sonuca varmaktadırlar.

O halde, Atatürkçü aydınlara düşen iş, bunca yıllık deneylerden sonra, devrimlerin noksan yönlerini tamamlamaktır.

Sami KATIRCIOĞLU

(1) *Çankaya. Cilt 2, sayfa 481.*

Devrimci aydınlara çağrı

Artık kimseden ümit kalmadı, herkes kendi sevdasında. Milyonların iş ve ekmek dâvası, köklü reformların çözümü çoğumuzu ilgilendirmiyor bile!.. Bu durumda ülkemizin gerçek kurtuluşu, aydınların olumlu ve organize çabalarına bağlıdır bence. İlerici aydınlarda, gündümüzün sorum sahipleri gibi, kış uykusundan uyanamadıkları sürece gidişat değişmiyecek ve dolayısiyle milyonlar yine kaderleri ile başbaşa kalacaklar.

Benim inancım, ülkemizin yüzyıllardır dinmiyen ıstırabını akliselimi temsil eden Halkçı ve Devrimci aydınların olumlu çabası dindirecektir. Oysa, bugüne kadar rejim dâvası dedik ve bir mecnun gibi hep bu sevda ile kıvrandık, sonuç ne oldu?!

27 Mayıs devrimini yapmak zorunda kalmadık mı? 27 Mayıstan sonra teminatlı bir Anayasayla bütün hürriyetleri getirdik, hattâ 27 Mayısı takip eden günlerde bildiğimiz menfaat gruplarının yok olduğunu; kin ve ihtirasların dineceğini, manyak ruhlulara iltifat edilmiyeceğini sandık. Yine olmadı ve olamazdı da!.

Bizim dâvalarımız öyle yüzeyden görüldüğü gibi, sadece rejim dâvası değildi. Ortada bir gerçek yatıyordu, bu dâva, milyonların yıllar yılı katmerleşen ıstırabının dindirilmesi, değişik bir değimle 28 milyona insanca bir yaşama ortamının sağlanması dâvasıydı. O milyonlar ki, yıllar yılı hep bu ümitle yaşadı ve önüne gelen her dala oldum olasıya sarılıp durdu. Sonunda sarıldığı tüm dallar elinde kaldı, kimse ona yar olmadı. Bu sürede o, sadece verdi, fakat karşılığında hiçbir şey kurtaramadı. Onun dertlerine deva olacağını söyliyen herkes, bir başka yoldan sadece özel çıkarlarını kurtarmayı düşündü.

İlerici aydınlar, bu sütunlarda tüm içtenliğimle size sesleniyorum. Oysa biricik kurtuluş ümudumuz, iki kelime ile «SİZE BAĞLI». Ataletten kurtulalım bir yol, gerisi kolay. Size şunu iletmek istiyorum, kendi dâvalarımızı ve halkımızın dertlerini yine kendimiz çözeceğiz. Artık kimseden ümit kalmadı, son umudumuz da suya düştü! Bu yolda parolamız Kemalizm. İşareti; devrimlerin kurtarılması ve sosyal adalet.

Bugüne kadar sayısız yurttaşımız, hep bu ideal uğrunda ölmediler mi sanki? Turan Emekisizlerin, Ali İhsan Kalmazların amacı neydi? Devrimlerin kurtarılması değil miydi? Onlar politika mı yapmıştı, çıkar peşine mi düşmüşlerdi? Asla. Onların, bizim ve tüm halkımızın ideali neydi? Devrimlerimizin kurtarılıp, ülkemizde imtiyazsız, sınıfsız bir kitle yaratılması, değişik bir deyimle, bu toprakların mutlu insanlar diyarı haline getirilmesi değil miydi?.

Bugün bunlar, yurtsever halkımızın ve ilerici aydınların ortak ve olumlu çabasına bağlı. Değilse, düzen aynı düzen olmakta devam ettikçe, milyonların aynı tempoda hak, hukuk ve hürriyetleri çiğnenerek sömürülmeleri önlenemiyecektir. Devrimci Anayasamız yürürlükte olduğu halde, yine de ortaçağ düzenindeymiş gibi, insan haklarına, Anayasa teminatına zerre ce aldırış edilmeksizin bir kısım insanlar sevk ve idareden yoksun totaliter eğlimli kişilerin hissî irâdeleri ile sorgusuz sualsiz işinden ve ekmeğinden edilmeye çalışılmaktadır. Bu durumda, bizim 20 nci yüzyılın ikinci yarısında yaşadığımıza ve demokratik hukuk devletini kurma çabasında olduğumuza kim inanır? Uyanalım dostlar, uyanalım. Bu gidişin sonu hayra alâmet değil. Oysa, el oğlu fezaya gitmek çabasında, biz ise birbirimizi yemek sevdasındayız.

Bizim, başka ülkeler insanı gibi kurtuluş yolları aramağa ihtiyacımız yok Yobaza ve kafatası ölçüsü ırkçı azınlığa, demirperde gerisi hayranlarına aldırış etmeden, hak bildiğimiz yolumuza devam edelim. Büyük Kurtarıcı bize tüm çıkış yollarını göstermiş. Hedefimiz belli, herşeyimiz hazır. Bize düşen, bu aydınlık, bu kurtarıcı yoldan yürüyerek yıllaryılı içimizi kemiren ve bizi Batı uygarlığının gerisinde bırakan zararlı mikropları yok etmek olacaktır. Başka türlü kurtulmaya imkân var mı? Öyleyse ne duruyoruz? Atatürkçülük ve Devrim yolunda: Millî mücadelede, 28 Nisan — 27 Mayıs 1960 günlerinde olduğu gibi birleşelim.

Bu yolda devrimci Anayasamızın bizlere sağladığı haklardan, bu güzel ve kutsal eseri zorlamadan, zedelemeden, gerçek kurtuluş hedefimize ulaşmak için memuru, işçisi, öğretmeni, hâkimi, hekimi, subayı, gençliği ve tüm ilerici kuvvetleriyle bu çıkış yolunda birleşelim. O takdirde ülkemizde zinde kuvvetlerin başaramıyacağı iş ve dâva kalmıyacaktır. Yeter ki inanalım. Bu nasıl olacak demiyelim, bu nasılın karşılığı yürürlükteki Anayasamızda yazılı. Bugün için tek çıkar yol, «Sendikalaşmak». Kimsenin gözüne bakmıyalım. Bunca yıl, bir hiç uğruna didindiğimiz yetsin artık.

Düşünelim bir kez: 100 bin öğretmenin, 400 bin memurun, 1 milyon işçinin ve diğer ilerici kuvvetlerin meslekî sendikalarını kurarak tek gayede birleştiklerini! Böyle bir tutumla yapılmıyacak iş, halledilmiyecek dâva kalır mı? Herşey kendiliğinden yoluna girecektir. Yeter ki bu hedefe yönenelim.

Yusuf BIYIK

YÖN

HAFTALIK FİKİR VE SANAT GAZETESİ

(BASIN AHLAK YASASINA UYMAYI TAAHHÜT ETMİŞTİR)

Kurucuları: Cemal Reşit Eyüboğlu, Mümtaz Soysal, Doğan Avcıoğlu

İmtiyaz sahibi ve mesul müdür: DOĞAN AVCIOĞLU

IDAREHANE: ATATÜRK BULVARI 137/8 BAKANLIKLAR — ANKARA' Telefon: 12 72 88 ★ İstanbul Bürosu: Mollafenari Sokağı 32 Cağaloğlu, Posta kutusu 512 — İstanbul, Tel: 229315 — 229316 ★ Dizilip basıldığı yer: VATAN Gazetecilik ve Matbaacılık T.A.Ş. — ISTANBUL

ABONE: Yıllığı (52 sayı) 50 T.L. altı aylığı (26 sayı) 25 T.L., üç aylık (13 sayı) 12.50 T.L.'dır. 1962 yılı için özel indirimli abone tarifesi: Yıllık 40 T.L., altı aylık 20 T.L., Üç aylık 10 T.L.'dır. Yurt dışı abonelerinde posta ücret tutarında ilâve yapılır.

İLÂN: Beher sütunda santimetresi 25 T.L. dır. 1, 3, 4, 5 ve orta sayfalara ilân kabul edilmez. Renkli ilânlar özel târifeye ve pazarlığa tâbidir. Devamlı çıkacak ilânlar için özel anlaşmalar yapılır. İlânlardan dolayı hiç bir mes'uliyet kabul olunmaz.

YÖN — HAFTALIK GAZETE

BAKIŞ

Kaynağa dönüş

Kuvayı Milliye Ruhu

Bugün içine düştüğümüz çıkmazdan çıkış yolları arıyan gerçek Atatürkçüler, Kurtuluş yolunu yine Atatürkte bulacaklardır.

Bundan 42 yıl önce, belki de daha büyük bir çıkmazın içindeydik. Başta Atatürk olmak üzere, kurtuluş mücadelesi yapan devrimciler, bir taraftan düşmanla ölüm kalım savaşı yaparken, öbür taraftan da yarınkı Türkiyenin esaslarını çiziyorlardı.

Dr. Turhan Tokgöz o günleri ve o günlerin Millet Meclisini (Yön, Sayı 24) şöyle anlatıyor: **«Milletvekilleri Muallim Mektebinin salonunda yerlere serilmiş yataklarda yatarlar, aralarında kurdukları bir tabldottan 70 kuruşa *yemeklerini yerlerdi.* Milletvekillerinin yedikleri ile cephedeki askerin karavanası ve subayın yiyeceği arasında büyük farklar yoktur. Vekillerin maaşı 100 liradır, Orta öğretim Müdürü de 80 lira maaş almaktadır. Meclis Senede 2 gün tatil yapmış, bazen mum ışığı altında sabahlara kadar çalışmıştır. Top sesleri Ankaradan duyulunca Meclis Kayseriye taşınmayı reddetmiş, icabında cephede, çadır içinde faaliyetine devam etmeye karar vermiştir. *Vekillerin sırtında* ancak bir kat elbiseleri vardır. Bir yabancı misafir gelirse, arkadaşlardan hangisinin elbisesi yeni ise, onu sıra ile giyerek misafirin karşısına çıkmaktadırlar. Maarif Vekili bir eşrafın oğlunu halk çocuklarına tercih ederek yatılı mektebe kaydettirdi, *eşrafa iltimas etti* diye kürsüde terler dökmüş ve istifaya mecbur edilmiştir. Zenginlerin az vergi verdiğini, fakirlerin haksız yere daha çok vergiye bağlandığını yazan bir gazeteyi kapattığı için Dahiliye Vekiline kürsüde tövbe ettirilmiş ve gazete yeniden intişara başlamıştır.»**

Bu, Kuvayı Milliye ruhuydu ve bu ruhu taşıyanlar ortahalli kimselerdi. Büyük Millet Meclisi, Subaylar, memurlar, küçük kasaba *tacirleri ve çeşitli* din adamlarından kuruluydu. Mecliste büyük ticaret ve sanayi âlemini temsil eden kimse yoktu. Bu mutlu azınlık o tehlikeli günlerde, sarayla ve işgal kuvvetleriyle işbirliği halinde İstanbulda yaşıyordu...

Bu *Meclis, halkçı bir* Türkiye özlemi etrafında birleşti. Birinci Büyük Millet Meclisinin 21 Ekim 1920 tarihli beyannamesi, bu halkçılık görüşünü ortaya koyar. Beyanname özetle şudur: **«Emperyalist devletlerin, devlet ve milletimizin hayatına açıkça kastetmeleri karşısında Meclisimiz en haklı müdafaa için toplanmıştır. Meclis, Türkiye halkının hayat ve istiklâlini biricik gâye bilir. Bu gâyeye, Türkiye halkını, emperyalizmin ve kapitalizmin *zulmünden* ve taassubundan kurtarmak, kendi irade ve hâkimiyetinin sahibi kılmakla varabileceği kanaatindedir. Büyük Millet Meclisi, halkın öteden beri maruz bulunduğu sefalet sebeplerini yeni icraat ve teşkilâtla kaldırmayı, yerine refah ve saadeti getirmeyi, başlıca hedef addeder. Binaenaleyh toprak, maarif, adliye, maliye, iktisat ve evkaf işlerinde ve diğer meselelerde içtimaî ahrevet ve teavünü (Bugünkü dille *sosyal adalet ve yardımlaşma* şeklinde çevrilebilir) hâkim kılarak, halkın ihtiyacına göre teçhizat ve tesisatı vücuda getirmeye çalışacaktır.»**

Atatürk, çeşitli konuşmalarında «Halk devrindeyiz, halk hükümetiyiz ve halkçılık yapacağız» diyor ve halkçılığı, sosyal *nizamı emeğin* hukukuna dayandıran sosyal meslek» şeklinde tanımlıyordu. O devrin fikir hayatında önemli bir rol oynıyan Ziya Gökalp de «Yeni Türkiyenin Hedefleri» nde aynı halkçılık görüşünü savunuyordu: **«Halkçılık, esareti, reayalığı, feodalizmi, emperyalizmi, istibdadı, şovenizmi taassubu, hülâsa *hürriyete ve eşitliğe aykırı ne kadar* kurumlar varsa, hepsini ortadan kaldırmaya çalışan bir ülküdür... Bir esirin efendisine, bir yarıcının ağasına, bir amelenin patronuna, bir cahilin bir zâta eşit olmaması doğal eşitsizlik midir? Yoksa insanların Sun'i olarak meydana getirdikleri esaret, serflik, mülkiyet, miras gibi sosyal kurumların sonuçları mıdır? Şüphesiz bunlar doğal eşitsizlikler değildir. Halkçılığın en büyük hedefi, bu sun'i *eşitsizlikleri ortadan kaldırmak*tır... Eşitlik ülküsünün hükümran olduğu bu halkçılık, devrinde, artık sosyal eşitsizliklerin devamı caiz görülemez. Halkçılık devri, toplumların siyasi tekâmülde eriştikleri en son, en yüksek merhaledir. Bu merhalede, sosyal eşit*sizliklerin kaldırılması en esaslı şart*tır.»**

Görüldüğü gibi, Kuvayı Milliyeciler kurtuluşu halkçılıkta görüyorlardı. Halkçılık, kapitalizme, ağa ve eşraf idaresine karşı olması, doğrudan doğruya çalışan sınıfların iktidarı ele alması demekti. Bugün bu görüşün adına Sosyalizim diyoruz. Halkçılık ta diyebiliriz.

Halkçılığın ölümü

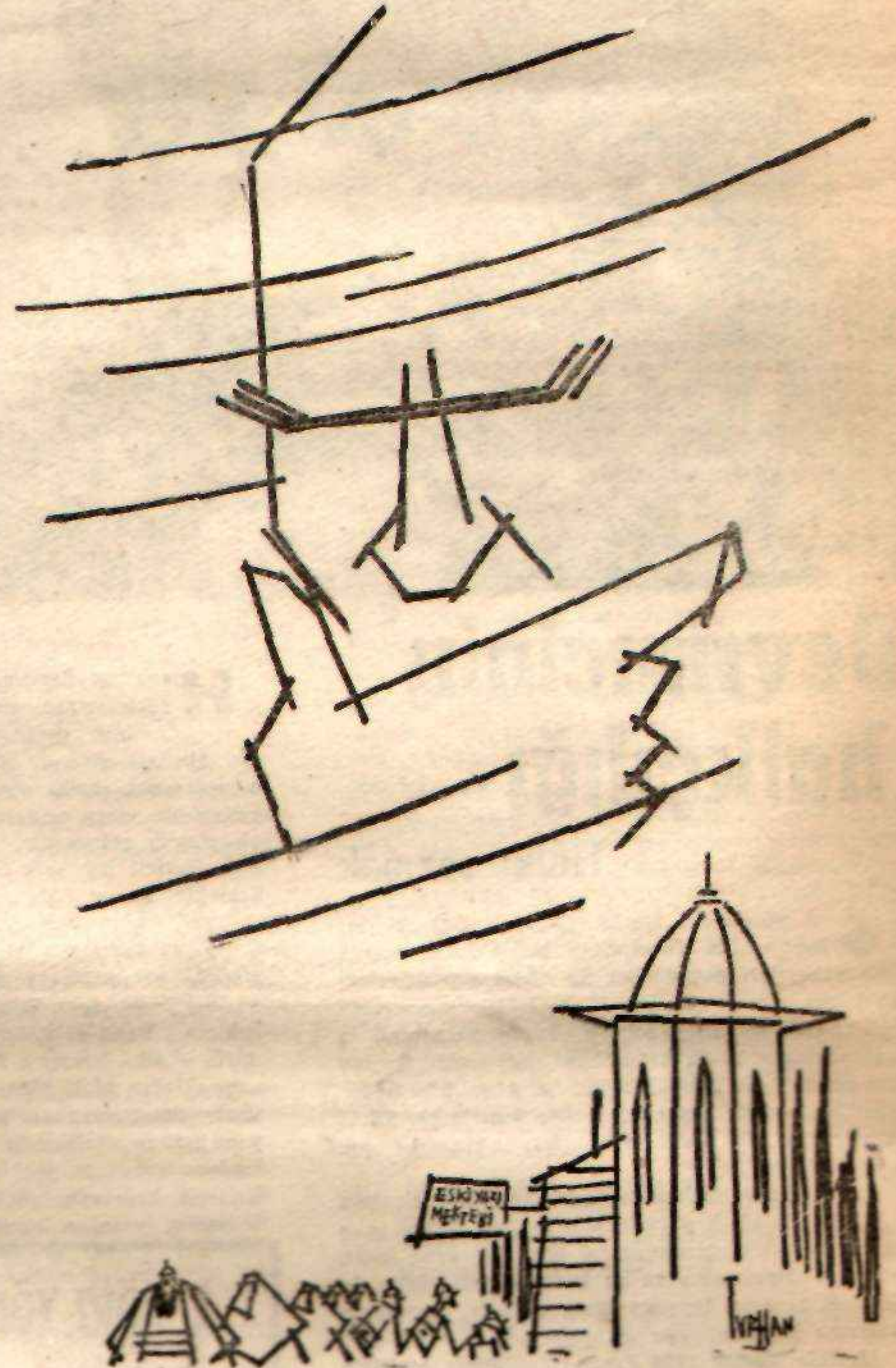
Devir, halk devriydi. Hükümet, halk hükümetiydi. Hedef, halkçılık. Fkat *halkçılık programı gerçekleştirilemedi.* Halkçılık ilkesi, tatbikatta çabucak dejenere oldu.

«Kapitalizmin zulüm ve baskısı»ndan halkı kurtaracaklarını ilân eden devrimciler, 1923 İzmir İktisat Kongresinde, özel teşebbüsçülüğü benimsediler. (Bakınız: Devletçilik nasıl dejenere oldu?) 1924 Anayasası, bedeli peşin ödemeden hiç bir istimlâkin yapılamıyacağı hükmünü getirerek, toprak ağası ve mütegallibenin siyasî ve *iktisadî nüfuzunu* kıracak ve köylüyü gerçekten milletin efendisi yapacak ciddi bir toprak reformu yolunu tıkadı. Kurtuluş Savaşı sırasında, işgal kuvvetleri ve Saray ile işbirliği halinde yaşıyan büyük iş çevreleri, 1924 te Ankara Palası istilâ etti. *İnönü'nün, ümitsizce karşı* koyduğu nüfuz ticareti, bu devirde başlar. Halktan kopuk Babıâli kadrosu, kadro yetersizliği yüzünden, Ankarada da idareye hâkim oldu. Böylece başkette, Karpiç ve Ankara Palas'ta boy gösteren halktan kopuk yeni bir sınıf ortaya çıktı. Arsa *spekülâsyonu* aldı yürüdü.

Halkçılık politikasını gerçekleştirmek amacıyla kurulan CHP daha işin başında, köy ve kasabalardaki ağaların eline geçti. Bu yüzden eşraf partisi olarak, doğdu ve gelişti. Temayülleri itibariyle halktan uzak olan bürokrasi, *eşraf ile işbirliği hâlinde* memleketi idareye yöneldi. Devlet ve halk arasında doğrudan doğruya münasebet kurulamadı.

İhtilâlci kadro, şüphesiz ki önemli işler başardı. Yazı, kılık, hukuk ve din alanında yapılan reformlar, halkçılık yolunu *açmak* bakımından büyük önem taşır. Fakat, Köy Enstitüleri ve Toprak Kanunu gibi sosyal ve ekonomik yapıyı değiştirecek köklü reformlar, eşraf ve onunla işbirliği halinde çalışan bir bürokrasiye dayanan düzen içinde, halka maledilemeden, eşraf tarafından öldürüldü gitti. Halk, halkçılığı savunan devrimci kadronun bütün iyi niyetlerine rğmen, bu devirden sadece jandarma ve tahsildar baskısını hatırladı (Dr. İlhan Başgöz'ün *reformlar yazısına* bakınız).

Halk, bürokrasinin baskısını bir *dereceye* kadar azaltan, olganüstü şartların yardımıyla köylü ve işçiye az çok bir şeyler getiren Menderes İdaresine bağlandı. Tam bir eşraf ve tüccar düzeni kuran Menderese bağlılık bugün de devam ediyor. Halk, halkçı aydınlardan uzakta, halk düşmanlarının safında bulunuyor!



Nerede yanıldık

Hata, ne kadar geri de olsa, her *toplumda menfaatleri çatışan sınıfların* mevcut bulunduğunun anlaşılmaması oldu (Prof. Sadun Aren'ın halkçılık yazısına bakınız). O tarihlerde Türkiyede Batı anlamında sınıflar yoktu. Fakat yine de üretim araçlarını elinde tutan, bu sâyede emekçileri sömüren sınıflar vardı. *Halkçı bir politikanın hareket* noktası, sınıf gerçeğini kabul etmek ve sınıf tezatlarını kaldırmaya çalışmak olmalıydı. Halbuki «bizde sınıf yoktur» gibi bilime aykırı bir düşünceden hareket edildi. Ziya Gökalp, bir yandan köy ağası ile topraksız arasındaki uçuruma dikkati çekerken, öte yandan da memlekette sınıf yok görüşünü savundu.

Sermaye ve emeğin kendiliğinden, sömürme olmadan bir arada yaşıyabileceği zannedildi. Bu düşünüş, özel teşebbüsçü liberal bir politikanın, halkçılık bakımından mahzurlarını gözlerden sakladı. *Devletçilik* hiç bir zaman, *halkçılığı* gerçekleştirme vasıtası olarak kullanılmadı.

Bunda Osmanlı devrinin kısır fikir hayatının kabahati büyük. Halkı tanımıyan İstanbullu aydın kadro hiç bir tenkit süzgecinden geçirmeden Batıda o tarihlerde hâkim olan fikirleri, sosyal ve ekonomik kurumları aktarmakla meselelerimize çare bulacaklarını sandılar. Vatanı sömürgelikten kurtarmak mümkün olduysa da, zihinler sömürgelikten kur*tarılamadı*...

Sistemsizlik, fikirsizlik ve halkçılığın gerektirdiği metodu anlamayış yüzünden Kurtuluş Savaşı yıllarının halkçı fikirleri boşlukta kaldı. Halk, bürokrasi ve eşraf hâkimiyetinden kurtarılamadı. Halk yararına girişilmiş reformlar dahi, *bu düzen* içinde, halkı ezmekten başka sonuç vermedi.

Halkçılığa dönüş

Bugün de Türkiyenin en önemli meselesi halkçılık. Geçmiş denemenin de gösterdiği gibi, halkı inandırmadan, halkın gönüllü işbirliğini sağlamadan köklü hiç bir değişiklik yapılamaz ve *Türkiyemiz* hızla ilerleme yoluna sokulamaz. Halkı, ufak tefek tavizlerle peşinden sürükliyen halk düşmanlarının elinden kurtarmak, demokrasinin işlemesi için de şart.

Kurtuluş yolu, 1919 da olduğu gibi, bugün de halkçılıktan geçiyor. Gerçek Atatürkçüler, geçmiş hatalardan da ders alarak, sistemli ve metodlu bir «Halkçılık programı» etrafında toplanmak mecburdurlar.

Doğan Avcıoğlu



ATATÜRK VE GENÇLİK

“Türk genci inkılâpların ve rejimin sahibi ve bekçisidir. Bunların lüzumuna, doğruluğuna herkesten çok inanmıştır. Rejimi ve inkılâpları benimsemiştir. Bunları zayıf düşürecek en küçük veya en büyük bir kıpırtı ve bir hareket duydu mu; bu memleketin polisi vardır, ordusu vardır, adliyesi vardır demiyecektir. Hemen müdahele edecektir. Ve kendi eserini *koruyacaktır. Polis gelecektir. Asıl suçluları bırakıp suçlu diye* onu yakalıyacaktır. Genç, «Polis, henüz inkılâp ve cumhuriyetin polisi değildir» diye düşünecek, fakat aslâ yalvarmıyacaktır. *Mahkeme* onu mahkûm edecektir. Gene düşünecek «Demek adliyeyi de ıslâh etmek, rejime göre düzenlemek lâzım» diyecek. Onu hapse atacaklar, kanun yolundan itirazlarını yapmakla beraber, *Meclise* telgraflar yağdırıp haklı ve suçsuz olduğu için tahliyesine çalışılmasını, kayırılmasını istemiyecektir. Diyecek ki «Ben inan ve kanaatimin icabını yaptım, müdahele ve hareketimde haklıyım. Eğer buraya haksız olarak gelmişsem, bu haksızlığı meydana getiren sebep ve âmilleri düzeltmek benim vazifemdir.» İşte benim anladığım Türk genci, Türk gençliği...”

Devrimcinin halkçılığı

Halkı sezmek

Son yüzelli yıl içinde geçirdiği değişiklikler bakımından Türkiye'nin belki de en büyük meselesi devirmciler ile halk arasında bağlantı kurabilme meselesidir. Üçüncü Selim'den 27 Mayısçılara kadar, yarım kalmış bütün adımların, tamamlanamamış bütün hamlelerin başarısızlık nedenlerini bu noktada bulmak mümkün. Atatürkün önderlik ettiği hareketi böyle bir açıdan incelemek, Türkiye'nin gelecekteki devrimci atılışları bakımından çok şey öğretebilir.

Yakın Türk tarihindeki yenileşme hamlelerinin en belirli niteliği hep yukarıdan aşağıya doğru gelişleridir. Değişiklik gereksinmesi önce bir avuç insan tarafından duyulmakta ve bu kadro Batıda görüp de beğendiği tutumu, tepeden inme yollarla, toplum tabakalarına benimsetmeğe uğraşmaktadır.

Mustafa Kemal, 1789 Fransız İhtilâlinin etkisiyle yetişen ve 1908'den sonra bu etki içindeki milliyetçilik dozunu iyice arttıran kuşakların yarattığı insandır. Ama, kendinden önce gelenlerin hepsinden daha halkçı bir insan. Gözleri, dıştan çok, içe dönüktür. O zamana kadar ülkenin kaderine hâkim olmuş kadronun dışında, halkta ve özellikle Andolu halkında bir şeyler sezinmiştir; İstanbuldan uzaklarda, işlenmemiş bir potansiyelin yattığına inanmaktadır. Mücadele etmek için hep Avrupaya kaçmanın moda olduğu, hattâ Enver Paşanın bile Türk sınırları dışında cihat ümitleriyle dolaştığı bir devirde, Mustafa Kemal Anadolu kıyılarına ayak basmaktadır.

Milli Mücadele bayrağını açan bir kimsenin saraya ve saray çevresindekilere nefretle bakması tabiiydi. Fakat Mustafa Keml'de bir başka tiksinti daha *sezmemek imkânsız: İstanbula* kapanıp kalan, türlü adaptasyon formülleriyle oyalanan veya boylarından büyük maceralar peşinde koşan bazı İttihat ve Terakkicilere karşı bir tiksinti. Tarihçiler bu tepkide geçmiş kırgınlıkların, kişisel çekememezliklerin rolünü de göstereceklerdir ama, başlangıçtaki bu davranış ile Mustafa Kemal'in Milli Mücadeleye vermek istediği halkçı renk arasındaki yakınlık âşikârdır.

Samsuna çıkış, hele Erzurum ve Sıvas toplantıları, o zamana kadar alışılmış kadrodan uzaklaşmak, Anadolulu okur — yazarlara el uzatmak isteğinin birer belirtisidir. Ancak, Mustafa Kemal'deki bu, kadro yenilemek, daha «halkçı» gruplara inmek çabası iki bakımdan başarılı olamadı. Bir *defa, oralarda da* kendisiyle işbirliği yapanların büyük kısmı eski İttihat ve Terakkicilerdi; Anadolu «aydın»ı İstanbuldaki prototiplerin etkisinden tam anlamıyla uzak kalabilmiş değildi. İkincisi, Milli Mücadele sırasında veya zaferden sonra, işleri yürütmek, devlet çarkını döndürmek gerektikçe ister istemez Osmanlı kadrolarını kullanmak gerekiyordu. Atatürkün yaptıklarını bu kadrolarla yapabilmiş olması bile büyük başarıdır.

Halkı bilmek

Hayatları devrimler ortasında geçen devlet adamlarının sözleri, içinde bulundukları hareketin çerçevesine göre değerlendirilmelidir. Mustafa Kemal, Milli Mücadele yıllarında ve hemen sonra «halk» sözünü sık sık kullanmış, emperyalizm ile saray çevreleri arasındaki çıkar birliğini göstermeğe çalışmıştır. Ağustos 1923 te «Yeni Türkiye Devleti bir halk devletidir, halkın devletidir» demekte, Kasım 1924'te «halk idaresinin mânilerden tasfiyesi» nden bahsetmektedir.

Öyle nlaşılıyor ki, Fransız İhtilâlcilerinin zihnindeki çok geniş ve çok müphem «halk» kavramı Atatürkte de aynı şekilde sürüp gitmektedir. Bir bakıma, Paris sokaklarının meşhur «vatandaş» deyimiyle «halk» kavramı bazı noktalarda birbiriyle kaynaşmaktadır. Milli Mücadeleye önderlik edenlerin gözünde de, Saraya ve Saray çevresine mensup olmayan herkes «halk» dır. Böylece, halk kavramının modern anlamını, yani toplumun daha çok alt tabakalarını kapsayan, yaşayışlarını günlük emeklerine bağlamış insanları içine alan bir anlamı o devirde bulmak mümkün değildir. Zaten, başlangıçtan beri, tek parti rejiminin resmi dayanak noktalarından biri de bu çok geniş ve çok müphem halk anlayışı olmuştur. 1931 de yayınlanan ve devrimlerin resmi *yorumunu veren «Tarih» adlı* kitabın IV. *cildine* bakanlar, «halk içinde çatışan iktisadi menfaatler bulunmadığına göre, bu menfaatleri temsil edecek çeşitli partilere de ihtiyaç yoktur» şeklinde bir izah tarzıyla karşılaşacaklardır.

Tabii, böyle bir anlayış Türk toplumunun «bünye» sini kökünden değiştirecek reformlara gidilmesine imkân vermemiştir. Atatürk hareketi siyasi bakımdan devrimcidir; devlet şeklini kökünden değiştirmiştir. Hareket, toplumun dış görüşünüşleri bakımından da devrimcidir; gelenekler, kalıplar, şekiller yıkılmış, yerlerine yenileri konmuştur. Fakat, toplum bünyesi bakımından, hareket muhafazakâr kalmış, temel kuruluş aşağı yukarı devam etmiştir. Denebilir ki Fransız İhtilâlinin Türk devrimcileri üzerindeki etkisi, toplumsal bünye konusunda pek büyük bir yenilik getirmemiştir; çünkü 1789'da yıkılan aristokrasi ve kilise hâkimiyetinin benzeri Türkiyede zaten yoktu. Dünyanın bundan sonra geçirdiği toplumsal dalgalanmalar ise, Türkiyedeki devrimci kuşakların ilgi alanı içine henüz girmemişti.

DÖRT YÖNLE SONSUZ

Özgürlük değil de ne
Yeşili güne doğru dal yapan.

Özgürlük değil de ne
Gökçe çınarı çatal çatal yapan.

Özgürlük değil de ne
Toprağı dağ üzre kartal yapan.

Özgürlük değil de ne
Doruklarda doruklarda bayrağı al yapan

Özgürlük değil de ne
Seni Mustafa Kemal yapan.

Fazıl Hüsnü DAĞLARCA

Halka eğilmek

Bugün, sokaktaki adam, Atatürkü sevmektedir. Fakat Atatürkçülüğün aynı derecede yaygın olarak sevildiğini iddia edebilir miyiz? Sokaktaki adam için Atatürk, kendisini düşmandan, festen, kargacık burgacık yazıdan kurtaran adamdır; ama, aynı sokaktaki adam, Atatürkün kendisini, toplum içindeki yüzlerce yıllık ters kaderinden kurtaran adam olup olmadığına henüz kanaat getirememiştir; çünkü, kendi kaderiyle Atatürkün yapmak istedikleri arasında bir bağlantı kuramamaktadır. Böyle bir bağlantının kurulmasına imkân verecek köklü reformlar ya başlangıçta akla gelmemiş, ya da çok sonra, iş işten geçtikten sonra düşünülmeğe başlanmıştır.

Öyle anlaşılıyor ki, çok doğru bir sezgiyle hareket eden Atatürk, bu sezgiye göre tutması gereken yollar bakımından bazı tereddütler geçirmiştir. Devletçilik hamlesine girişmek için 1930'lara kadar beklenilmiş olması bunun en açık delili. Türkiye, başlangıçtan itibaren tarım reformlarına girişebilseydi, yeni sermayedar yetiştirmek amacıyla değil, halkçı bir tutumla yönetilen bir devletçilik hamlesine başlanılsaydı ve eğitimi büyük kütlelere açacak hareketlere harf devriminden hemen sonra geçilseydi, bugün, her halde, sokaktaki adamın Atatürkçülük hakkındaki düşüncesi daha başka olurdu.

Ama, Atatürk bir son değil, başlangıçtır. Halkçılığını bıraktığı yerden alıp tamamlamak gerek. Gecikmeler, yanlış yollara sapmalar başlangıçtaki sezginin doğruluğunu ve büyüklüğünü azaltamaz. Atatürk devrimleri, halkçılığı tabii sonuçlarına götürmek için gerekli araçları vermiştir. Türk toplumu geleneksel bir toplum, olmaktan çıkmakta, yeni devrimlere imkan veren akılcı tutum Atatürkçü kuşaklar arasında gittikçe yayılmaktadır.

Bundan sonraki her devrimci atılış, amacını ve bu amaca göre yanına alacağı ortakları iyi seçmelidir. Halkçı olduklarını söyliyenler, gerçekten halktan yana olduklarını gösteren ve kütleleri kendilerine yaklaştıracak olan köklü adımları mutlaka hemen atmak zorundadırlar. Bunun belki de en önemli şartı, kimin halktan yana, kimin halka karşı olduğunu iyi bilmek. İktisadi ve toplumsal bakımdan «halka karşı» olanları yanına alıp da «halk için» çalıştığını *söyleyene herkes güler. Türkiyenin toplum manzarası* Atatürkten bu yana hayli berraklaşmış, cepheler az çok belli olmuştur. Artık, halkçılığı gerçekleştirme yolunda eski yanlışlıkları tekrarlamak için sebep kalmamıştır.

Mümtaz Soysal

Halkçılık ilkesi ve sosyalizm

Sadun Aren

Bugün kendine ya da içinde yaşadığı topluma karşı sorumluluk hissi duyan herkes, memleketimizin karşılaştığı meseleleri çözümlemek için var gücü ile düşünmekte ve çaba sarfetmektedir. Büyük ve ölümsüz Atatürk'ün bu çabamızda da yardımımıza koşması ve bizlere ışık tutup yol göstermesi, elbetteki, şaşılacak bir şey değildir. Bu sebepten dolayıdır ki, Atatürk ilkeleri, bugün, ilk defa ortaya atıldığı zamanlarda bile sahip olmadığı bir canlılık kazanmış ve alâka konusu olmuş bulunmaktadır. Gerçekten Atatürk devrimleri ve yeni Türk devletinin esaslarını teşkil eden prensipler, bugün en büyük bir dikkat ve alâka ile eleştirilmektedir. Bu eleştirmenin amacı, memlekitimizin bugünkü meselelerine, tarihimizden kuvvet alan, yüzde yüz yerli çözüm yolları bulmaktır.

Ancak bu noktada şu gerçeği de önemle belirtmek lâzımdır ki, yeryüzündeki toplumların meseleleri ve dolayısiyle bunların çözüm yolları arasında mahiyet farkları yoktur. Bu sebepten, her topluma has olan ve yerli telâkki edilen çözümler, çevre koşullarının farklılığından doğmakta ve genel çözüm yollarında sadece rötuşlar yapılmasını gerektirmektedir. Atatürk ilkeleri üzerinde yapılacak incelemeler bu gözlemi doğrulamaktadır. Gerçekten, meselâ, halkçılık ilkesi, aşağıda göreceğimiz üzere, Türk sosyalizminin yerli adıdır.

★

Halkçılık, *Atatürk ilkelerinin formüle ediliş* tarzı itibariyle en çok değişikliğe uğramış, fakat bugünkü meselelerimiz bakımından en canlı ve manidar olanıdır. Bugün **halkçılık** değiminden, bir taraftan **demokrasiyi** diğer taraftan da **sosyalizmi** anlıyoruz. Halkçılık ile siyasi demokrasi arasındaki bağıntı apaçık olduğundan bu nokta üzerinde durmayacağız. Sosyalizme gelince Demokrasinin ancak sosyalist bir toplumda en olumlu şeklini alacağı gerçeğini şimdilik bir tarafa koyarak, halk ve halkçılık terimlerinin Atatürkün düşünce sisteminde, sosyalizmle olan bağlarını görelim:

Atatürk, büyük zaferi takip eden günlerde, 2 Kasım 1922 de, bir yabancı gazetéciye verdiği beyanatın bir yerinde aynen şöyle demiştir: «...... Hülâsa, bizim şekli hükümetimiz tam bir demokrat hükümettir. Ve lisanımızda bu hükümet (halk hükümeti) diye yadedilir» (1). Bu parçada demokrasi ile halkçılık arasındaki bağlantı aşikârdır.

Aşağıdaki parça, Atatürkün 16 Ocak 1923 te, İstanbul gazeteleri temsilcilerine verdiği beyanatın, kurmayı tsarladığı siyasi parti ile ilgili kısmından alınmıştır.

«İşte bu hakikatin istilzam ve icbarı üzerinedir ki, bütün sunufu yekdiğerine lâzımı gayri müfarik olan, çünkü menfaatleri de yekdiğerinden tahalüf eylemeyen, halkımızın müşterek ve umumi olan menafi ve sadetini temin için «Halk Fırkası» namı altında bir fırka teşkili tasavvur edilmektedir...

Bu ifade ile beyan edilmek istenen şudur ki, ismi fırka olan halk teşekkülünden maksat evlâdı milletten bir kısmının, sunufu ahaliden bazılarının, diğer evlât ve sunufun zararına menafiini temin etmek değildir. Belki birbirinden ayrı ve hariç olmayıp *halk namı altında bulunan umum milleti* müşterek ve müttehit bir surette müşterek ve umumi olan refahı hakikiye isal faaliyete getirmektir...» (2)

Atatürkün kendi ağzından yukarıda iktibas ettiğimiz bu sözler, Onun Türkiye için sınıfsız bir toplum düşündüğünü, halk terimi ile bu sınıfsız toplumu ve halk partisi ile de bu topluma yol gösterecek ve öncülük edecek bir siyasi teşekkülü kastettiği anlaşılmaktadır. Burada dikkat edilecek nokta, Atatürk, ün meselelere çözüm yolu ararken sınıf realitesini göz önünde tutmuş olmasıdır. Gerçekten, bir toplumda henüz sınıf tezatlarının bulunmadığını iddia etmek başka şeydir, toplum meselelerinin tahlilinde sınıf realitesinden hareket etmenin lüzumluluğunu iddia etmek başka şeydir.

Birincisi bir vakıaya taallûk edip doğru veya yanlış olabilir. Meselâ, Cumhuriyetin ilk yıllarında memeleketimizin sınıfsız bir toplum olup olmadığı tartışılabilir. Halbuki ikincisi bir metod meselesidir. Sosyal gelişimin tahlilinde sınıf realitesini görmemezlikten gelen bir metod hiç şüphesiz olarak yanlıştır ve onu kullananı çıkmazlara götürür.

Bu bakımdan hlkçılık ilkesinin C.H.P. programlarındaki ifade ediliş tarzlarındaki değişmeleri incelemek çok ilginçtir: Başlangıçta halkçılık, kanun karşısında herkesin eşit olduğu şeklinde ifade edilmiştir. 1935 te, partinin 4. Kurultayında, halkçılık ilkesine aşağıdaki iki manidar fıkra ilâve edilmiştir.

«Türkiye Cumhuriyeti halkın ayrı ayrı sınıflardan mürekkep değil fakat ferdi ve içtimai hayat için iş bölümü itibariyle muhtelif iş ve hizmet sahiplerinden teşekkül etmiş bir camia telâkki etmek esas prensiplerimizdendir. Çiftçiler, küçük sanayi erbabı ve esnaf, işçi, serbest meslek erbabı sanayi erbabı, tüccar ve memurlar Türk camiasını teşkil eden başlıca çalışma zümreleridir. Bunların herbirinin çalışması, diğerlerinin ve umumi camianın hayat ve saadeti için zaruridir.

Partimizin bu prensiple hedef tuttuğu gaye sınıf mücadelesi yerine içtimai intizam ve tesanüt temin etmek ve birbirini nakzetmiyecek surette menfaatlerde âhenk tesis eylemektir. Menfaatler, kabiliyet ve çalışma derecesiyle mütenasip olur.»

Halkçılığın bu tanımı, görüldüğü üzere, sınıf realitesini kabul etmekte fakat bunun Türkiyede olmadığını iddia etmektedir. *Bu iddia* başlangıçta (1920 lerde) doğru olsa bile, sınıfsız bir toplum yaratmanın gerekleri yerine getirilmemiş olduğu için, zamanla kuvvetini kaybetmiş ve II. Dünya Harbinden sonra *tamamile mânasız* bir hal almıştır. Memleket koşullarındaki bu değişikliğin aksini CHP nin 1947 deki 7. Kurultayında kabul edilen metinde görüyoruz. Bu metinde yukarda bahis konusu ettiğimiz iki paragraftan ikincisi tamamiyle çıkarılmış, birincisi de çok yuvarlak bir hale sokulmuştur. Değişme ayni yönde devam etmiş ve 1950 den sonra, Hlkçılık, halka hizmet şeklinde tanımlanarak, artık manidar bir ilke olmaktan çıkarılmıştır.

Özetleyecek olursak diyebiliriz ki, Atatürk Halkçılık ilkesi ile sınıfsız bir toplum kurmayı düşünmüş ve tesis ettiği siyasi teşekküle Halk Partisi adını da bu maksatla vermiştir. Bilindiği gibi, sosyalizmin amacı da, ayni şekilde, sınıfsız bir toplum kurmaktır. Halkçılık, maalesef, amacına erişmemiş ve Atatürkçülüğün bu en önemli ilkesi, yavaş yavaş gerçek muhtevasından boşaltılarak bugün hiçbir anlamı *olmıyan boş bir lâf haline sokulmuştur.*

O halde, Atatürkçülerin ödevi, bugünkü gerçeklerin ışığı altında halkçılık ilkesine eski ve asıl anlamını tekrar kazandırmaktır.

---

(1) Atatürkün Söylev ve Demeçleri. Cilt III. Türk Tarih KurumuBasımevi 1956. s. 51

(2) Atatürkün Söylev ve Demeçleri. Cilt II. Türk Tarih Kurumu Basımevi 1952. s. 60

MUSTAFA KEMAL

— Dağ başını efkâr almış
Gümüş dere durmaz ağlar —
Gözyaşından kana kesmiş gözlerim:
Ben ağlarım, çayır ağlar, çimen ağlar.
Ağlar — ağlar, Cihan ağlar.
Mızıkalar iniler: Irlam — ırlam dövülür
Altmışüç ilimiz, altmışüç yetim.
Yıllar gelir—geçer
Her geçen seni bizden parça parça götürür
Mustafa'm, Mustafa Kemal'im!

Diz dövdüm
Gözlerim şavkı gitti Sakarya'nın suyuna
Sakarya'nın suları namın söyleşir.
Hemşehrim Sakarya, öksüz Sakarya!..
Ankara'dan uçan kuşlar.
«Kemalim» der, günler günü çağrışır,
Kahrolur, bulutlara karışır.
Gök bulut, yaşmak bulut,
Uca dağlar, *dev boyunlu morca dağlar*
Divan durmuş bekleşir
Mustafa'm, Mustafa Kemal'im!.

Nasıl böyle varıp geldin? Hoş—geldin!
[illegible] kaymış, yalazlanmış gözlerin
[illegible] yüzünde güneş—südü sıcaklık
[illegible] öperim Mustafa Kemal
[illegible] dalın yaprağın, biz senin fidanların
[illegible] bunları yapmadık

Sen elbette bilirsin, bilirsin Mustafa Kemal
Elsiz—ayaksız bir yeşil yılan



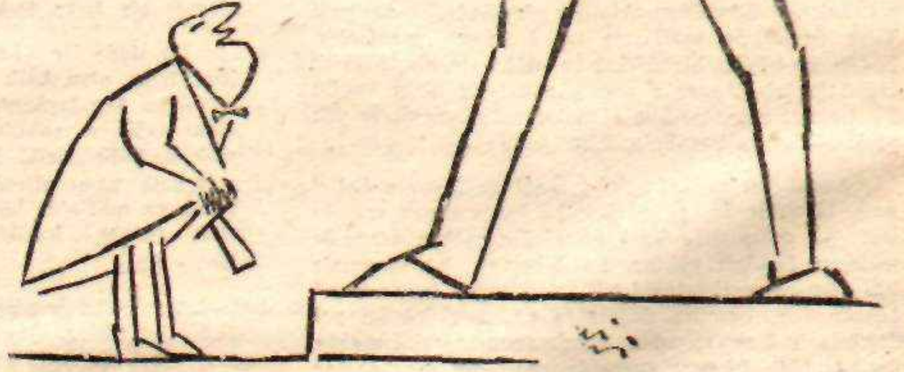
Yaptıklarını yıkıyorlar Mustafa Kemal!
Hani bir vakitler Kubilay'ı kestiler
Çün buyurdun, kesenleri astılar
Sen uyudun, asılanlar dirildi
Mustafa'm, Mustafa Kemal'im!.

Karalar kuşanmış, Karadeniz akmam diyor
Dokunmayın! Ağlamaktan bıkmam diyor
Bu gece kıyamet gecesi
Bu vapur Bandırma Vapuru
Yattığı yer nur olsun Mustafa Kemal
Ben ölümden korkmam diyor.
Korkmam diyen dilleri, toz oldu—toprak oldu.
Değirmen döndü dolandı: On yıl oldu.
Bir kusur işledik, bağışlar mı kimbilir
O bize öğretmedi kazan kaldırmasını
Günahı—vebali öğretenin boynuna
Erdirip—oldurana, ana—avrat söğmesini,
Yüreğim kırıldı, kanım kurudu
Var git Karadeniz, var git başımdan
— Mızıka çalındı: Düğün mü sandın
Bir yol koyup gideni gelirmi sandın? —
Mustafa'm, Mustafa Kemal'im!.

Ankara'nın taşına bak!
Tut ki baktım, uzar gider efkârım
Çayır ağlar, çimen ağlar, ben ağlarım.
Gözlerimin yaşına bak!
Ankara Kafesinde, Rasat Tepede
Bir akça şahan, gezer dolanır
Yaşın—yaşın mezarını aranır
Şu dünyanın işine bak
Mustafa'm, Mustafa Kemal'im!.

Attila İLHAN

Devletçilik nasıl dejenere oldu?



— SİZİ BİR YERDEN GÖZÜM ISIRIYOR...

İzmir sabotajı

Kurtuluş Savaşının ilk yıllarında Atatürk, *«halk devrindeyiz, halk hükümetiyiz, halkçılık yapacağız»* diyordu. Halkçılığı da, 1921 Aralığında «Sosyal nizamı emeğin haklarına dayandırmak istiyen sosyal meslek» şeklinde tanımlıyor, ardından da «Milletçe bizi mahvetmek istiyen emperyalizme karşı ve bizi yutmak istiyen kapitalizme karşı savaşacağız» diyordu. 1922 Martında da Atatürk «Tanzimatın açtığı serbest ticaret devri» nin, yani liberalizmin gelişmeye elverişli sanayiimizi mahvettiğini söylüyordu.

Devrimlerin fikir hocası sayabileceğimiz Ziya Gökalp de, ılımlı sosyalizmle eş anlamda kullanabileceğimiz bir hakçılık tezini savunuyor, mülkiyetin kamu yararına sınırlandırılmasını istiyor ve «Plus — Value» nün topluma ait olduğunu belirtiyordu. Hattâ Celâl Bayar 1921 de Sosyalizm kelimesini kullanıyordu. Hâkimiyeti Milliye muhabirinin sorusuna cevap olarak, Bayar'ın söyledikleri şudur: «Devlet sosyalizmine muarız olanlar ferdiyeti kuvvetli, sermayesi mebzul memleketler ahalisidir. Tanzimatı Hayriyeden beri gâyri müsait şerait tahtında Avrupa kapitalinin memleketimize mümtaz bir şekilde girmesinin ve menabii iktisadiyemize hâkim bulunmasının müessif... neticeleri gözlerimizin önündedir,... İktisadi nazariyelerin faydalarını... görmek için Anadoluyu tetkik ile mahsulât ve masnuatımızı.. tasnif etmek ve her bir nev'i için mahiyetine... nazaran karar ittihaz eylemek iktiza eder... Devlet Sosyalizminin fevaidini müteaddit misallerle teyit etmek mümkündür. Almanyada devlet Sosyalizmi... pek güzel neticeler vermiştir.»

Görüldüğü gibi Celâl Bayar, devlet sosyalizmini hararetle savunuyordu. Nihayet Kurtuluş Savaşı da, kapitalizme ve emperyalizme karşı yürütüldüğüne göre, antiemparyalist ve antikapitalist bir hürriyete sahipti.

Halkçı veya halktan yana devletçilik bütün bu düşüncelerin ve şartların mantıki sonucu değil miydi? Fikirler de, olaylar da devrimci kadroyu devletçiliğe doğru itiyordu. Bunda en ufak tereddüde yer yok. Fakat devrimci kadro daha işin başında, Batıdan kopya edilmiş saf bir liberalizme yöneldi! Devletçilik sözü 1930 dan sonra işitilmeye başlandı. Ama hiç bir zaman ciddi bir devletçilik politikası uygulanmadı. Atatürk bir taraftan emeğin hakkını savunur ve «bizi mahvetmek istiyen» emperyalizm ve kapitalizme karşıyız» derken, öbür taraftan da «memleketimizde milyonerlerin, hattâ milyarderlerin yetişmesine çalışacağız» diyor ve bizde «Küçük çiftçi büyük arazi sahibi, küçük san'at erbabı — büyük tüccar, amele — büyük sermaye sahibi» gibi farklı sınıfların olmadığını belirtiyordu.

Biribiriyle uzlaştırılması imkânsız görünen bu sözler, o devrin fikir alanındaki özelliklerini iyi bir şekilde ortaya koymaktadır: İyi niyetli, halkçı ve devrimci bir kadro iktidardadır. Halk yararına, yüz yıllardır ezilen Anadolu köylüsü yararına reformlar yapmak ve Türkiyemizi bir an önce çağdaş uygarlık seviyesine ulaştırmak istemektedir. Fakat hedeflere nasıl varılacağı hususunda bir ciddi hazırlık yoktur. Çelişik hedefler çizilmekte, gâyeler ve o gâyelere götürecek vasıtalar üzerinde durulmamaktadır. Bu fikir keşmekeşi, takip olunan iktisadi politikaya da damgasını vuracaktır.

Devlet liberalizm yapıyor

İktisadi Politika 1923 te büyük ümitlerle toplanan İzmir İktisat Kongresinde çizildi. Kongreye meslek grupları katıldı. 15 gün süren Kongrede her meslek grubu kendi görüşünü savundu. Büyük ve organize gruplar, Kongrede görüşlerini kolayca kabul ettirebildiler. Meselâ ticaret alanında, 1922 de İstanbulda kurulan Milli Türk Ticaret Birliğinin liberal görüşleri hâkim oldu. Boş çiftliklerin köylüye verilmesini istiyen bir teklif, kıyametlerin kopmasına yol açtı. Varlıklı zümrelere mensup oldukları anlaşılan köylü temsilcileri, bu teklifi reddettiler. Bu iki ufak örneğin de gösterdiği üzere, Kongreye, büyük toprak sahipleri ve tüccar damgasını vurdu. Kongrede tam liberal bir formül olan «özel faaliyet inisiyatifinin son bulduğu noktada Devletin görevleri başlar» görüşü kabul edildi. Atatürk 1923 Martında, «Ticaret hakkında düşünceleri iki şekilde tesbit eyliyorum. Biri bugüne ait... diğeri âtiye ait düşünceler... Bugün için düşündüğüm yegâne şey kapitülâsyonlardır... Yarına ait olan, Türkiye ticaretinin dünya ticareti ile rekabet edebilemesi için düşünülmesi lâzım gelen şeyleri, bittabii siz tüccarlar benden daha iyi bilirsiniz.» diyordu. Tüccar ise serbest ve bol devlet yardımı istiyordu. Lozan anlaşmasıyla da 1929 yılına kadar, gümrük serbestisi tanınmıştı.

Bu şartlar altında, hem icraat, hem de nazariye bakımından serbest teşebbüsü geniş ölçüde destekliyen liberal bir zihniyet (yabancı sermaye hariç) yetkililere hâkim oldu. Özel teşebbüsü teşvik edici tedbirler dışında, devletin iktisadi hayata fiilen müdahlesi, Osmanlı İmparatorluğu devrinde devletçe idare edilen işletme ve inhisarların devralınması, yabancı şirketlerin elindeki bâzı teşebbüs ve inhisarların satın alınması ve devlet eliyle yeni demiryolu inşaatından ibaret kalmıştır.

Bu devrin özel teşebbüsçü vasfını gösteren en önemli olaylardan biri, mecburen devletin eline geçmiş işletmelerin devletçe âdetâ bir yük sayılması ve bu sebeple bunları ya özel teşebbüse devretmek, ya özel şahısların iştirâkini sağlamak, yahut (demir yollarında olduğu gibi) özel şirketlere yaptırmak bir amaç olarak kabul edilmiştir. İnhisarların hemen hemen hepsi, devlet tarafından mukavelelerle çoğu yabancı olan özel şirketlere devredilmiştir.

Tuz inhisarı bir Anonim Şirkete, Petrol — Benzin İnhisarı bir Amerikan Şirketine (Standard — Oil Co.), kibrit — çakmak inhisarı yine bir Amerikan Şirketine (The Amerikan — Turkish Investment Corporation). İspirto ve Alkollü İçkiler inhisarı 1927 ye kadar bir Polonya Şirketine, Liman İnhisarları devlet sermayesiyle özel sermayelerin ortaklığından meydana gelmiş Anonim Şirketlere verilmiştir. Şeker Sanayiinde devletin sermayesi sâyesinde kurulan bâzı işletmelere özel şahıslar ortak girmişlerdir. Sanayi ve Maadin Bankasının elindeki fabrikaların özel teşebbüse devri, ilgili kanun metnine konarak, mecburî hâle getirilmiştir. Demiryolu inşaatı yerli ve yabancı Şirketlere ihâle edilmiştir. İş Bankası özel teşebbüsü geliştirmek maksadıyla kurulmuş ve bankanın nüfuzlu idarecileri, başta Bayar olmak üzere, daha sonraki devrede ciddi bir devletçilik politikasının uygulanmasına başarıyla karşı durmuşlardır.

Devrin özel teşebbüscü karakterini gösteren en önemli teşebbüslerden biri 1927 de çıkarılan, Teşviki Sanayi Kanunudur. Bu kanun ile özel teşebbüse tanınan imtiyazlar şunlardır:

— İşletme kuracaklara parasız arazi verilmesi.

— Müsakkafat, arazi, kazanç, maktuzam vergilerinden ve bâzı belediye resimlerinden muafiyet.

— Gerekli yatırım maddeleri ithalinde gümrük muafiyeti.

— Gerekli yatırım mallarının ithalinde demiryolu ve vapur nakliye fiyatlarında yüzde 30 tenzilât veya o nisbette prim. Ham ve mamûl madde nakliyatında da tenzilât.

— Devlet daire ve müesseselerinin, ithal malından yüzde 10 pahalı da olsa, yerli malı satın alma mecburiyeti.

Görüldüğü gibi özel sanayii geliştirmek için çok önemli tâvizler o devirde verilmiştir. O kadar ki liberal görüşlü Serbest Fırkanın lideri Fethi Okyar bile, «Devletçilik, devlet sermayesini hususi adamlar vasıtasiyle işletmek ve umumi hizmetleri hususi adamlara bırakmak suretinde tecelli ediyor». (Meclis Zabıtları 2.10.1930) demekten kendini alamamıştır. Okyar, İzmir nutkunda da «Fırkamız... İnhisarlardan halkın zararına... ceplerini doldurmak istiyenlerin gayri meşru hareketlerine karşıdır. Devlet Hazinesi, Liman inhisarlarının tesisi için fedakârlık etmiş olduğu halde İnhisardan hâsıl olan fayda tamamen hususi şahıslara terkedilmiştir. (Hakimiyeti Milliye 8.9.1930) diyordu. Serbest Fırka Sözcülerinden Ağaoğlu Ahmet Bey de, demiryolu inşaatı için «Araya... komisyoncular giriyor. Asıl... bunlar istifade ediyor... Simendiferleri, zahirde hükûmet yapıyor, fakat hakikatte Avrupanın ve komisyoncuların hesabına çalışmış oluyor» fikrini ileri sürüyordu. Bu tenkitlerden iki yıl önce Başbakan İsmet Paşa da TBMM'de «Devlet Hazinesini gerek doğrudan doğruya, gerek inhisarlar ile bilvasıta mal satın alan bir hayrat ocağı sanmak, mücadele edilmek lâzım gelen bir zihniyettir... Bilmem kaçıncı elden fâhiş faizle büyük alışveriş heveslilerinin tütün veya müskirat heveslilerine mal satmak için... müracaatları bu kabildendir» diyerek, bu tenkitleri paylaştığını belirtiyordu.

Mecburen devletçiliğe yöneliş

Devlet parasıyla özel teşebbüsçülük yapma politikası, iyi niyetli devrimci kadroda hayal kırıklığından başka bir şey yaratmadı. Serbest Fırkanın seçimlerde sağladığı büyük başarı da halkın bu iktisadi politikayı tutmadığını ortaya koydu. Büyük Dünya Buhranı ise kapitalizme karşı duyulan güveni tamamen sarstı ve devleti iktisadi hayatta artan müdahalelere zorladı. Devletçilik politikası, bu zaruretlerin ve hayal kırıklığının sonucudur. Hayal kırıklığı, özel teşebbüsün devlet Hazi

ATATÜRK VE EMEK

«Biz hayatını, bağımsızlığını korumak için çalışan emekçi kişileriz, zavallı bir halkız. Mahiyetimizi bilelim. Kurtulmak, yaşamak için çalışan ve çalışmaya mecbur olan bir halkız. Bundan ötürü her birimizin hakkı vardır, yetkisi vardır. Çalışmak sâyesinde bir hak kazanırız. Yoksa arkaüstü yatmak ve hayatını çalışmadan geçirmek isteyen insanların toplumumuzda yeri yoktur, hakkı yoktur. O halde ifade ediniz efendiler! Halkçılık, toplum düzenini emeğine, haklarına dayandırmak isteyen bir toplumsal öğretidir. Efendiler, biz bu hakkımızı, bağımsızlığımızı korumak için, bizi mahvetmek isteyen emperyalizme ve bizi yutmak isteyen kapitalizme karşı, milletçe mücadeleyi uygun bulan bir mesleği takip eden insanlarız.

1922»

nesini yağma etmek sayesinde varlık gösterildiğinin anlaşılmasıyla ortaya çıktı.

Artan nüfuz ticareti, Türk parasına karşı girişilen spekülâsyon, mallarını çok düşük fiata satmak zorunda bırakılan müstahsilin ihracatçı tüccar tarafından sömürülmesi, bir türlü doymıyan özel teşebbüsün devletten daha fazla himaye ve imtiyaz istemesi, iyi niyetli devrimci kadroyu özel teşebbüsçülerden soğuttu. Üstelik, özel teşebbüs politikası, bütün bu mahzurlarına rağmen, 1923 — 31 devresinde, sıhhatli bir gelişme de sağlıyamamıştı. Yabancı sermaye ise, bütün ümitlere rağmen, gelmemişti.

Yabancı sermaye, ancak imtiyazlar şeklinde geliyor ve iktisadi menfaatlerimize uygun şekilde çalışmıyordu. Ayrıca yabancı sermaye ile anlaşarak ona paravanlık yapan yerli özel teşebbüsler vardı. Recep Peker, 1932 sonbaharında yaptığı bir konuşmada, özel teşebbüsten şu sözlerle bahsediyordu:

«Ezici ve gayri meşru istismarcı sermayenin düşmanıyız.. Muharebeler devrini takip eden senelerde birçok müteşebbisler az zamanda milyoner olmak ihtirası ile hareket etmişlerdir. Bu gayri tabiî teşebbüslerin birçoğu yıkılmış.. olmakla beraber, normal ticaretin meşru ve dürüst kârı ile iktifa etmek dürüstlüğü avdet etmiş değildir. Aynı devrin teşebbüslerinin birçoğunda ticaret tekniğinin basit kaidelerine bile riayet edilmediğini görürüz. Hesaplarını saklıyarak gayri meşru itibar temini için herkesi aldatan ve nihayet çöken bir nevi gizli ticaret mensupları da vardır.. Yıkılırken diğerlerini de sürüklüyorlar.. Emniyetsizlik hâkim oluyor. Fırkamız, bu zihniyetle mücadeleyi lüzumlu görmektedir.» diyor. Özel teşebbüsü, Celâl Bayar dahi 1936 yılında, «20 — 30 sene evvel, bir Türk tüccarının bonosu protesto edildiği zaman, o tüccar intihar edecek kadar elem ederdi. Bu ahlâki inzibat, maalesef gevşemektedir.» diyerek, tüccardan şikâyet etmektedir.

Bayar, 22.5.1936 da, T. B. M. M. nde dokuma fabrikası kurmak için Bakanlığına yapılan müracaatları da, (1) ecnebi sermayeye paravanlık yapanlar (2), Şimdi müsaade koparırsam, ileride spekülâsyon yaparım, diye düşünenler (3) fabrikaları kurmak için zaten kapasiteleri müsait olmıyanlar diye üçe ayırarak, özel teşebbüslerin davranışlarını ortaya koyuyor.

Bütün bunlar kalkınmanın devletçiliyle yürütülmesini lüzumlu kılıyordu. Dünya buhranı ise devletçiliği bir zaruret hâline getirdi. Yalnız devletçilik hiç bir zaman sınıf tezadlarını gidererek kalkınmanın sosyal adalet içinde ve hızla yürütülmesini gerçekleştirecek bir iktisadi ve sosyal sistem olarak ortaya konmadı.

Yetkililer, devletçiliği daima özel teşebbüsün yetersizliğinin ortaya çıkardığı bir zaruret olarak savunmuşlar, en ileri devletçiler dahi kamu yatırımın gerektirdiği işlerin devlet tarafından yapılması tezini ileri sürmüşler, fakat nihai gayenin özel teşebbüsçülük olduğunu belirtmekten geri kalmamışlardır. İnönünün Kadro'daki devletçilik yazısı, devrin en ileri devletçilik anlayışını temsil etmektedir. Nitekim devletçiliğin en ileri noktası olan 1935 te çıkan Etibank Kanunu bile, 1923 — 31 devresinde karma teşebbüsler en ağır tenkitlere uğradığı halde, Etibankın maden işletmelerinde, özel teşebbüsle ortaklıklar kurmasını öngörmektedir. 1933 teki Âli İktisat Meclisi Raporu devletçiliği mecburen başvurulan bir politika olarak göstermekte ve devlet teşebbüslerinin özel sektöre devredilebileceğini belirtmektedir. Bununla beraber sistemsiz de olsa, cumhuriyet tarihinde devletçilik sadece bu devrede azçok ciddiyetle uygulanmıştır. Özellikle, 1934 — 37 *devresi, devletçiliğin altın devridir.* Gerçekten bu devrede, özel teşebbüse karşı çekingen tutum bir dereceye kadar *terkedilerek, önemli devlet teşebbüsleri* kurulmuştur. Basit bir programdan ibaret olmakla beraber, ilk 5 yıllık plân ile, *Türkiyenin sanayi temelleri bu devrede* atılmıştır. Yabancı sermaye elindeki tesislerin ve imtiyazların devlete mal edilmesi de bu *devreye* rastlar.

Fikir alanında da devletçilik bu devrede, nisbeten daha cesur şekilde savunulmuş, C.H.P. programında ileri bir devletçilik görüşü yer almıştır. Nitekim 1931 C.H.P. kongresinde devletçilik, «Ferdi mesai ve faaliyeti esas tutmakla beraber, mümkün olduğu kadar az zaman içinde milleti refaha ve memleketi mâmureye eriştirmek için milletin umumi ve yüksek menfaatlerinin icabettirdiği işlerde — *bilhassa iktisadi sahada* — devleti filen alâkadar» etmek şeklinde tanımlanıyordu. 1935 Kurultayında bu *liberal devletçilik anlayışı değiştirilmiş,* «Devletin fiili olarak, hangi ekonomik işleri yapacağını belirtmesi, ulusun genel ve *yüksek menfaatlerine bağlıdır»* şeklinde daha geniş bir formül kabul edilmiştir. 1935 programı daha da ileri giderek, özel *teşebbüs elindeki tesislerin devletleştirilebileceğini* belirtiyor ve tefeciliğe karşı savaş açılacağını, müstehlik zararına fi*yat birliği yapacak tröst ve kartellere* izin verilmiyeceğini, müstehlik ve müstahsil arasındaki menfaat kavgalarını *devletin fiyat kontrolleriyle önliyeceği* ilân ediliyordu.

Devletçilik 1937 de anayasa proğramı hâline getirildi. Şemsettin Günaltay o tarihte «Bir liberal çıkıp liberalizm esaslarını savunamıyacaktır. Teşkilâtı Esasiye Kanununa muhalif bir hareket nasıl bir cürüm ise devletçiliğe muhalefet de aynı şekilde cürüm sayılacaktır» diyordu!

Devletçiliğin ölümü

1937 yılında *Bayarın* başkanlığıyla devletçilik duraklama ve tedrici ölüm devresine girdi. Bayarın Hükûmet programındaki devletçilik anlayışı, 1935 programına nazaran büyük bir gerilemeyi ifade etmektedir: «Fert tarafından yapılabilecek işlerin fertlerce yapılmasını teşvik ve himaye edeceğiz... Ferdi... sermayenin bugün için yetmediği ve gidemediği işlerde, millî korunmanın getirdiği hususlarda millî emniyeti ve umumî menfaatleri temin etmek, ferdi... sermayenin çeşitlenip büyümesini kolaylaştırmak için Devlet işbaşına geçecektir.»

Dünya Harbi memleketimizi bu hava içinde yakaladı. Harp, artan bütçe ihtiyaçlarını ve savunma ihtiyacını karşılamak ve karaborsayla savaşmak için devlet müdahalesini genişlettiyse de, bu politika hiçbir zaman özel teşebbüsü sarsacak şekilde yürütülmedi. Aksine, harp yılları, kanun dışı ve kanuni yollarla, özel teşebbüsün gelişme devresi olmuş*tur. Şöyle ki, Millî Korunma Kanununa* göre, devletleştirilecek, tesislere, müstakbel ve muhtemel kârları da kapsıyan *tazminat tanınmıştır. Özel sektör mamül*lerine kâr ve sürüm garantisi tanınmış, kredi ve döviz kolaylıkları sağlanmıştır. *Geniş devlet mübayaaları ve işçi hakları*nın kısılması, özel sektör yararına olmuştur.

Harbin en şiddetli devresinde, 1943 yılında toplanan C.H.P. Kurultayının, 1935 programının ileri devletçilik anlayı*şını «ferdin yapamadığını devlet yapar»* formülüne yakın bir tarzda değiştirmesi, devletçiliğin can çekiştiğini açıkça *göstermektedir. Nitekim harpten sonra,* harp yıllarında palazlanan ve çok partili hayatla birlikte siyasî güçleri artan ö*zel sermayedarlar, özel teşebbüsçülük po*litikasını devlete empoze etmesini bilmişlerdir. Amerikanın da Türkiyeyi kapitalist bir gelişme yoluna koyma arzusu, özel teşebbüsün işini kolaylaştırmıştır. Bu tazyikler altında, 1947 de C.H.P. nin devletçilik anlayışı tekrar tâdil edilmiş, devletçilik anlamsız boş bir kalıp hâline getirilmiştir. 1946 devletçiliğin ölüm yılıdır.

Netice :

1 — Cumhuriyetin başından beri sistemli bir devletçilik görüşü uygulanmamıştır. Ancak olayların zoruyla, ferdi teşebbüsten yana bir devletçilik politikası yürütülmüştür.

2 — Kurtuluş yapan devrimci kadro, devletçiliğin, sınıf tezatlarını gidererek, sosyal adalet içinde kalkınmamızı gerçekleştirecek, kapitalizmin alternatifi olan sosyal ve iktisadi bir sistem olduğunu anlıyamamıştır.

3 — *Devletçilik politikası, devletçiliğe* inanmıyan kimseler tarafından yürütülmüştür.

4 — *Bununla beraber, ancak 1932 ve* 1934 — 37 yıllarında az çok ciddi şekilde uygulanan devletçilik politikası, Türkiye*mizin sanayi temellerini atarak,* devletçiliğin gücünü ispat etmiştir.

5 — Devlet sektörü, özel teşebbüsçülük politikalarına rağmen gittikçe genişlemektedir. Fakat, bu devletçilik demek değildir. Nitekim, geniş devlet sektörü, özel teşebbüs yararına bir sömürge gibi kullanılmaktadır. Devlet sektörünün büyümesi, olsa olsa özel teşebbüsün zâfını gösterir.

6 — Türkiye, hâlen sınıf tezatlarını ve çatışmalarını arttıran kapitalist gelişme yolunda, sun'î enjeksiyonlarla ilerlemektedir.

7 — Memleketimizin çağdaş uygarlık *düzeyine* sınıf tezatlarını arttırmadan, sosyal adalet içinde hızla ulaşmasını istiyen Atatürkçüler, bu israflı, adaletsiz, yavaş ıstıraplı ve gayri ahlâkî kapitalist gidişe karşı koymak için halkçılık ve onun tabiî sonucu olan devletçilik ve devrimcilik ilkeleri etrafında birleşmelidir.

D. A.

O devirlerin devletçilik anlayışını göstermesi bakımından İnönü'nün Kadro dergisinde çıkan yazısını yayınlıyoruz.

Fırkamızın devletçilik vasfı

Başvekil İsmet

İktisatta devletçilik siyaseti, bana herşeyden evvel bir müdafaa vasıtası olarak kendi lüzumunu gösterdi. Asırların ihmalini telâfi edecek, haksız tahripleri imar edecek, yeni zamanın çetin şartlarına mukavemet edecek sağlam bir devlet bünyesi kurabilmek için *herşeyden evvel,* devleti iktisatta yıpratacak âmillerden kurtarmak lâzım geliyordu. Demek ki, iktisatta devletçiliği biz, inkişaf yolu takip edebilmek için bir müdafaa vasıtası ve bu sebeple bir azimet noktası, bir temel addetmeğe mecbur bulunuyorduk.

Devletçiliğin müdafaa vasıtası olup olmadığı, yedi sekiz seneden beri münakaşa olunmuştur. Fakat son seneler artık bu münakaşa mânasız ve bedihi bir mahiyet aldı. En kuvvetli, en zengin devletlerde, tasavvur olunamıyacak devlet tedbirleri ile iktisatlarını müdafaa kuvvetini görmüş olmamız, fırkamız, Cumhuriyet Halk Fırkası için ancak övünülecek bir isabet ve doğru bir karar cümlesinden sayılmak icabeder. Biz iktisatta devletçiliği inkişaf için ve yeni düzeni kurmak için de feyizli ve müsbet bir yol sayıyoruz. Demek istiyorum ki, yalnız müdafaa gibi muhafazakâr bir noktai nazardan değil, ilerlemek ve inkişaf etmek gibi genişleyici politika için de müsbet ve en müessir vasıta sayıyoruz. Memleketin muhtaç olduğu sanayii, teşkilâtı, vesaiti, devletin yardımcı nezareti ve hattâ doğrudan doğruya teşebbüsü olmaksızın kurabilmeyi safdil olanlar düşünebilir. Asır, çok amansızdır. Ve seneler geçtikçe, zamanın insafsızlığı azalmıyor, her hududu aşacak kadar azgınlaşıyor. Geri ve eksik vesait içinde bırakılmış olan kalabalık ve büyük bir milletin sanayiini ve iktisadi düzenlerini devletin bütün vasıtaları ve imkânları ile bir an evvel vücuda getirmek, taşıdığımız vazifelerin en ağırı ve en mühimidir.

Bu kısa hülâsalarım, iktisatta develtçilik siyasetini ne kadar inanarak takip ettiğimizi ifade eder ümidindeyim.

Devletçiliğin memleket iktisadiyatı üzerindeki faydalı tesirlerinin ekseriya kâfi derecede farkedilmediğini görüyoruz. En serbest zannolunan bir sanat veya ticaret müreffeh olabilmek için, mutlaka devletin yardımına ve müdahalesine ihtiyaç göstermektedir.

Subaşında olduğumuz için, bu ihtiyacı her gün, görüyorum. Ve sonra «serbest meslek»in (1) «Devletçilik»e rüçhanı için, ayni mevzuların delil olarak zikrolunmasına şaşıyorum.

Dikkatle vaz'ettiğimiz gümrük himayeleri veya diğer tedbirlerin mevcut olmadığını bir an için tasavvur edebilir misiniz? En kârlı ve verimli bir sanat veya ziraat, bir tek müşteri bulamıyacak kadar, rekabet karşısında perişan olur. Yediğimiz ekmeğin ununu dahi memleket dahilinden alamayız. Osmanlı İmparatorluğu gibi bir misâl, henüz hatırlarımızda pek yakındır.

Türlü krizlerden dolayı en serbest nice müesseseleri, senelerden beri, sert *fırtınalara karşı tutunduran, Devlet*tir. Ticaret gibi en serbest sahada, dar vaziyete düşen tüccarları (meselâ tütün tüccarlarını) korumak için hükûmet, geçen *senelerde hususi tedbirler almıştır. İnhisarlar, her se*ne, hasat zamanında, piyasaya müdahale ederler. Ve bir sene, «devlet inhisarı» ve «devletçilik» aleyhinde hayalât kuran *nice müteşebbisler görmüşümdür* ki, *mevsiminde* inhisarların piyasaya müdahele etmesi için, bütün idraklerini sarfederler.

*Devlet gömendöferleri, bazı yerlerde ve bazı mahsul*ler için, yaktığı kömür parasını çıkarmıyacak kadar ucuz tarife ile nakliyat yapar. Devlet elinde olmıyan bir şömen*diferin böyle bir tedbir almasına imkân var mıdır?* Bu misallerle, devletçilik aleyhindeki en büyük iddiayı izah etmiş oluyorum: Hususi müesseseler daima kârlı çalışırlar *ve devlet müesseseleri daima masraflı ve zararlı olur id*diası.

Bütün memleketin menfaatine tedbir alırken bazan yaktığı kömürün bedelini veya inhisarın varidatını düşünmemek vaziyetinde bulunan Devlet, elbette serbest bir bezirgân gibi, birçok ahvalde kâr etmiyecektir. Bundan *daha tabii ne vardır? Ve zaten devletçiliğin memleket için* en büyük bir faydası da, ancak bazı ahvalde bu kadar cesurane tedbirler almasının mümkün olması ile izah edilebilir.

Devlet, ancak ferdin yapamıyacağı şeyleri yapmağa çalışmalıdır nazariyesi basiretle mütalâa olunmalıdır. Bir defa efradın yapabileceği bir şeyi Devletin, bahusus bizim devletimizin yapmaması, şayanı arzudan da fazla bir şey, lüzumlu bir şeydir. Çünkü herşeyden sarfınazar, yalnız maddi vasıta bakımından, yapacağımız işler o kadar çok ve mühimdir ki, bunlardan, efradın yapabileceği kısmına vesaitimizi dağıtmamak, elbette en makul şeydir. Mahaza, benim kanaatimce bir işin efrada veya devlete ait olması, o işin talep ettiği vesaitle ölçülemez. Meselenin bütün memlekete alâkası veya hususi menfaatlere terkedilmesi ihtimalidir ki, bu hususta karar vermeğe esas olacaktır.

Geçen on senede hissiselim ile temiz vatanperlik, iktisadi hayatta *devletçilik siyasetini, bize kendiliğinden* yerleştirdi. Biz, bu yolda, imparatorluğun çok zamanda yapamadığından fazlasını yaptık. Milletin yüzmilyonlarca lira*lık işleri ve iş şeklinde hazineleri, her noktainazardan* müdafaa ve inkişaf vasıtaları kuruldu, birikti. Artık tecrübe edilmiş bir yolun şuur ve sebat ile yolcusuyuz.

KADRO, Sayı: 22 (Teşrinievvel 1933)

(1) «Serbest meslek» = Liberalizm



Gerçekçi ve Osmanlı MUSTAFA KEMAL

Cahit Tanyol

Devrimleri değil, düşünceyi Atatürk'ten başlatmak gerek. Ta ki aksiyonda bir gelişme olsun. Türkiye'nin önemli konularını çözümlemek için, Atatürk'le çetin bir hesaplaşmaya ihtiyaç var. Atatürk'le hesaplaşmak, O'nu yermek anlamına gelmemeli. Millî hayatımızın ister istemez bir parçası olmuş bir insanı övmek ve yermekle ışığa kavuşturamayız.

Bir tabiat olayının nedenlerini anlamak için, olayı övme veya yerme yoluna gitmeyiz; onun özünü, dokusunu araştırırız.

Atatürk hakkında yazılanları şöyle bir düşünüyorum da O'nda Doğu ahlâkının «kaside» lerindeki havayı buluyorum. Övmek, gerçekten uzaklaşmaktır. Her övgü gücünü «mübalâğa» dan alır. Mübalâğa ise olanı büyütmek ve ve değiştirmektir.

Gerçek bizi rahatsız ediyor. Işıktan kaçan yarasalar gibi ondan kaçıyoruz. Başımızı karanlığa gömerek, aydınlık rüyası görüyoruz. Devrimciliğin şartı, Atatürk'ün kişiliğini kavramak ve onu kendi gerçek yerine oturtmaktır. Oysa ki; Atatürk'ü kendi yerine oturtacak yerde, O'nu, ihtiraslarımızın, kinlerimizin bir vasıtası yapıyoruz. Atatürk böyle bir anlayış açısından ele alınınca, O'nu savunanların, O'nu yerenlerden farkı kalmaz.

Atatürk'e saygı, O'nu övmemekle başlar. Gerçekçi açıdan düşünülünce, yermek ve övmek arasında bir fark yoktur. *Halbuki, tam tersine,* Atatürk'ü korumak için kanun çıkardık. Ve O'nu dokunulmaz hale getirdik. O'nu dondurduk. Sadece başımız sıkıştığı zaman O'nu elimizde bir silâh, bir kalkan yaptık. Bu yetmiyormuş gibi, Atatürk adını, körpe çocukların kafasında, ulaşılmaz ve aşkın bir değer haline getirdik. Kısacası, akla ve gerçeğe aykırı şeylere karşı idi. Biz O'nu akıl ve gerçek dışı bir hale soktuk. O'nu, yıkmak istediği bir düşünüş tarzının konusu haline getirdik.

Bunda hiç şüphe yok ki Atatürk'ün hayatının bir devresindeki tutumunun da bir etkisi vardı. Çok iyi hatırlıyorum. Ben henüz bir ortaokul öğrencisi idim. Atatürk Adana'ya gelmişti. O'nu ilk defa o zaman görmüştüm. Kitapların, şiirlerin anlattığından başka türlü bir insanla karşılaşmıştım. Kişiliğini hiç de yadırgamamıştım. O henüz kurtuluş savaşının efsanesi içindeydi. Bütün memleket halkı da O'nu bu efsane içinde görüyordu. Çevresine şükranla karışık bir saygı telkin ediyordu. Fakat o gün şahit olduğum bir olay, çocuk düşüncemde, tiksintiye benzer bir tepki yarattı. Halkevinin küçük salonunda, Atatürk'ün etrafını sarmıştık. O, hem sigara içiyor, hem de günün olaylarından bahsediyordu. Bir ara, saygıdan çok, bir uşaklık davranışiyle bir adam Atatürk'e doğru ilerledi, elinde zarif bir kavanoz vardı. Sigara külleriyle dolu tablayı ona boşalttı, kutsal bir hazineye sahip olmuş da onları müzede saklıyacakmış gibi bir tavır takınarak, masadan uzaklaştı. İçimde bir isyan kabardı. İçimden: «Ben olsaydım Atatürk'ün yerinde, şu adamı bir tepelerdim» diye düşündüm.

Sonraları Atatürk'le ilgili her şeyi kutsallaştırmaya çalışan insanlar, O'nun çevresinde bir kadro oldu. Ve bunlar, Atatürk'ü kendi çıkarlarına uygun bir mübalâğa içinde didik didik ettiler. O'nu bir Osmanlı paşası haline getirdiler. Bütün değerlendirmelerini *de bu yolda yapmaya* çalıştılar. Halkçılığı devrimlerin prensibi yapan bir adamı halktan böylece uzaklaştırdılar.

Aynı yıllara ait bir başka olay, her zaman gözümün önüne gelir. Bir gün okulun kapısına kılık kıyafeti perişan saç sakal birbirine karışmış yaşlı bir köylü gelmişti. Yırtık bir çuval içinden bir santur çıkardı. Çocuklar hep onun etrafına toplanmıştık. İhtiyar köylü, ibadete benzer bir coşkunluk içinde, Mustafa Kemal adını Anadolu'nun dağına, köyüne dağıtan bir türküyü çalmaya başladı.

Yaşa Kemal Paşa sen binler yaşa,
Askerin sığmıyor dağınen taşa.

Başka şey çalmadı; hep aynı türküyü tekrarladı. Fakat türkü her tekrarlanışında bir başka anlam kazanıyordu. Öyle ki o, içimizde, zengin bir Anadolu halk destanı haline geldi. Sanki, küçük santur çekiçleriyle telleri döven bu nasırlı ellerde, Mustafa Kemal'in halk gönlüne malolmuş hikâyesi bir bir anlatılıyordu. Tellerde sade, duygulu bir büyü uçuşuyordu.

Anadolu gecelerini dolduran kağnı yankıları, cepheye mermi taşıyan kadın yüzleri, gölge gölge bu küçük ses çağlayanının içine karışıyordu. Bir ürperme içine düştüm; heyecandan ağlamaklı oldum.



Ne zaman bu yaşlı köy çalgıcısını hatırlasam, gözümün önüne, Ege şehirlerini köy köy dolaşarak «İlyada» hikâyelerini anlatan Homeros'un coşkun çehresi gelir. Bu santur sesinin gerisinde, Yunan sitelerini yaratan bu kör epope şairini görür gibi olurum.

Sonra, kahvelerde, okul kapılarında, halkın gönlündeki Mustafa Kemal'i dile getiren yaşlı köylüyü düşünürüm. İçimi Homerik bir coşkunluk kaplar; adı, Anadolu dağlarında yankılanarak sonra ormanlara, toprağa sinen Mustafa Kemal'i ararım. O'nu, Firdevsî'nin «Şehname» sindeki Acem mübalâğası içinde uyur bulurum.

O'nu, sigarasının küllerini toplayan adamlar halktan çalmış, buraya hapsetmiş gibi gelir bana.

O halde, Mustafa Kemal'e yeniden dönmek ve devrimlere birer kalıp olarak değil, O'nun gerçek kişiliği açısından bakmak gerek. Mustafa Kemal ne yapmak istiyordu, ne oldu? Kişiliğindeki eksiklik nereden geliyordu? Bunları çözümliyemezsek, devrimleri bir temele oturtamayız.

Bir kısım aydınlar, devrim deyince, bunu gerilik karşısında direnen birtakım şekiller olarak düşünüyor. Gerçi geri davranışa karşı Cumhuriyet devrimleri Batıya doğru bir toparlanıştır. Ama devrim denilen şey, donmuş bir kalıp değildir. Duran, kalıplaşan hiçbir şey; ne kadar ileri olursa olsun, devrim olamaz, bir nevi gerilik olur.

Bu bakımdan «İnkılâplar elden gidiyor, gerilik inkılâpların da, Atatürk'ün de karşısındadır, onları yıkmak istiyor» tarzında ortaya atılan fikirlerde de bir gerilik vardır. Çünkü bu düşüncede, devrimler, dondurulmuş kalıplar olarak ele alınmış *ve geriliğe dinamik bir güç* verilmiştir. Oysa ki hakikat bunun tam tersinedir. Bu tarz bir devrim anlayışı, halkla ezelden beri ilgisini kesmiş bir Osmanlı aydınının telâşından başka bir şey değil.

Osmanlı aydınına göre Mustafa Kemal, Tanzimat'tan beri devam eden ve sadece üst yapıda değişmeleri gaye edinen bir Batılaşma hareketinin son halkasıdır. Yapılan devrimlerin dış görünüşü böyle bir düşünceye hak verdirir. Fakat, Mustafa Kemal'in kişiliği ön plâna getirilince, gözümüzün önüne bir başka görünüş gelir. Bunu daha açık olarak belirtmek için, Mustafa Kemal'in kişiliği üzerinde durmak gerekir.

O'nun kişiliğinde üç unsur vardır.

1 — Osmanlı aydını Mustafa Kemal,

2 — Gerçekçi Mustafa Kemal,

3 — Çatışma.

Osmanlı aydını Mustafa Kemal, Tanzimat'tan beri gelen, sosyal derinliği olmayan, bir yenilik hareketinin adamı idi. Bu düşüncede batılaşma, devlet kadrosunda ele alınan bir «Islahat hareketi» olarak görünür.

Osmanlı aydını için önemli olan politik kuruluş ve bir de üst yapıda cereyan eden kültür değerleridir. Her yenilik devlet kadrosunda, daha açık bir deyimle, idareciler ve onlara bağlı zümreler için düşünülmüştür. Halk için, halk kadrolarına inmek, memleketi derinliğine bir değişmeye kavuşturmak, onların aklından geçmemiştir.

Mustafa Kemal'in kişiliğine sonradan eklenen bu Osmanlı etkisi, içinde yetişmiş olduğu kültür çevresiyle açıklanır. Fakat O, Anadolu'ya ayak bastığı andan itibaren, kültürden, öğretim ve eğitimden gelen bu kişiliğini, edinmiş olduğu bütün rütbe ve kazançlarla birlikte silkip atmıştır; kendi deyimiyle, *«Sinei millette bir ferd—i vâhid»* olmuştur.

Kurtuluş Savaşını yapan Mustafa Kemal, «Osmanlı aydını Mustafa Kemal» değildi.

Gerçekçilik, O'nun en belirli vasfı idi. O'nu Anadoluya çeken de buydu

Emperyalizm ve kapitalizme karşı ATATÜRK

Türkiye Büyük Millet Meclisinin 21 Ekim 1920 tarihli beyannamesi

Emperyalist devletlerin, devlet ve milletimizin hayatına açıkça kastetmeleri sonucunda meşru savunma için toplanan Büyük Millet Meclisi, şimdiye kadar çeşitli vesilelerle açıkça veya örtülü olarak ilân ettiği tutum ve amacını bir kere daha bütün cihana duyurmak için şu beyannameyi yayınlamayı gerekli görmüştür.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, millî hudutlar içinde hayat ve bağımsızlığını sağlamak ve halifelik ve saltanat makamının kurtarılması ahdiyle kurulmuştur. Bu sebeple, hayat ve bağımsızlığını, tek ve mukaddes emel bildiği Türk halkını, emparyalizm ve kapitalizmin baskı ve zulmünden kurtararak irade ve egemenliğinin sahibi kılmakla amacına ulaşacağı kanaatindedir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, milletin hayat ve bağımsızlığına göz diken emperyalist ve kapitalist düşmanların saldırılarına karşı savunma ve bu amaca aykırı hareket edenleri cezalandırma azmiyle kurulmuş bir orduya sahiptir. Emir ve kumanda yetkisi Büyük Millet Meclisinin manevi şahsiyetindedir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, halkın öteden beri maruz bulunduğu sefalet sebeplerini yeni teşkilât ve vasıtalarla ortadan kaldırarak yerine refah ve saadet sağlamayı başlıca hedef sayar. Bu sebeple toprak, eğitim, adalet, maliye, iktisat ve vakıflar işlerinde ve diğer meselelerde sosyal adaleti hâkim kılarak halkın ihtiyacına *göre yenilikler* ve tesisler yapmaya çalışacaktır. Bunun için de siyasi ve sosyal ilkelerini milletin ruhundan almak ve uygulamada milletin eğilim ve geleneklerini gözetmek düşüncesindedir.

Bu sebeple Türkiye Millet Meclisi, memleketin idari iktisadi ve sosyal genel ihtiyaçları ile ilgili hükümleri peyderpey incelemeye ve kanun şeklinde uygulama alanına koymaya başlamıştır. Allah yardımcı olsun.

ATATÜRK VE ORDU

"Ben, ordumuzun varlık gücünü, paramızla denk bulundurmak nazariyesini kabul edenlerden değilim: «Para vardır, ordu yaparız; paramız bitti ordu çözülsün...» *benim için böyle bir mesele yoktur. Efendiler, para vardır veya* yoktur, ister olsun ister olmasın, ordu vardır ve olacaktır.

MAYIS 1922

Ben askerliğin herşeyden çok sanatkârlığını severim.

10 ŞUBAT 1929

Ben Türk ordusunun yabancısı bir adam değilim: Ben ordu ile çok uzun zamandan beri derinden temasa gelmiş bir askerim. Ben olayların sevki ile ordunun içinde subay, nihayet kumandan olarak iş görmüş ve zannıma göre başarı kazanmış bir kumandanım. Türk ordusunu, onun faziletini, kıymetini ve bu ordu ile neler yapılabileceğini benim kadar anlıyan az olmuştur.

15 MART 1926

Ordumuz, Türk topraklarının ve Türkiye idealini gerçekleştirmek için yürütmekte olduğumuz sistemli çalışmaların, yenilmesi imkânsız teminatıdır.

KASIM 1927

Zafer, «zafer benimdir» diyebilenindir; başarı, «başarı kazanacağım» diye başlayan ve «başarı kazandım» diyebilenindir.

OCAK 1925

Hiçbir zafer, ülkü değildir. Zafer ancak kendisinden daha büyük bir ülküyü elde etmek için belli başlı vâsıtadır. Ülkü, fikirdir. Zafer, bir fikrin elde edilmesine yaradığı ölçüde değer ifade eder. Bir fikrin elde edilmesine dayanmıyan zafer süreli ve verimli olamaz. O, boş bir gayrettir. Her büyük meydan savaşından, her büyük zaferin kazanılmasından sonra, yeni bir âlem doğmalıdır. Yoksa başlı başına zafer boşa gitmiş bir gayrettir.

11 KASIM 1933

Zaferleri ve mazisi insanlık tarihi ile başlayan, her zaman zaferle beraber medeniyet nurlarını taşıyan kahraman Türk Ordusu!..



Memleketini en buhranlı ve güç anlarında zulümden, felâket ve musibetlerden ve düşman istilâsından nasıl kurtarmışsan, Cumhuriyetin bugünkü feyizli devrinde de, askerlik tekniğinin bütün modern silâh ve vasıtalarıyla mücehez olduğun halde vazifeni ayni bağlılıkla yapacağına hiç şüphem yoktur.

Türk vatanının ve Türk topluluğunun şan ve şerefini iç ve dış her türlü tehlikelere karşı korumaktan ibaret olan vazifeni, her an yapmaya hazır ve âmade olduğuna benim ve büyük ulusumuzun tam bir inan ve güvenimiz vardır.

EKİM 1938 "

O, ne romantik ve ne de rasyonalist idi. Rasyonalizmi burada Batı anlamında, gerçeklerin peşisıra koşan bir yeti olarak almıyorum. Bununla ortaçağ akılcılığını kastediyorum. Bu ortaçağ akılcılığı gerçekle bağlantısı yitirmiş bir «Kıyas mekanizması» idi. Aradığı şey, gerçek değil, «mantıki tutarlık» tı.

Descartes'la beraber başlıyan çağdaş akılcılık ise, gerçekler arasındaki bağlantıları araştıran bir yetidir.

Bütün felâketimiz, bu iki türlü rasyonalizmi birbirine karıştırmamız. Mantıki ve hukuki rasyonalizmi gerçeğe ölçü sanmamızdır.

Mustafa Kemal'de almış olduğu Osmanlı kültürüne rağmen, yaradılışından gelen son bir gerçekçilik vardı.

O'nun Anadolu'ya geçtiği zamanlarda ortaçağ rasyonalizmini, İstanbul'daki Osmanlı aydınları temsil ediyordu. Gerçekle bağlantısı olmıyan böyle bir rasyonalizme göre, elbette ki Mustafa Kemal'in «Milli bir ayaklanma» ya teşebbüs etmesi delilikti. Akıl öyle emrediyordu: Orduları dağılmış, en gürbüz çocukları Birinci Dünya Harbinde şehit olmuş, toprakları parçalanmış bir memlekette, «yedi düvele» karşı halkı ayaklandırmak, onlarca bir cinayet, bir delilikti. Akıl ve mantık bunu gerektirirdi.

Evet, bu zihni kıyaslama doğru idi. Ama bunun yanında da bir halk gerçeği vardı. Bu halkın neler yapıp, neler yapamıyacağını kimse bilmiyordu. Yalnız bizim aydınlar değil, batılı aydınlar dahi Türklüğü, Osmanlı kadrosundan ibaret bir mekanizma sanıyorlardı. Mekanizma çözülmüştü, yapılacak şey yoktu.

Gerçekçi Mustafa Kemal, böyle düşünmedi. Gerçek Mustafa Kemal, dağılan orduların, çöken vatanın gerisinde, yüzyılların sefaletiyle çelikleşmiş bir halk görüyordu. Bu artık onunla yapılacak bir işti. Bu yüzden O, Anadolu'daki perakende ordu birliklerini toplayarak işe başlamadı. Erzurum'a gitti. Orada mütevazı birkaç insan, vatanın telâşiyle çırpınıyor, «Erzurum Müdafaai Hukuk Cemiyeti» namiyle bir dernek kurmuştu. Parası yoktu, binası yoktu, askeri yoktu. Belki de bu Cemiyetin ilk hedefi, işgal devletlerine hukuki yoldan müracaat etmek ve Doğu illerinin hukukunu korumaktı.

İşte gerçekçi Mustafa Kemal, bu küçük topluluğun gerisinde, bütün bir memleketi, bütün bir halkı gördü. Ordular yenilebilirdi; fakat halk daima ordu yaratırdı. Millet ordu haline gelebilirdi.

Nitekim de öyle oldu. Bütün bir memleket halkı hiçbir karamsarlığa kapılmadan, Mustafa Kemal'in etrafında toplandı.

Alışılmış, medreselerde çiğnene çiğnene sakız haline gelmiş «ortaçağ akılcılığı» bunu anlıyamazdı.

Mustafa Kemal, mucizeyi harekete getirmedi. Gerçeğe sıkısıkıya yapıştı.

O, romantik değildi; ve fakat duygulu, heyecanlı idi. Bu duygu ve heyecan gerçekle birleşince bir «Kuvayi Milliye» romantizmi çıktı; memleketi kurtardı, Cumhuriyeti kurdu ve fakat devam edemedi.

Yeni devletin kurucusu Mustafa Kemal'i, en çok düşündüren şeylerden biri Cumhuriyetin ilkeleri idi. Yeni devletin kurucusu Mustafa Kemal'in karşısına çıkan tehlike, Osmanlı aydını idi. Bunlar, önce O'na karşı geldiler, O'nu öldürmek istediler. Gerçekçi Mustafa Kemal, onları tasfiye etti.

Mustafa Kemal'in karşısına çıkan, O'nu tasfiye etmek istiyen zümre gericileri, yani Doğu kültürüne bağlı olanlar değildi. Doğu kültürü ve kurumları esasen Tanzimat'tan itibaren yavaş yavaş kendi kendisini tasfiye ediyordu. Cumhuriyet inkılâpları bu temizliğin resmi ifadesi idi.

Mustafa Kemal'in karşısına çıkan «Osmanlı politikacıları» idi. İmparatorluğu bir hamlede batıranlar, Mustafa Kemal'de Abdülhamitle mücadelenin bir devamını yapmaya çalıştılar. O'nu bir diktatör gibi gördüler. Mustafa Kemal diktatörlük kurmak istemiyordu. Gerçeğe sadakat, O'nu İkinci Meşrutiyetin siyasi parti, hürriyet, demokrasi oyunlarından uzak tutuyordu. Harap kurtarılmış bir vatan üzerinde ihtirasları tahrik eden hiçbir politika oyununa müsaade edemezdi; ve etmedi.

Fakat .. Osmanlı aydını müthişti. Osmanlı aydını gergindi. Osmanlı aydını her kalıba kolayca giren bir dalkavuktu.. Başka yoldan Mustafa Kemal'e sokuldular. Bu suretle Osmanlı aydınları O'nun çevresini aldı. Kraldan çok kralcı oldu. Cumhuriyeti ve devrimleri öylesine bir şiddetle savundu ki, Mustafa Kemal için yapacak iş kalmadı. Sarışın Devi içinden yıktılar. O'nda Osmanlılığı tahrik ettiler. Her sözü bir âyet, her yaptığı bir keramet oldu.

Kadrosuz iş görülemezdi. Birinci kadrosu Türk milleti idi. Onunla milli mücadeleyi yaptı. İkinci kadroyu, inkılâp kadrosunu kuramadı. Mücadeleden sonra, Mustafa Kemal, Osmanlı kadrosuna angaje oldu. Esasen O'nda, Osmanlılığa karşı, almış olduğu terbiye icabı, ne kadar olsa bir yatkınlık vardı. Bu kadro, asıl inkılâbın, Tanzimat'tan beri sürüp gelen yenileşme hareketi içinde olduğuna O'nu inandırdı.

Devrimlerin dinamik temeli «Halkçılık» ve «Devletçilik» olması gerekirken, ortaçağ kalıntısı kurumların tasfiyesinde mucizeler arandı. Sonradan «Halkçılık», «Halk Partisi» ne, «Devletçilik» de, millet namına yapılmış kurumların bir zümre tarafından [illegible] mesine, yeni bir devlet [illegible] yetiştirilmesine [illegible]

Halbuki «Kuvay—i Milliye Ruhu» ikinci merhalede, halkla elele vermiş Mustafa Kemal'in geniş kitlenin hayrını hedef tutan bir idealde yürümesiyle devam gücüne sahip olabilirdi.

Üst yapıda, sosyal ve politik kurumlarda, *kültür olaylarında yapılacak değişmeler*, ancak o zaman yepyeni bir anlam kazanırdı.

Bu da ancak «Devletçilik» ve «Halkçılık» ilkelerinin lider ve temel prensip olarak alınmasiyle mümkündü.

Gerçekçi Atatürk, buna daha çok yatkındı. Bu, O'nun mizacından geliyordu.

Halkla beraber yola çıkan, yaptığı her güzel şeyi halka maleden bir insanın genel faydayı, genel saadeti şahsi ve zümre çıkarlarının üstünde tutmamasına imkân yoktu.

Atatürk, hiçbir zaman, bir [illegible] azınlığın sözcülüğünü yapmadı. Devrimlerin gelişme hedefi, O'nun için, [illegible] gine Türk milletinin saadet ve refahı idi.

O halde, Atatürk'e yeniden dönmek, O'nu gerçekçi özü içinde yakalamak, *«Halkçılığı», «Devletçiliği»* devrimlerin temel ve lider ilkesi haline getirmek gerekir. Bunun dışında Atatürk'ü savunanlar, gerçekçi Atatürk'ü değil, ancak Osmanlı Atatürk'ü savunurlar. Bunlar için Atatürk bir inanç konusudur. Atatürk'ü hayatta iken içine düştüğü [illegible] *durumdan* [illegible] mak mümkündür.

[illegible]

[illegible]



Atatürk «Biz, bu mücadeleye kendi kurtuluşumuz için olduğu kadar bütün esir şark milletlerinin kurtuluşu için girişmiş bulunuyoruz» diyordu. Gerçekten Atatürkün zaferi, yalnız bir vatanın düşman istilâsından kurtarılması değil, yeryüzünün dörtte üçünü kapsıyan bir manevî fetihtir. Ne yazık ki biz bu fethin ganimetlerini gereğince değerlendiremedik

Yakup Kadri Karaosmanoğlu

Esir milletlerin lideri : Atatürk

Millî kahraman hasreti

Atatürk'ün yüksek şahsiyetini ve başardığı büyük işleri Umumî Tarihin ve hususiyle Türkiye Tarihinin ölçülerine vurmadan değerlendirmek bence mümkün değildir. Bu, mümkün olmadığı içindir ki, şimdiye kadar Atatürke dair gerek yabancılar, gerek bizim tarafımızdan yapılan yayınlar O'nun yalnız gölgesini verebilmiştir. *Gerçi, bu gölge bile gözlerimiz* önüne hayran edici bir yücelik manzarası sermektedir. Fakat, hayran olmakla anlamak keyfiyetleri arasında derin bir fark vardır. İnsanlar, çok defa içyüzüne varamadıkları büyük hâdiseler ve büyük kişiler karşısında hayranlığa düşerler. *Bu ruh hâli ise ancak mistik bir* görüşe doğru götürebilir. O hâdiseler nazarlarında birer mucize ve o kişiler birer masal kahramanı haline girer ve hakikat ortadan kaybolup yerini bir takım fiksiyonlara bırakır.

Biz, Atatürkü ve devrimlerini böyle bir tehlikeye duşürmekten sakınmalıyız. Bunun içinde takip etmemiz gereken yol o büyük adamla eserlerini ilmî tarih metodlarına göre çözümleme ve yorumlama yoludur. *Atatürke böyle bir açı*dan baktığımız zaman görürüz ki, O bizim gözümüzde şimdikinden çok daha ziyade büyür. Şahsiyetinin boyutu, tıpkı mitolojik devirlerde daracık bir çerçeve içinde görüken dünya ve kâinatın müsbet ilimler ışığında bugünkü enginliğine varışı gibi, genişledikçe genişler ve o vakit Atatürkün biyografyasını yalnız Türkiye tarihinden değil hattâ cihan tarihinden ayırmak imkân dışına çıkar.

Nitekim, bu biyografyayı yazmak şerefi bana düşmüş olsaydı O'nun doğum yılını ve doğduğu yeri şu şekilde tesbit etmek lüzumunu duyardım:

«Mustafa Kemal, Avrupa emperiyalizminin yeryüzünün dörtte üçüne hâkim olduğu bir devirde, yarı sömürge bir memlekette dünyaya geldi».

Lâkin, korkarım ki, çoğumuz, belki de hepiniz bununla neyi ifade etmek *istediğimi anlamakta güçlük çekeceksiniz.* Size bu hususta bir yardımda bulunmak için, 24 yıl önce Atatürke dair yazdığım bir kitabın başlangıcındaki şu pasajı okumama müsaadenizi dilerim:

«Bizim ilk gençlik yıllarımız bir millî kahramana hasretle geçti. Biz, —şimdi *elli yaşına varanlar, ellisinden ötedeki*ler— gözlerimizi dünyaya bir bozgun havası içinde açtıktı. Babalarımız, analarımız bize tutuk bir dille Moskof seferlerinden, Rumeli kıyamlarından, Yemen isyanlarından ve bunları takip eden ecnebi müdahalelerinden bahseder dururlardı. Kaybolmuş ülkelere, gidip dönmeyenlere, gözleri yaşlı nişanlılara dair yanık halk türküleri bizim ninnilerimizdi.

«*Namık Kemal'le* çağdaş olan babalarımızın yüreğinde bir vatan aşkı, bir tâ eskiden kalma destanî nefha var mıydı yok muydu, pek iyi hatırlamıyorum. Yalnız, bildiğim bir şey varsa, büyüklerimizin bize Avrupalılardan daima saygı ve korku ile bahsedişleridir. Ara sıra limanlarımızda yabancı harp gemilerinin görünüşü veya herhangi bir Büyük Devlet Hükümdarının memleketimize ayak basışı halka heyecan veren önemli *hâdiseler* idi. Çünkü, kendisine ve kendi devletine güveni kalmayan o halk, mukadderatına hâkim olan kudretlerin bu sembollerde tecessüm ettiğini sanıyordu.



Ne hakla vuruyorlar?

«On oniki yaşlarında bir çocuktum; bir gün Manisada babamla bir gezintiden eve dönüyorduk. Oturduğumuz sokağın ağzındaki Sultan Camii meydanında acayip bir kalabalığa rastgeldik. *Beş on kişilik, kızıl yüzlü,* panama şapkalı bir seyyah grubu etrafındaki bir küme çocuğu kalın bastonlarla merhametsizce döğüyorlardu. Çoğunu şahsen tanıdığım bu çocuklar hiç şüphesiz, memleketin görgülerine göre, tuhaf kıyafetli bu seyyahlara sırf bir tecessüs saikasiyle yanaşmış bulunuyorlar; öbürleri de, bunları, sanki bir sürü muzır ve rahatsız edici mahlûklar imişcesine, yanlarından defetmek istiyorlardı. *Fakat, bunun için kullandıkları tedbir* o kadar vahşi ve gayri insani idi ki, benim küçük yüreğim bile isyanla doldu ve boğazım hıçkırıklarla tıkanarak bağırdım:

«— Baba, ne hakla vuruyorlar?

«Babam başını önüne eğdi ve bana *cevap vereceği* yere dayak yiyen çocuklara seslendi:

«— Heydi savulun bakayım: haydi savulun dedi.

«Lâkin savulmak isteyenler de bir müddet dayaktan kurtulamıyorlardı.

«— Baba, dedim, gidelim, karakola haber verelim.

«Babam acı acı gülümseyerek elimden tuttu:

«— Karakol ecnebilere karşı ne yapabilir, a oğul? dedi.

«Bu söz üzerine, sanki yaşıma birden bire on yıl daha katılmıştı. Üstüme gamlı bir ciddiyet çöktü ve millî gururum —zannederim— o andan beri kanamaya başladı. O andan beri, tam yirmi beş yıl, bu yaranın kanı, ölüm *işkencesine mahkûm Çinlilerin tıraşlı te*pesine akıtılan damlalar gibi, yüreğimin üstüne damladı, damladı.

«Yirmibeş yıl bu bütün bir gençliktir. Yirmibeş yıl, bütün millî ve sosyal kıymetleri altüst olmuş, «bütün kaleleri zaptedilmiş», etrafı bir demir çemberle kuşatılmış viran ve perişan bir ülkede, yüzyıllardan beri durmadan kovalanan, dumadan tekmelenen yılgın ve âvâre bir sürünün arasında, içeriden dışarıdan sövüle sayıla, itile kakıla ve o yara, o millî gurur yarası bağrımızın içinde damla damla kanayarak sürünmek *sürünmek. İşte, bizim neslin* dünya realitelerine ilk temasından olgunluk çağına ayak basıncaya kadar geçirdiği ömür bu olmuştur.»

Atatürk de bu nesildendi ve dışarının ceberutuna, içerinin zilletine karşı isyan bayrağını açtığı güne kadar bu *acı hayat şartları içinde didinerek*, çırpınarak yaşamıştır. Harp Okulu sıralarında talebe; ordu kadrosunda Yüzbaşı, Kolağası, Binbaşı, Albay ve General olarak zihnini kurcalayan tek mesele Türk milletinin bu berzahtan nasıl kurtulacağı idi. Gençliğinin bütün şevkiyle *atıldığı* Meşrutiyet *hareketi*, *O'nu*, çok geçmeden derin bir hayal kırıklığına uğratmıştı. Sarayı her fenalığın kaynağı addedilen ve Tahtından indirilmesiyle her şeyin yoluna gireceği sanılan Sultan Abdülhamit ortadan atılıp gitmişti amma, yerine bir sürü zulüm ve *zorbalık unsurları geçmiş ve İttihadü*—Terakki adını taşıyan gayri—mes'ul bir siyasi teşekkülün Umumi Merkezi Yıldız Sarayının birçok kötülüklerini hatırlatmaktan geri kalmamaya başlamıştı. Meşrutiyet rejiminin temelini teşkil etmesi lâzım gelen ve halkın «Yaşasın hürriyet» *haykırışları arasında* oldukça serbest bir seçimle kurulmuş olan Mebusan Meclisi bu yüzden mürakabe yetkisini kullanamıyor; bu yetkiyi kullanmak cesaretini göstermeye kalkışan bazı Milletvekilleri ise türlü baskılar altında sindiriliyordu. Abdülhamit devrinde açılan ilk Mebusan Meclisine Avrupalılar «Evet efendiciler» meclisi adını takmıştı. İkinci Türk Parlâmentosu da çok geçmeden bu tezyife müstahak bir hâle girecekti.

İngiliz elçisinin arabası

Devlet ve hükûmete gelince, gene eski âcizlik, bilgisizlik ve perişanlık içindeydi. Ne dış ne iç politikasına yeni bir yön verebiliyordu. Memleketin malî ve iktisadî meselelerine el sürmek şöyle dursun en küçük bir idarî ıslahat yapmağa bile kudreti yoktu. Yabancı devletlerle münasebetlerinde ise ya tereddüdü, ya çekingenliği, ya da gafleti ifade eder sarsak ve şaşkın bir siyaset *takip etmekte idi.* Nitekim, bu *siyasetin* neticelerinden biri olarak, Meşrutiyet ilânının ilk devresinde, yarı mutlak bir Monarşidir diye, Almanyaya sırt çevirmiş ve bütün gayretimizi Meşrutiyet ve Hürriyetin kâbesi olarak bildiğimiz İngilterenin dostluğunu kazanmaya hasretmiştik ve bu yolda ilk attığımız adım Mebusan Meclisinin açılış merasimine gelen İngiliz Büyük Elçisinin arabasını, atlarından ayırıp, Divanyolundan, o zaman Meclis binasının bulunduğu Sultan Ahmet meydanına kadar çekmek olmuştu.

Sokak kalabalığına, bazı politikacılarımızın teşvik ve tertibiyle yaptırıldığı şüphe götürmeyen bu aşağılık sevgi gösterisinin İngilizlerde veya İngiltere kırallığı hükümetinde bize karşı herhangi bir sempati uyandırmamış olacağına ihtimal verilemezdi. Bu sempatiyi, biz, bir kaç yıl sonra, İngiliz dostu olarak tanınmış ve İngilizlerin itimadını kazanmış eski devlet adamlarımızdan birini, Kâmil Paşayı hükümet başına getirmek *suretiyle de sağlayamamıştık.* Öyle ki, bir gün gelmiş, Balkan Harbinde uğradığımız hezimet ve onu takip eden millî felâket sıralarında Kâmil Paşa, İngiltere Kralının, bir Mısır seyahatinde rastlaşıp, kendisi ayakta ve o Kraliçenin yanında oturmuş olarak, birlikte resim çıkardığı ihtiyar Türk Veziri, gene hükümet başında bulunuyordu. Ona rağmen, İngiltere, yuvarlandığımız uçurumda bize elini değil, serçe parmağını bile uzatmamıştı.

Zira, diğer Avrupa devletleri gibi Büyük Britanya devleti de bizi ölüme *mahkûm addediyor ve mirasımızın bö*lüşüleceği günü bekliyordu. Avrupalılar, boşuna mı Osmanlı İmapratorluğuna «Hasta Adam» adını takmışlardı? Boşuna mı daha son nefesini vermeden bu geniş ülkeyi paylaşmak için kendi aralarında bir takım anlaşmalar yapmışlardı? (Bu bölge benim, o bölge senin olacak) demişlerdi ve tâ o günden beri bu bölgeleri «nüfuz mıntakaları» adı altında ayırmışlardı. Bu taksime göre, meselâ Antalya ve Konya vilâyetlerimiz İtalyanın, Suriye ve Adana havalisi Fransanın, İrak, Ürdün ve Filistin İngilterenin nüfuz ve menfaat bölgeleriydi. Rus Çarlığının ne istediği ise asırlardan beri malûmdu ve Meşrutiyetin ilânından bir kaç gün önce İngiltere Kıralı ile Rusya Çarı arasında Reval'de tertip edilen bir mülâkatta bu hususta bir anlaşmaya varılacaktı.

O zamanlarda, bu Osmanlı ülkesini bölüşme projelerinin gerçekleşmesine yalnız Almanya ile Avusturya — Macaristan imparatorlukları mâni olmakta idi. Bunun sebebi de o iki Büyük Devletin yukarıda bahsettiğimiz anlaşmalara alınmamasından ileri geliyordu. Nitekim, Almanların inşa ettikleri Bağdat demiryolu İngilizlerce, bu bakımdan, kendi menfaatlerine bir tecavüz telâkki edilmiş; nitekim, Avusturyalıların Türkiyede *girişmek istedikleri bazı iktisadî*

Atatürk, İstiklâl Savaşı sırasında halka hitap ediyor

ve sınai teşebbüslerin önüne bu yüzden geçilmişti.

Görülüyor ki, Türkiyenin sâhibi artık Türk milleti değildi. Bu hak çoktan elimizden alınmış bulunuyordu ve bu şartlar içinde, başımıza iyi idare geçse bile, memleketin kalkınmasına imkân sağlamak hayli zor bir işti. Adlî kapitülâsyonlar devletin icra ve kazâ yetkisini kıskıvrak bağlamış ve mâli kapitülâsyonlar belli başlı gelir kaynaklarımızı haciz altına almıştı. Bütün bu kaynaklar devlet içinde bir devlet mahiyetini ve yetkisini taşıyan «Düyunu Umumiyye» nin tasarrufunda bulunuyordu.

Ya istiklâl, ya ölüm

Aziz gençler, işte, Atatürk, millî gururu her şeyin üstünde tutan Atatürk, bunun içindir ki, Kurtuluş Savaşına «Ya istiklâl, ya ölüm» parolasıyla atılmıştı: Zira, istiklâlinden yoksun bir milletin, hangi idare şekli altında bulunursa bulunsun, mutlaka ölüme mahkûm olacağını görüp geçirdiği acı tecrübeler O'na yeter bir açıklıkla ispat etmişti ve «Ya istiklâl, ya ölüm» derken Türk milletinin yüz yıllardan beri çektiği cefa, bu suretle, O'nun ağzında dile geliyor: daha doğrusu, bu milletin, gaflet ve cehalet örtülerini sıyırarak uyanan şuuru Onda tecelli ediyordu.

Yalnız Türk milletinin şuuru mu? Hayır, aziz gençler, o devirlerde, boyunduruk altında bulunan ve yarı insani bir hayat şartları içinde yaşayan bütün mazlum milletlerin şuuru. Ve bununla, sade Türkiye tarihinde değil cihan tarihinde yeni bir devir açılmış oluyordu. Biz, Onun önederliğinde Milli Kurtuluş Savaşımızı kazandıktan sonra dünyanın çehresi değişecekti. Zira, asıl o zaman, modern çağın «genes» i sayılan Büyük Fransız İhtilâlinin ortaya attığı İnsan Hakları prensipi, ilk defa olarak, tam mânasıyla gerçekleşecekti. Bir buçuk asır boyunca salt Garp milletlerinin inhisarında kalan bu haklar, ırk, renk, din ve coğrafi bölge sınırlarını aşarak yeryüzündeki bütün milletlerin malı olacaktı.

Şimdi, tahakkukunu gözlerimizle görmekte bulunduğumuz bu büyük beşeri hâdisenin «genes» nin de bizim Kurtuluş Savaşımız olduğunu kim inkâr edebilir? Kim, milyonlarca Hintli ve Pakistanlının, hürriyetlerine Atatürk'ün açtığı yoldan kavuştuğunu bilmemezlik edebilir? Bunların ardından Endonezyalılara ayni yolda rehber olan Atatürk değil midir? Komşularımız İrak ve Suriyeden Kuzey Afrikanın öbür ucuna, öbür ucundan tâ göbeğine kadar bütün Orta—Doğu milletleri istiklâl ve hattâ inkılâp hamlelerinin soluğunu Atatürk'ten almamışlar mıdır?

Geçenlerde, Amerika Cumhurbaşkanı Yardımcısı Mr Johnson İzmir Fuarında söylediği bir nutkun şu cümlesi ile bu büyük tarihi hâdiseyi ne konkret bir şekilde ifade etmiştir. Sayın Johnson demiştir ki: «Yirminci asırda geri kalmış milletlerin istiklâl ve terakkiye doğru ilerlemelerinin bu bölgede başladığı unutulmamalıdır.»

Gerçi, hepimiz hatırlamaktayız ve yabancı kaynaklardan edindiğimiz bilgiler bize ispat etmektedir ki, konuşmamın başında dediğim gibi yeryüzünün dörtte üçünü teşkil eden esaret dünyası bizim Kurtuluş Savaşımızın destani yankılarıyla dolmuştu. Budistler mabetlerinde Müslümanlar camilerinde hep bu savaşta muzaffer olmamız için dua ederdi ve zaferi kazandığımız gün bu dünyanın her yanında misli görülmemiş şenklikler yapılmıştı.

Ben, Bern'de Elçi olarak bulunduğum sıralarda, genç bir Hintli meslektaşım, çocukluğunda, bizim zafer bayramımızı ne büyük bir heyecanla kutladığını anlatırdı. Çünkü, Gandi'nin sağ kolu olan babası Desayi, üç yıl boyunca, her okuldan dönüşünde, onun kafasını ve ruhunu durmadan Türkiyedeki Milli Mücadele menkıbeleriyle doldurmuş ve Mustafa Kemal aşkını kalbinin en derin köşelerine kadar nakşetmişti.

Windsor Dükünün şaşkınlığı

Size, Milli Mücadelemizin gene Hindistandaki tesirlerinden başka bir misal vermek isterim: Dük de Windsor veliahtlığı zamanında, ilk defa olarak, 1922 yılının sonlarına doğru İngiliz İmparatorluğunun bu en büyük sömürgesini ziyarete gidiyor ve halk tarafından son derece soğuk bir surette karşılanıyor. Uğradığı şehirlerde gerçi hükûmet erkânı lâzım gelen istikbal mersimini tertip etmiştir ama, hiç bir yerde halk bu merasime, seyirci olarak dahi, katılmamıştır. Evlerin pencereleri, dükkân ve mağazaların kapıları, dövantürler sımsıkı kapalıdır. Bu hal genç Veli'ahtte acı bir hayret uyandırıyor ve Majeste babasına gönderdiği bir mektupta «Bunun sebebi acaba ne olsa gerek?» diye soruyor. Aldığı cevabın özeti şudur: «Bunda anlamıyacak ne var! Türk Generali Mustafa Kemal açtığı İstiklâl savaşında büyük bir zafer kazanmıştır ve bu zafer Hintlilerin bize karşı zaten beslemekte bulundukları direnme hissini arttırmış olabilir». (Dük de Windsor'un neşrettiği hatıra kitabında bu hâdisenin tafsilâtını ve bu mektubun metnini okuyabilirsiniz).

Atatürk'ün dünyayı kaplayan manevi nüfuzuna dair bir misâl daha vereyim: Uzak—Doğu ile ticaret yapan bir Avrupalı, oniki yıl önce, bana, pek garibine gittiğini söylediği bir olaydan şöyle bahsetmişti:

«— 1938 Kasım ayında, mühim bir iş için Saygun'a gitmiştim. Bu işle ilgili kimselerin, oraya varacağım gün ve saati evvelce telgrafla bildirdiğim için, beni, gelip hava meydanından alacaklarını bekliyordum. Fakat, karşıma hiç biri çıkmadı. Etrafta da öylesine bir tenhalık vardı ki, acaba o gün, halkın mabetlerde toplanmasını icabettiren dini bir gün müdür diye düşündüm. Bir yandan da kendi kendime öyle olsaydı iş ortaklarımın bana tam bugünde rendez-vous vermeleri lâzım gelirdi, diyordum. Çok geçmeden hakikati anlıyacaktım; Saygunlular, gerçi, ilk düşündüğüm gibi mabetlerde imişler. Niçin diye sordum. «Mustafa Kemal ölmüş ruhunun selâmetine dua etmek için dediler.»

Avrupalı iş adamının, Tevrati kıssaları andıran bu hikâyesini dinlerken bir insan olarak gözlerimin nasıl yaşardığını ve bir Türk olarak, göğsümün ne büyük bir iftiharla kabardığını tahmin edersiniz. Bundan önce bütün İslâm âlemindeki istiklâl mücahitlerinin Atatürkün resmini boyunlarında bir muska gibi taşıdıklarını da işitmiştim. Fakat, Uzak — Doğu dünyası gibi, bizimle ne dini, ne tarihi ne de kültürel akrabalığı olmayan bir ülkede dahi Mustafa Kemal adının gönüllere bu derece yerleşmiş ve sinmiş olmasının bizce daha önemli bir mânâ ve değer taşıması lâzımgelir. Zira, bununla anlarız ki, Atatürk'ün zaferi **yalnız bir vatanın düşman istilâsından kurtarılması değil, yeryüzünün dörtte üçünü kapsayan bir manevi fetihtir.**

Mustafa Kemalden sonra

Ne yazık ki, biz bu fethin ganimetlerini gereğince değerlendiremedik. Eğer, bunu yapabilseydik şimdi başkalarının elinde bir takım politik istismarların âleti haline girmiş bulunan (milletlerin hürriyeti dâvası) gerçek mânasiyle bizim elimizde olacaktı ve Türkiye asıl o zaman Batı medeniyet âlemine sonradan katılmış bir memleket durumunda kalmıyacak o âlemin önünde insanlık ve özgürlük meşalesini tutarak yürüyecekti. Zaten, bu, bize tarihi mukadderatın verdiği bir misyondu. Öyle ya, milletlerin hürriyeti uğrunda ilk kanını döken ve bu yolda kazandığımız zaferle Batı medeniyeti tarihinde yüz kızartıcı bir fasıl teşkil eden sömürgecilik devrini kapayan biz değil miydik? Atatürk, Milli Mücadele devri sıralarındaki nutuklarında **«Biz, bu mücadeleye kendi kurtuluşumuz için olduğu kadar bütün esir Şark milletlerinin kurtuluşu için girişmiş bulunuyoruz»** dememiş mıydi?

Pek iyi hatırlamamız lâzım gelir ki, Atatürk Cumhuriyetimizin onuncu yıldönümünde «Milli kültürümüzü muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkracağız. Aslâ şüphem yoktur ki, Türkün unutulmuş büyük medeni vasfı ve büyük medeni kabiliyeti bundan sonraki inkişaf ile âtinin yüksek medeniyet ufkundan yeni bir güneş gibi doğacaktır» sözlerini söylerken de milletlere hürriyet yolunu açmış olmanın verdiği güvene dayanıyordu.

Bu sözlerden şunu da anlıyoruz ki, Atatürkün Garpçılığı Tanzimat Garpçılığından büsbütün başka bir mahiyet taşımaktadır. Tanzimat Garpçılığı pasif bir Garpçılıktı. Atatürkün Garpçılığı ise dinamiktir. Yani Garplıyı bir mürşit ve eğitmen olarak tanımakla kalmıyor, önderlik ettiği Türk milletinin manevi değerlerinden kuvvet alarak onunla boy ölçüşüyor.

Bu açıdan, Atatürkün politik, sosyal ve kültürel alanlardaki devrimlerine Milli Mücadelemizin devamı nazariyle bakabiliriz. Dumlupınar'da kazandığımız askeri zafer ve Lozan'da elde ettiğimiz siyasi başarı, ancak bu devrimlerle meyvalarını verebilmiştir. Aksi takdirde, o zafer bir istilâ ordusunu topraklarımızdan atmak ve bu başarı kâğıt üstünde bir barış vesikası olmkla kalırdı. Daha açık bir ifade ile beyan edelim. Eğer, kendi çıkarlarından başka bir şey düşünmeyen, kendi menfaatlerini millet ve memleket menfatleri üstünde tutan Saltanat ve Hilâfet müesseselerini tasfiye etmemiş olsaydık bu müesseseler tarafından gene hıyanete uğramamız muhakkaktı. Eğer, eskisi gibi, Orta—Çağ şartları içinde pasif bir hayat sürmekte devam etseydik günün birinde gene şunlar ve bunlar tarafından gafil avlanabilirdik. Nihayet, eğer millet iradesine dayanan bir rejim kurmakta gecikseydik istiklâlimiz yeniden tehlikeye düşerdi. Zira, kendi mukadderatına kendisi sahip olmayan bir milletin başına mutlaka o millet dışından bir vasi çıkar. Bu, tarihin değişmez bir kaidesidir. Nitekim, birinci Dünya Harbinin sonunda, sözde bunun önüne geçmek için kurulmuş olan Milletler Cemiyeti kendi kendilerini idareden âcizdir diye bazı memleketlerin vesayet altına alınmalarını MANDA tâbiriyle hukuki ve meşru bir tasarruf şekline sokmuştu.

Asıl büyük iş

Aziz gençler, işte, Atatürk, bütün bu gerçekleri görüp bildiği içindir ki, Kurtuluş Savaşını kazandıktan sonra hemen devrim savaşlarına atılmışır. Hiç unutmam İzmiri geriye aldığımızın ya ikinci ya üçüncü günüydü. Henüz ne mütareke imzalanmış, ne de Müttefik Devletlerin harp gemileri İzmir körfezinin sularını terketmişti. Yalı boyundaki evlerden birinin taraçasında Falih Rıfkı ile ben, o vakit Başkumandanlık vazifesini görmekte bulunan büyük önderle oturmuş konuşuyorduk. O, bize harbin bazı safhalarını anlattıktan sonra, gözleri Müttefik Devletler donanmasının sıra sıra dizildiği denizden çok daha uzaklara dalarak: **«Bizim için asıl büyük iş şimdi başlıyor»** demişti. Sanırım ki, biz, bu sözün mânasını, o zaman gereği gibi anlıyamamıştık. Başkumndan Mustafa Kemal Paşanın «asıl iş» dediği şey, zaten başlarını eğmiş olan Müttefik Devletler mümessilleriyle bir mütareke imzalamaktan ve bunu müteakip bir sulh anlaşması müzakeresine girişmekten başka ne olabilirdi? Gerçi, bundan sonra, Padişahsız yeni bir devlet kurulacağını da biliyorduk. Lâkin, bu devletin temelleri teşrii yetkileri taşıyan ve milli iradeyi temsil etmekte bulunan Türkiye Büyük Millet Meclisi ile zaten kurulmuş sayılmaz mıydı? Padişahlık müessesesinin zaten çökmedik yeri kalmış mıydı? Şu halde bütün bu gerçeklere göre «asıl büyük iş» ne olabilirdi?

Bunu, Mustafa Kemal Paşa, bir kaç zaman sonra, sırtından Mareşallik Üniformasını çıkarıp Milli Mücadeledeki kıyafetine girerek devrim savaşına giriştiği gün anlayacaktık ve görüp edecektik ki, meğer, istilâ ordularının memleketimizden sürülüp çıkarılmasıyla; meğer, Saltanat ve Hilâfet müesseselerinin ortadan kalkmasıyla ve hattâ haklrımızın tanındığı bir sulh anlaşmasının imzalanmasıyla Türk Milleti tam mânasında gene bağımsızlığına kavuşmuş olamıyacaktı. Zira, bağımsızlığın esas şartı olan kafa, ruh ve vicdan hürriyetinden yoksun kaldığı takdirde gene bir gün Kurtuluş Savaşından önceki haline dönmesi hiç de ihtimal dışında değildi.

İşte, Atatürk birbiri ardı sıra giriştiği sosyal, ekonomik ve hassaten kültürel devrim mücadelesiyle böyle bir tehlikenin önüne geçmek istemiş ve devrim hareketlerini de bunun için «asıl büyük iş» telâkki etmiştir.

Aziz gençler, itiraf etmemiz lâzım gelir ki, Atatürk'ün giriştiği bu mücadele sona ermiş değildir. Hele, kafa, ruh ve vicdan hürriyeti yolundaki çabası hedefine varmış olmaktan henüz epeyce uzak bulunmaktadır. İmdi, bu mesafeyi katetmek görevi sizlere düşüyor. Atatürkün yalnız tamamlayıp ortaya koyduğu eserleri korumak ve savunmakla kalmıyacaksınız. O'nun uygarlık ve insanlık alanında başlayıp da bitiremediği büyük işi tamamlayacaksınız. Yani, O'nun istediği gibi «Milli kültürümüzü muasır medeniyet seviyesinin üstüne» çıkaracaksınız.

---

28 Ekim 1962 günü Robert Kolej Mühendis Mektebi Talebe Birliğinde Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun yaptığı konuşmanın metnidir.

açık oturum

Atatürk'ün öz

Türkiye'yi kurabildik n

YÖN'ün açık oturumu, meseleleri çözmekten çok, şimdiye kadar üzerinde durulmamış, son derece ilgi çekici meselelerin ortaya atılmasına yol açtı. Okuyucularımızı, bu meseleler üzerinde düşünmeye ve tartışmaya çağırırız·

YÖN

DOĞAN AVCIOĞLU — Oturumu açıyorum. Şimdiye kadar Atatürk hakkında çok konuşuldu, çok yazıldı. Bunları tekrarlamakta bilmem fayda var mı? Atatürkün dev şahsiyeti ve başardığı büyük işler hepimizce malûm. Gerçek Atatürkçüler olarak bize düşen vazife, sanırım, daha çok yarım kalan işler üzerinde durmak ve bugün karşılaştığımız meselelerin ışığı altında Atatürkü değerlendirmek.

Önce Atatürk ilkeleri üzerinde durmak faydalı olabilir. Sayın Karaosmanoğlu, özel bir konuşmamızda, C.H.P. programının hazırlanışı sırasında fikrini soran Atatürke, ona «milli sosyalizm ismini vermek lâzım» dediğini söylemişti. Biz Yöncülerin kanaati de bu. Halkçılık ve devletçilik ilkeleri sosyalizme götürüyor. Tek başına halkçılık bile sosyalizm demek. Hiç değilse 1962 yılında Atatürk ilkelerinin ciddi şekilde uygulanması sosyalizmden başka birşey olamaz. Fakat bu ilkeler, daha başlangıçtan itibaren kâğıt üzerinde kaldı. Ne dersiniz?

YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU — Evet, Atatürk ilkelerine milli sosyalizm ismi verilebilir. Yalnız hatırlatmak isterim ki, ben milli sosyalizm deyimini kullandığım zaman Hitler ortada yoktu, henüz bu deyime sahip çıkmamıştı.

Atatürk'te gerçekten sosyalist bir görüş vardı. O, sınıfsız bir toplum düzenine ulaşmak istiyordu. Sınıfsız toplum, tabii ki sosyalist bir idealdir. O kadar ki Atatürk, soyadı kanunu çıktığı sırada, soyadlarında «oğlu» kelimesinin kullanılmasını bile hoş karşılamıyordu. Bunu bir asalet unvanı gibi görüyordu. O günlerde Tiran'da sefirdim. Atatürk'ün «oğlu» deyiminden hoşlanmadığını bildiğim için, kendisine mektup yazarak, Karaosmanoğlu yerine, soyadı olarak, Gediz'i almayı düşündüğümü bildirdim. Atatürk, cevabını Tevfik Beye dikte etmiş ve «yok, Karaosmanoğlu soyadını alsın. Bu aile hanedana karşı mücadele etmiştir. Karaosmanoğlu ismine itirazım yok» demişti. Oradan da biliyorum ki Atatürk, şeklen bile bir zadegânlık görünüşüne karşıydı. Onda bir cins demokrasi popüler (Halk demokrasisi) görüşü vardı. Fakat Atatürk ilkelerini ve temayüllerini bir doktrin veya bir ideoloji hâlinde sistemleştiremedi. Biz Kadro dergisinde bunu yapmak istedik. Nitekim Kadro çıkmadan önce kendisine gittim, gâyemizi anlattım ve müsaadesini istihsal ettim. Atatürk'e ilkelerini halka yaymak istediğimizi söyledim. Kadro'dan ne anladığımızı sordu. «Kadro, inkılâpçıların kadrosu ve inkılâbın doktrinidir» cevabın verdim. Atatürk «Doktrin istemem, donar kalırız, biz yürüyüş hâlindeyiz» dedi.

DOĞAN AVCIOĞLU — Devrimci bir doktrin donup kalmaz. Değişen olaylara kendini uydurur, daha doğrusu değişen olayların da önünde gider.

YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU — Herhâlükârda Atatürk, ilkelerinin sınırlarını iyi tayin etmedi. Bu ilkeler arasındaki münasebetler gerektiği gibi ortaya konamadı. Bunları kül hâline sokmak güç. Meselâ, milliyetçilik ve halkçılığın sınırları belli değil. İlkeler dumanlı kaldı. Hele sonradan biz Atatürkü dondurduk. Atatürk, sadece bir resmî şahsiyet, Türkiye Cumhuriyetinin birinci adamı hâline getirildi. Yılda bir defa yapılan merasimlerle ruhsuz ve donuk Atatürkü tarihî ifadesini kaybetmiş bir şahsiyet olarak kutluyoruz.

Kadroda, inkılâbın doktrinini yapmaya çalışırken de etraftan çok sıkıntı çektik. Başta Peker olmak üzere, bizi sık sık Atatürke şikâyet edenler eksik değildi. Falih Rıfkı Atay bizi zaman zaman bu şikâyetlerden haberdar eder, «Dikkat et, seni partiden atacaklar» derdi. Bunun üzerine Atatürke gider, savunmamı yapardım. Anlayış gösterirdi. Ama etraftan çok çektik.

CEMAL HÜSNÜ TARAY — Atatürk, asıl halkçılığa önem verirdi. Kurduğu siyasi teşekküle bunun için, Halk Partisi adını koymuştu. Sık sık, «Biz çiftçi ve çobandan müteşekkil bir milletiz» derdi. Sınıfsız bir toplum düzenini özlüyordu, sayın, yani emeğin her meslekî faaliyette aynı değere sahip olmasını, emeğin en, üstün değer tanınmasını, sınıf tezadlarının kaldırılmasını istiyordu.

Yalnız Atatürkten, bir filozof gibi görüşlerini tamamiyle sistemli bir şekilde ortaya koymasını beklemek büyük bir haksızlık. Büyük adamlardan herşeyi beklememek lâzım. Büyüklük şimşekler halinde tezahür eder ve büyük adam şimşekler çaktığı zaman belli olur. Atatürk, 19 Mayısta Samsuna çıktığı zaman bir şimşek gibi çaktı. O tarihlerde kimse bir kurtuluş yolu görmüyordu. Kurtuluşu, «manda» idaresinde bulanlar eksik değildi. Manda istiyenleri ayıplamıyalım, vatan haini saymıyalım. Başka çıkar yol keşfedemiyen namuslu insanlardan da bu idareye taraftar olan bir hayli kimse vardı. Kurtuluş yolunu Atatürk gördü. Bu az büyüklük mü?

Atatürkün talihsizliği, Çanakkale Harbinde üniversite kadrosunun harcanması oldu. Bu kadronun kayboluşu yüzünden, yeni nesilleri yeteri kadar yetiştirmek mümkün olmadı. Atatürk kadro sıkıntısı çekti. Meselâ Atatürkün etrafında iktisatçılar yoktu. Bu olmayınca, açgözlüler, sömürücüler sivrildiler, ön plâna çıktılar. Aferistler (çıkarcılar) piyasayı doldurdular. Atatürkün dostu ve arkadaşı görünüp iş çevirdiler.

YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU — Yine de bir kadro vardı, 3,5 yıl Kadro da yazdık. Sesimizi duyuramadık.

CEMAL HÜSNÜ TARAY — Sadece yazmak yetmez. Yazmak, fikirleri sistemleştirmek elbette lâzım, fakat yetmez.

SADUN AREN — Bu nokta çok ilgi çekici. Bugün için de durum galiba farklı değil. Bir aydın topluluğu çıkar yol arıyor, fikirlerini bir sistem haline getirmeye çalışıyor. Fakat idarecilerin pek kulak astığı yok.

CEMAL HÜSNÜ TARAY — Dinlemezler, onlara zorla dinletebilmek lâzım. Fikirler elbette yazılmalı, konuşulmalı ve sistemleştirilmeli. Sonra bu fikre inananlar taraftar toplamalı. Daima ilerici olan üniversite gençleri için kurslar tertiplemeli, gençler halka gitmeli, onları uyarmalı, onları teşkilâtlandırmalı.

Bugün nüfus 29 milyon, fakat partiler de 1 ilâ 1,5 milyon insan var. Milletvekilleri bu 1,5 milyon insan içinden seçilir. Ama seçime hâkim olan her partide 50 kişiyi geçmez. 5 parti için bu 250 kişi eder. Milletvekillerinin büyük çoğunluğunu, bu 250 kişi tayin eder.

Yapacak iş, halkı sevmek halka gitmek ve partilerin dışında kalan büyük halk çoğunluğunu yeni bir parti halinde teşkilâtlandırmak. Bana bu mümkün görünüyor.

YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU — Konudan uzaklaştık.

DOĞAN AVCIOĞLU — Sayın Dursunoğlu söz istiyor.

CEVAT DURSUNOĞLU — Atatürk ilkeleri flu, yani dumanlı kaldı, dendi. Fakat o zaman toplum fluydu. Toplum içinde doğru dürüst iş bölümü bile yoktu. İşçi sayısı 30—40 bini aşmıyordu. Bu sebeple, ilkeler tam vuzuhla ortaya konamadı.

Atatürk ilkelerini iki kaynağa götürmek mümkün. Bunlardan birincisi, milletin yüzyıldır taşıdığı bir hasretti... Bu, hasret, ölen ortaçağdan tamamen kurtulup modern Batı medeniyetine geçiş şeklinde ifade edilebilir. İkinci kaynak, Ziya Gökalpin ortaya attığı fikirlerdi.

Atatürk bu kaynaklara dayandı ve fikirlerini genel hatlarıyla verdi. Fikirlerini daha büyük bir vuzuhla ortaya koymaya fiilen imkân yoktu.

DOĞAN AVCIOĞLU — İlkelerin dumanlı kaldığı, ilkelerin sınırının iyice tesbit edilmediği ileri sürülebilir. Fakat bu pek önemli olmasa gerek. Önemli olan, ilkelerle, bu ilkelerin uygulanışında ortaya çıkan temel çelişiklik. Şöyle ki, Atatürk, kurtuluş hareketinin ilk günlerinden itibaren halkçılık ilkesini ortaya atıyor. Ayrıca emperyalizm ve kapitalizmi yok edeceğini de söylüyor. Bunun sonucu, el yordamıyla ve zikzaklı bir şekilde yürütülse bile, halk yararına köklü reformlara yer veren devletçi bir politikanın ortaya konması olmalıydı. Halbuki İzmir İktisat Kongresi ile, yüzde yüz liberal bir iktisat politikasına yönelindi. Kurtuluş Hareketini yürüten ülkücüler, Babıâli kadrosundan geniş şekilde yararlanmakta mahzur görmediler. Tabii temayülü halktan uzaklaşmak olan bürokrasi, Babıâli kadrosuyla da büyük ölçüde beslenince, halkçı bir politikayı yürütecek gücü kaybetti. Bu tip bir bürokrasinin eşraf vasıtasıyla ve eşrafla işbirliği halinde çalışması, halkla irtibatını kaybetmesi normaldi. Esasen C.H.P. de bir eşraf partisi halinde ortaya çıktı. Böylece, daha işin başında halkçı bir politika yürütme fırsatı kaçırıldı. Halkçı bir idarenin, kaynağını iktisadi güçten alan eşrafın siyasî gücünü kırmak ve halk ile devlet arasındaki engelleri kaldırmak amacıyla daha ilk günden ele alınması gereken toprak reformununa el sürülmedi. Kısaca, liberal bir iktisadi politika, halktan uzak bir bürokrasi, eşrafla işbirliği ve sosyal yapıyı değiştirecek köklü reformların ihmali, halkçı bir politikanın uygulanma imkânlarını son derece zayıflattı. Bu şartlar altında, devrimci kadro, bütün iyi niyetlerine ve ülkücülüğüne rağmen fazla bir şey yapamazdı. Nitekim çok geç girişilen toprak reformu, eşraf duvarı aşılamadığı için, halkın desteğini kazanamadı. Köylünün yararına olduğu halde, idare, enstitüleri halka maledemedi. Çok partili hayata geçildiği zaman, halkta devrim idaresinden kalan hâtıranın jandarma ve tahsildar baskısı olmasına, bu durumda, pek fazla şaşmamak lâzım. Halk bunun içindir ki, 1946 den sonra, halkçı ilkeleri savunmak ve halk yararına reformlar yapmak istemekle beraber, gerçekten halkçı bir politikanın şartlarını yaratamıyan eski devrimci kadrodan yüz çevirdi. Bürokrasinin istibdadını bir dereceye kadar kıran D.P. ni eşraf kadrosunu destekledi. Niyet itibarıyle halkçı bir hareket olan 27 Mayıs da, bürokrasinin halkı bizar eden hâkimiyetini arttırarak C.H.P. devrini hatırlattığı için, popülaritesini çabucak kaybetti. Halkçı anayasanın umulan çoğuluğu sağlıyamaması ve seçim sonuçları bunu gösteriyor. Halk bugün de, halkçılıkla ilgisi olmıyan siyasi teşekküllerin peşinden gidiyor.

Atatürk devrimleri bakımından en önemli mesele bu olsa gerek. Halkı kazanmadan hiçbir büyük iş başarılamaz. Nerede hatâ ettik? Halkçılık politikası neden dejenere oldu? Halkın desteğini kazanacak bir halkçılık politikasının temel şartları nelerdir?

CEVAT DURSUNOĞLU — Demin söylediğim gibi o zamanlar toplumda işbölümü teşekkül etmemişti. Sonra dâvâ mevcudu kurtarmaktı. Çökmüş bir imparatorluğun yerine, milli bir devlet kurabilmek başlı başına büyük bir meseleydi. Size



Oturuma katılanlar: D. Avcıoğlu, Ş. S. Aydemir, C H. Taray, Y. K. Kar

...lediği
...ni?

...fak bir hikâye anlatayım. Erzurum Kongresinde, nizamnamenin en çok hücum edi... maddesi şu mealdeydi: «Cemiyetimiz; ...tisadî, fennî ve asrî gayeleri de tebcil ...der.» Hücumları asrî kelimesi çekiyordu. ...una Avrupalılaşmak, gâvur olmak deniyor ... asrî kelimesinin metinden çıkarılması ...isteniyordu. Erzurumda en çok ıstırabı ...ize asrî sözü verdi. Atatürk ise, asrî sö...ünden kat'iyen feragat etmiyeceğini be...rtti. Şartlar buydu.

YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU — ...ekiden söyliyeyim, 1923 te yeni meb'us ...lmuştuk. Atatürk o zaman Meclis Reisiy... Bir hâtip, asrî kelimesini kullandı. Bu...n üzerine hocanın biri, asrî ne demek ...iye yerinden haykırdı. Atatürk kendini ...tamayıp, riyaset kürsüsünden «adam ol...ak, adam olmak demek» cevabını yapış...rdı.

Fakat tartışmamızda, meselenin histo...ğini yapmak yerine bugünü esas alalım ...tatürk, bazı fikirler getirmiş, fakat tatbi...atta bu fikirler dejenere olmuştur. Genç...ğe düşen bu prensipleri sentetize etmek, ...eniden hayatiyete kavuşturmak. Esas ...ava bu.

SADUN AREN — Atatürk, biraz ön... belirtildiği üzere, imtiyazsız ve sınıfsız ... toplum düzeni istiyor. Sosyalizmi bil...ğinde de şüphe yok. Fakat sadece tek...nolojiyi değiştirmekle kalmamış, imti...azsız ve sınıfsız bir toplum kurmanın ...aplarını da yerine getirmemiş. Eşrafın ...rtaraf edilmesi ve devletçiliğe yönelmek ...ibi...

Acaba bundan Atatürkü Rusyanın pey... olmak endişesi mi alıkoydu? Bugün mil...yetçi ve bağımsız bir sosyalizm müm...n. O zaman belki mümkün değildi.

YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU — ...evlet başkanı olmuştu. Bir devlet başka... da, sosyalistim diyemezdi ya. Bu iş ...rafındakilere düşüyordu.

CEMAL HÜSNÜ TARAY — İlk gaye ...lâdan kurtulmaktı. Atatürk bunu ger...ekleştirebilmek için muhaliflerile bile ...leşti. Vatanı kurtarmak için komünist ... olmak gerekse, olurdu. Fakat o ta...lerde Rusyaya fiilen dahi iltihak etme... çok tehlikeliydi, giderdik gürültüye ...lar, 15 milyon Rusu Anadoluya getirir... Türkleri de sürebilirlerdir. Türkiye di... bir şey kalmazdı ortada. Bununla be...ber bütün kapitalist dünya bize karşıy...dı. Atatürk, emperyalizmle savaşıyordu Ruslarla işbirliği yapmaya mecburduk. Bereket o zaman Rusyanın başında Lenin vardı. Stalin olsaydı, hâlimiz nice olurdu, bilemem. Sonra unutmamak lâzım ki gaye, Batılılaşmaktı. *Batıdan fikren ayrılamazdık.* Batı ile ihtilâflarımız vardı, ihtilâflar çözülür çözülmez, Batıya yöneldik. *Cemiyeti Akvama girdik.*



Oturuma katılanlar: Ş. S. Aydemir, C.H. Taray, S. Aren, Y. K.Karaosmanoğlu, C. Dursunoğlu, C. Tanyol, Kemal Tahir ve D. Av...oğlu

İçeride de, Dursunoğlunun belirttiği gibi sosyal gruplar teşekkül etmemişti. *İleri gitse, eşraf karşısına dikilebilirdi.* Sonra sosyolojikman bürokrasi önemli bir engeldi. Bürokrasi yerini bırakmak istemez, yeniliğe düşmandır.

YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU — Babıâli bürokrasisi bu. Bütün idare kadroları Babıâlidendi. İnkılâbın başını bunlar yedi.

CAHİT TANYOL — Cemal Hüsnü Bey, Batılılaşmaya çok şekilci bir anlam verdi. Sosyalizmde Batıda doğmuş bir fikirdir ve Batılılaşmanın belki de en kısa yoludur. Hattâ Lenin tam Batılı bir insan değil miydi? Bana kalırsa, Osmanlılık zihniyeti, sosyalizme gitmeyi engelledi. Osmanlılıktan kurtulamadık. Osmanlılıktan, daima devleti korumak, halktan uzak durmak ve hattâ kaçmak şeklinde tezahür eden pasif bir zihniyeti anlıyorum. Batıya dönüş hareketini Osmanlı gibi yaptık. Sayın Karaosmanoğlunun dediği gibi, malzeme Babıâliden. Mustafa Kemal kadro sıkıntısı çekti, Babıâliyi getirdi. Halbuki sosyalizme gitmek için şartlar uygundu. Batı sanayileşmiş, sınıflar kuvvetlenmişti. Biz bir anlamda sınıfsız bir toplum olarak, sosyalizme çok daha kolay gidebilirdik. Halkçılık, sosyalizme götürecek bir ilkeydi. Fakat kadro yoktu, Atatürkte Osmanlı kadrosunun dışına çıkamadı.

SADUN AREN — Osmanlı dediğiniz ne?

KEMAL TAHİR — *Statik bir kadro.* Atatürkün dediği doğru. Sınıf yok, feodalite yok. İdare eden, edilen var. Mektep Osmanlı *yetiştiriyor,* kışla *Osmanlı. Os*manlı ise halktan kopuyor, içinde bulunduğu toplumu reddediyor. Halkın Osmanlıdan gördüğü buydu.

CEMAL HÜSNÜ TARAY — Atatürk, Babıâlinin şöhretlerinden kaçındı. Yeni ve genç bir kadroyu işbaşına getirdi. Meselâ ben 22 yaşında Ziraat Bankasının başına geldim, 29 yaşında Millî Eğitim Bakanı oldum. Fakat eski zihniyetli bürokrasi büyük bir engeldi. Eski kanunları değiştirmek, reform yapmak meseleydi. Hazırlanmış eleman yoktu. Meselâ fakir halk çocuklarını yüksek okullarda okutmak istiyorsunuz ve sırf fakir çocukları için meccani imtihan açıyorsunuz. Zengin çocukları da bundan faydalansın diyorlardı. Başa çıkamadım. Meb'uslar dikiliyordu, kendi çocuklarını bundan faydalandırmak için.

CEVAT DURSUNOĞLU — Yanlış yol üzerindeyiz. Millî Mücadeleden sonra idare kadrolarını Babıâli ele geçirmedi. Ba*kanlar ve yüksek memurlar.* Babıâliden değildi. İnkılâbın kadrosuydu.

CEMAL HÜSNÜ TARAY — Ele geçirdi, geçirdi.

CEVAT DURSUNOĞLU — Örnek olarak, kendi çalıştığım maarifi söyliyebilirim. *Bakanlığın ileri gelenlerinin Babıâli* ile ilgisi yoktu.

CEMAL HÜSNÜ TARAY — Evet, maarif biraz ileriydi. Ama diğerleri? Hele Maliye, Babıâlidendi.

CEVAT DURSUNOĞLU — Fikrinize katılmıyorum, kadro inkılâpçıydı. Mademki açıldı, söyliyeyim. Bu inkılâpçı kadroyu kadınlar yedi. Erenköyden, Şişliden kız aldılar. Osmanlı devrinin nâzır kızlarını aldılar. İnkılâpçı kadro kendini onların havasına kaptırdı.

KEMAL TAHİR — Falih Rıfkı Atay da kitabında bundan söz ediyor. Bu kızlar «Nedir çilemiz, dağdan gelenlere çatal tutmayı öğretiyoruz» diye yakınırlarmış..

YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU — İdare Kadrolarına Babıâli hâkim oldu. Örnek mi? Mustafa Abdülhalik Bey Babıâliyi getirmeye (Abdülhalik Renda) tek başına *yeterdi. Bu zât Meclis Reisi yapıldı.* Bu zâtın Şapka Kanunu sıralarında «Nasıl şapka giyeceğim» diye yakındığını hatır*larım.*

KEMAL TAHİR — Bence Osmanlı kadrosu işe hâkim oldu. Baştan itibaren *gevşeklik olmuş, İzmir İktisat Kongresi* liberalizmi getirmiş, Kadro bırakılmış. Kadro harekete ne zarar verirdi ki?

YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU — İş Bankasına zarar verirdi. Kadroyu İş Bankası grubu kapattırdı...

CEVAT DURSUNOĞLU — Lozana kadar memleket sömürülmüş. Firmalar 1924 ten itibaren Ankaraya akmaya başladı. İş adamları Ankara Palasa yerleştiler. Mebuslarla temasa geçtiler. Firmalar, mebus elde edemezsek, işlerimizi yürütemeyiz, kanaatindeydiler. Nüfuzlu mebusları elde etmeye koyuldular. Nüfuz ticareti ve *yolsuzluklar* başladı. İnönü, 1926 da durumun farkına vardı ve nüfuz ticaretiyle mücadele etti. Mebusların ticaretle *iştigalini önliyen* kanunu çıkarttı. Tasfiye hareketlerine girişti.

KEMAL TAHİR — Bütün bunlar halkçılığa gidemeyişimiz yüzünden.

ŞEVKET SÜREYYA — Halkçılığın bir tarifini yapsak...

CEMAL HÜSNÜ TARAY — Atatürk, çiftçi ve çoban milletiz diyordu. Bu sömürülen kütleyi efendimiz yapmak istiyordu.

YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU — Ama toprak reformu bile yapılmadı.

ŞEVKET SÜREYYA AYDEMİR — Fakat âşârı kaldırdı.

CEMAL HÜSNÜ TARAY — Daha Kuruluş Savaşı yıllarında Ziraat Bankasını köylüye yöneltmek istedik. Kredi çeşitlerini ve miktarını arttırdık. Kooperatifler üzerinde durduk. Ben o zaman Ziraat Bankasının başındaydım. Bir de İdare Heyeti seçildi. İdare Heyeti, isim yapmış, emniyetli ve nâmuslu insanlardan kurulu diye seviniyordum. Fakat işe *başladıklarının daha dördüncü günü, filân* adamı Konyaya müdür tâyin ettir, köylüyü bırakıp tüccara kredi açalım demeye başladılar. Taleplerinde başarıya da ulaştılar. Bana istifa etmek düştü. Hamiyetli adamlardı güya, eşraflandılar.

YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU — Eşraf bu, bir de köylü geçinirler...

ŞEVKET SÜREYYA AYDEMİR — O halde halkçılık nedir?..

CAHİT TANYOL — Halkçılığı, sosyal *faydayı küçük zümre menfaatlerinin* üstünde tutmak, kanunları ve prensipleri buna göre ayarlamak şeklinde anlıyorum.

İyi bir nesil vardı. Ama toplumun yapısını değiştirecek gücü gösteremedik. Devlet yoluyla halkın sömürülmesi *önlenemedi. Aracılar, devleti ele geçirdi.* Halkçılık tamamen güme gitti. Osmanlılıkta bir devlet şuuru, devleti üstün tutma zihniyeti vardı. Bu zihniyet, partilerin en Osmanlısı olan C.H.P. de mevcuttur. Kasım Gülek için, «ya o, ya ben» derken İnönü, tam Osmanlı idi ve devletin savunmasını yapıyordu. Gülek'te Menderesin siluetini görüyor ve ona karşı koyuyordu.

1950 den sonra Osmanlı anlamında devlet otoritesinde çözülme oldu. İktidarı ele geçiren sömürücü aracılar, Osmanlı zihniyetini sarstılar. Halk bu aracılarla birleşti. Osmanlı zihniyetinin Temsilcisi gördüğü CHP yi halk tutmadı. CHP fikren ileri, hiç değilse A.P. ye nazaran ileri, fakat halk CHP ye karşı. Durum bu.

CEVAT DURUNOĞLU — Tanyol'un halkçılık târifi güzel. Fakat bu târif daha çok sosyal adalet târifine yaklaşıyor. Bence halkçılık millî iradeyi hâkim kılmak demek. Halkçılık, bu anlamda demok*rasi demekti.*

YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU — Demokrasi ne demek? Demokrasi sınıf*lar arasında dengeyi sağlıyan* rejim değil mi? Halbuki sınıflar inkâr ediliyordu.

CEVAT DURSUNOĞLU — Demokra*si bu mânayı sonradan kazanmıştır.* 1848 e kadar dâva millî iradeyi hâkim kılma dâvasıydı.

YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU — Burjuvazinin iradesini hâkim kılma dâvasıydı.

CEVAT DURSUNOĞLU — [illegible] Osmanlılık görüşüne gelince, Osmanlılığı çoktan tasfiye ettik. Ne CHP, ne de öbür partiler Osmanlı değil. Osmanlılığın dayanağı, kapukulu idi, bu kalktı.

KEMAL TAHİR — Kapıkulu duruyor.

SADUN AREN — Bürokrat desek daha doğru değil mi?

KEMAL TAHİR — Osmanlılık [illegible]li bir kavram. Sınıfa dayanmadığı [illegible] Osmanlılıkta en çok ezilen [illegible] Türk azınlığı oldu. 17 milyon [illegible] 7—8 milyon Türk vardı. [illegible] laydı. Osmanlılık [illegible]



... C. Dursunoğlu ve C. Tanyol

lu, Enderun ve Yeniçeri Ocağıydı. Bu iki Ocak ta Türk halkına kapalıydı. Padişah Türkçe konuşurdu, kapılar Türke kapalıydı. Osmanlılığa karşı asıl Türkün ayaklanması lâzımdı. Fakat diğer unsurlar ayaklandı. Anadolu Türk halkı, kurtuluş Savaşını bile Osmanlılarla birlikte yapmak zorunda kaldı. Halkçılık bence, Türk halkını, Osmanlıların elinden kurtarmak demek.

SADUN EREN — *Bana öyle geliyor* ki, Osmanlı deyimi bugünkü şartlarda olaylara ışık tutmuyor, meseleleri daha çok karıştırıyor.

YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU — Ben anlatayım. Ben de Osmanlı sayılırım. Osmanlı, Allahtan sonra düveli muazzamanın geldiğine ve onlara karşı hiç bir şey yapılamıyacağına inanan statik bir davranıştır. Olaylara reaksiyon yoktur.

SADUN AREN — Evet ama,, sosyal kavramlar bir işe yaramalı. İşe yaramıyan, işleri daha çok karıştıran sosyal kavramlardan kaçınmalı. Osmanlılık dünyanın her yanında var. Osmanlı bir zümre ise bilelim ve modern kalıplar, operasyonel kalıplar içinde konuşalım. Ben muhafazakâr sözünü daha uygun buluyorum. Osmanlılık kelimesi hariç. Tanyola katılırım. Halkçılık toplum yararına davranış şeklinde tanımlanabilir. Fakat toplum sınıflara ayrılmışsa, toplum zararına davranış hangisidir? O halde ilk önce sınıf ve zümreler arasındaki menfaat çatışmasını ortadan kaldırmak lâzım. Halkçılık, bunu gerçekleştirecek metodu bulmayı gerektirir. Meselâ devletçilik, halkçılığın bir vâsıtasıdır.

ŞEVKET SÜREYYA AYDEMİR — Artık, «imtiyazsız, sınıfsız bir milletiz» safhasını atladık. Hızlı bir kapitalist inkişafın içindeyiz hâlen. Devlet sektörü, gittikçe genişlese bile, ölü bir sektör. Özel sektör ise şuuruna ulaşıyor, maddi temelini buluyor.

Gazetelerin büyük çoğunluğuna özel sektör mutlak hâkim. İlânlar yoluyla gazeteleri hâkimiyeti altında tutuyor. Bu *sektör gittikçe teşkilâtlanıyor Siyasî Par*tiler üzerinde nüfuzunu arttırıyor.

YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU — Amerika da onları besliyor.

ŞEVKET SÜREYYA AYDEMİR — Özel sektör, ithalât kotalarını ben tanzim edeceğim diyor ve ediyor. Dış yardım, projelere verilsin diyor, veriliyor. Zira proje yardımları, Amerika özel sektörü kayırdığına göre, yardımı özel sektöre rahatça kaydırmak demek. Devlet teşekkülleri, ofisler baltalanıyor. Toprak Ofis, yeter döner sermaye bulamıyor. Devlet teşebbüslerine merkez Bankası kapıları kapalı. Merkez Bankası kredileri gittikçe artan ölçüde özel sektöre yöneltiliyor. Böylece, sun'i enjeksiyonlarla bir özel sektör yaratılmak isteniyor. Batılı dostlar, siyasî sebeplerle, bu politikayı benimsiyor, zira, bir orta sınıf kurmak dâvası peşindedir. Mecliste de devlet sektörünü savunan kalmadı.

Diyelim ki karşıda sendikalar var. Fakat sendikalara da para Amerikadan geliyor. Türkiş Amerikan parasıyla ayakta duruyor. Sendikacılar sırayla dış seyahatlere çıkarılıyor. Hilton cinsinden otellerde ağırlanıyor. Devlet teşkilâtında bile, mükâfatlandırılmak istenenler, maaşa ve seyahate bağlanmıştır.

YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU — Otomobil *de hediye ediyorlar*. Unesco bile otomobil dağıtıyor. Hep devletçiliğe mâni olmak için.

ŞEVKET SÜREYYA AYDEMİR — *Yabancı parasıyla tertiplenen Çınar Oteli* Konferanslarında, «devletçilik ölmüştür» diye ilân olunuyor. Basının hâlini ise görüyorsunuz. Ereğli — Çelik'in bir sayfalık *muazzam ücretli ilânları ortada*. Özel sektör, avukatlarını, ücretli âlimlerini de bulmuştur.

CAHİT TANYOL — Profesörlerin büyük çoğunluğu özel sektör emrinde...

ŞEVKET SÜREYYA AYDEMİR — Sözlerimi uzatmak istemiyorum. Türkiyenin, sun'i enjeksiyonlarla, âdeta zorla kapitalist gelişme istikametine yöneltildiği ortadadır. Fakat bütün bu zorlamalara rağmen devlet sektörü genişliyor. 1950 de 31 devlet teşebbüsü vardı, şimdi sayıları 151. Zaruretler, devlet sektörünü genişletiyor. Bütün engellere rağmen, iktisadî devlet teşebbüsleri

EFENDİLER

Yoktu yok
Ve tarla sınırlarında kan vardı

Analar en güzel çocuklarını
Çocuklar yüreklerini
Ve silâh hiçbir zaman
böylesine kutsal olmadı

Yoktu yok
Ve bıçak dayanmıştı kemiğe
Açlıkta işsizlikte ezilmişlikte
Kim söyler bu türküyü kim düzer bu ağıdı kim
Kocaman eller mi bu bağlanmalarda
Efendiler efendiler efendiler!

Bütün davullar gülünç
Bütün silâhlar sağma
Onlarla gitti o davullar şimdi yok
Onlarla kaldı silâhlar şimdi var
Efendiler efendiler efendiler!

Yoktu yok
Bir sömürge havasıydı aşk diye damarlarda
Ve bütün sınırlarda kan vardı
Bir ekmek bulup bölüştüler
Bir türkü bulup bölüştüler
Ve sokaklarda gezdirmek için özürlüğü
Ve vatanı anavatan yapmak için bir anda
Efendiler efendiler efendiler
Kim söyler bu türküyü kim düzer bu ağıdı kim
Ve kim varmış barışa el—yordamıyla

Yoktu yok
Verecek hiçbir şeyleri yoktu yüreklerinden başka
Ve barışın demir kapılarında sıkılmış yumrukları
Toprağı sürer gibi demiri döver gibi dövüştüler
düştüler
Ve bu çetin kavganın
Mustafa Kemal dedik adına
Efendiler efendiler efendiler!

Hasan Hüseyin

BEN BÜTÜN BAYRAMLARDA AĞLARIM

Ulus Meydanında
Ata'nın heykeline karşı
Bir öğretmen gördüm çocukların başında
Dal gibi ince, bir kemik—bir deri
İnanmıştı yüzünden belli
Gözlerinden sevinç akıyordu
Gözleri kurşun gibi ileri
Mustafa Kemal'e bakıyordu.
Şehir ayaklanmış gibiydi
Şehir bayraklar içindeydi
Bandolar çalıyordu.

Ben bütün bayramlarda ağlarım
Ne zaman askerler geçse
O dağ heybetiyle yedeksubaylar
Ataların son mirası aziz hediye
Çelik saflar halinde Harbiye
Tarifsiz heyecanlarla dolarım
Ben bütün bayramlarda ağlarım.

Çocuklar geçer
Tabur tabur
Bölük bölük çocuklar geçer
Yarının aydın günlerinin büyükleri
Ekserisinin solgun, ekserisinin yorgun yüzleri
Askerler geçer
Köylüler geçer
İzciler geçer
Ben bütün bayramlarda ağlarım.

Görünmez tellerile dokunur bu manzara
Hatırımdan ulu şehitler geçer
Halkımız geçer, kalbini vermiş bayraklara
Sancaklar misali dalga dalga
Tanrılar üstünde Atatürk geçer.

Halim Yağcıoğlu

nin, *bilânçolarına göre, 38 milyarlık* aktifi var. Fiili ve râiç değeri 100 milyar liraya çıkıyor. Demek ki boğulmak istenen çocuk boğulmamış, öyle bir gelişmiş ki, satmak ta kabil değil. Özel sektörün mameliki ise azamî 10 milyar lira tahmin ediliyor. Ama bir Alican çıkıyor, Anayasadaki özel — devlet sektörü eşitliğine rağmen, özel teşebbüs esastır, devlet teşebbüsü tâlidir, diyor. Halbuki 5 yıllık plân ile devlet teşebbüslerinde 38,5 milyar lira yatırım yapılacak. Bu sektör daha da büyüyecek.

Sonra sendikalar giriyor hayata. Hâlen 300 bin kadar sendikalı işçi var. Toplu *sözleşme* bunları kuvvetlendirecek.

Ama gene de, Alican v.s., karma ekonomiyi tanıyan Anayasamızla mevcut olmıyan bir kavramın şampi*yonluğunu yapıyorlar*: Özel Sektöre, üstünlük ve öncelik tanıyorlar. Dış yardımları, proje finansmanı yoluyla, özel sektöre kaydırmak, yatırımları devletin elinden kurtarmak istiyorlar. Yatırımlar Bankası kuruluyor. Buna devlet 100 milyon lira verecekmiş, yabancı sermaye de katılacak. Ama banka özel teşebbüsün idaresinde olacak. Kotaları onlar yapacak. Demek ki iktisadî hayat, özel sektörün fiili ve resmi kontrolu altına girecek. Devlet Sektörünün finansmanı da, Mal Müdürlükleri gibi Maliye Bakanlığına bağlanıyor. Devlet teşebbüslerini bu da köstekliyecek.

Bütün bu gelişmelerin sosyal mânası var. İstiklâlci ve milliyetçi aydın elele vermeli ve bu gidişe karşı koymalı.

Söyliyeceklerim bu kadar.

DOĞAN AVCIOĞLU — *Zorla gerçek*leştirmek istenen kapitalist gelişmenin güzel bir tahlilini yaptınız. Fakat bir sonuca bağlamadınız.

ŞEVKET SÜREYYA AYDEMİR — Atatürkçü ve milliyetçi aydın bugün sosyal faydayı hâkim kılmak için mücadele açmak zorunda. Yeni fikirler yayılıyor, fakat henüz tebellür etmiş değil. Elde yeter kitap bile yok. Ama her şeyi ticari meta haline getiren kapitalizme doğru *hızla gidiyoruz.*

YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU — Hangi kapitalizme, XIX. yüzyıl kapitalizmine doğru.

CAHİT TANYOL — Liberal de iktidara gelse, devlet sektörü mecburen gelişiyor. Ferdî teşebbüs başarıya ulaşmayı devletten istiyor. Bizde Batıdaki burjuva yok. O halde bu yağmacı, bu çapaçul hacıağa usulüne son vermek gerek. Olaylar bizi sosyalizme götürüyor. Niye diretiyoruz, niye sosyalizme gitmiyoruz?

Sosyal buhranı keskinleştiren bir sebep daha. O da hızlı nüfus artışı. Onu da hesaba katmak ve olayların gerisinde sürüklenmek yerine, önüne geçmek ve olaylara yön vermek lâzım.

ŞEVKET SÜREYYA AYDEMİR — Demin bir noktayı unuttum. Batıdaki kapitalist gelişme, dış gelirlere dayanıyor. Dış pazar avantajı büyük. Batı, bu sâyede emekçisine de nisbî bir refah sağladı. Bizde ise dış gelirler arttırılamıyor. Milletlerarası *mübadeleler*, aleyhimize işliyor. Dış yardımlarla, yabancı sermaye ile kapitalist gelişmeyi besliyebiliyoruz. Yabancılar şimdi de ister istemez gerekli parayı verecekler. Buna karşı mücadele CHP den gelmeliydi, gelmedi.

KEMAL TAHİR — Kim devletçiyse, seçimlerde kaybetti. Halka giderken başka *yol bulmak lâzım. Yalnız devlet fabri*kalarına sahip çıksın, demek yetmiyor.

ŞEVKET SÜREYYA AYDEMİR — Devlet, hiç çıkmadı devletçi olarak. Sonra seçim sonuçlarını *devletçiliğe bağla*mamak lâzım.

KEMAL TAHİR — Bizim burjuva taksitle, dış yardımlarla bile, ona hediye edilmek istenen *devlet teşebbüslerini satın* almadı. Devlet sektörü imalâtını, karaborsaya aktararak palazlanmayı tercih etti. İşçiler bile bu karaborsa düzeninin içine ithal edildi.

İnönü'nün yolunu kesmek için, bazı işçileri kullanabildiler. İşçiler İşçi Sigortaları fonlarının yağma edilmesi üzerinde bile yeteri kadar durmuyorlar. Halka nasıl anlatacağız bunları? Hırsızın hırsızlığını teşrih bile yetmiyor. Ben bunun *için halktan kopuk, halka karşı olan züm*reye Osmanlı diyorum. Halka Osmanlı ile mücadeleyi anlatmak dah kolay olacak.

SADUN AREN — Sayın Aydemirin *çizdiği toboya katılıyorum*. Yalnız şunu belirtmek isterim: Burjuvanın iktidarında bile devlet sektörünün genişlemesini, devletçiliğin veya sosyalizmin zaferi gibi görmemek lâzım. Devlet sektörünün genişlemesi, gerçek anlamıyla devletçilik demek değil. Bu olsa olsa özel sektörün zaafını gösterir. Bugünkü hâliyle devletçilik, özel teşebbüsçülüğün istismar vasıtasından başka bir şey değil. Eskiden müstemlekeler böyle sömürülürdü. Devlet teşebbüsü bugünün şartlarına uygun bir istismar şekli. Bunun sosyalistlikle bir ilgisi yok. İşçi de devlet teşebbüsünü gerektiği gibi tutmuyor. Karşısında özel teşebbüstekinden daha mütehakkim bir patron görüyor. Zira devlet, halktan yana devlet değil.

Bu noktada devletçiliğin imdadına halkçılık gelir. Atatürkün bu iki ilkesi, halkçılık ve devletçilik, Türkiyeye sosyalist bir yol çiziyor. Devletçilik, halkçılığın vâsıtası hâline geliyor.

CAHİT TANYOL — Atatürkçülere düşen vazife bu gerçekleri halka ulaştırmak. Zinde ve organize kuvvetlerin bu *fikirlerin ışığı altında yetiştirilmesini* sağlamak, halk ile devlet arasındaki paravanın kaldırılmasına çalışmak. Kısaca, Atatürkçülüğe, Atatürk inkılâplarının *kaynağına gidip, oradan tekrar başlamak* lâzım.

CEMAL HÜSNÜ TARAY — Atatürk *devrimleri, sonraki gelişmelerin zeminini* hazırladı. Harf, Şapka, v.s. devrimleri ilerleme yolunu açmak için zaruriydi. Ama asıl iş bundan sonra yapılacaktı, yapılamadı. Atatürkün yaptığını korumak marifet değil. Muhafazakârlık bu. Atatürkün hazırladığı zemin üzerine, yeni devrimlerle binayı kurmak lâzım. Temel hazır, fakat bina kurulmadı. Hâlâ temelle uğraşıyoruz. Binayı bugünün Atatürkçüleri kuracak.



«Atatürk devrimlerinden her biri, belli bir sistemin birbirine bağlı halkalarıdır. Bu sistemin mihveri *yeni bir dünya görüşü ile, Türk ulusunu ortaçağ uygarlığı düzeninden modern batı uygarlığına* götürmek ve tam bağımsız yeni bir Türkiye kurmaktı»

Cevat Dursunoğlu

HATIRALAR

Osmanlı imparatorluğunun sonu

Müsaadenizle konuya girmeden önce, burada nakledeceğim hâtıralarla, Atatürk'e ait sözlerin gereği gibi değerlendirilmesini kolaylaştırmak için, O'nun Büyük Nutkunun başındaki giriş kısmının küçük bir parçasını birkaç cümle ile özetliyerek, Osmanlı İmparatorluğunun son yıllarındaki durumunu kısaca hatırlatmayı faydalı görmekteyim:

«1335 senesi Mayısının 19 uncu günü Samsun'a çıktım. Umumî durum ve görünüş: «Osmanlı İmparatorluğunun birlikte Birinci Dünya Savaşına girdiği devletler yenilmiş, Osmanlı ordusu her tarafta zedelenmiş, şartları ağır bir mütareke imzalanmış, uzun savaş yıllarında millet yorgun ve yoksul düşmüş, devleti bu savaşa sokanlar canlarını kurtarmak kaygusu ile memleketten kaçmışlar, zamanın Padişahı Vahidettin, yalnız şahsını ve tahtını koruyabileceğini sandığı aşağılık tedbirler araştırmakta, Damat Ferit Paşanın başkanlığındaki kabine âciz, haysiyetsiz, korkak; yalnız Padişahın iradesine tâbi ve onunla birlikte kendilerini koruyabilecek herhangi bir duruma razı.»

Üstelik, milletin iradesini temsil eden «Meclisi Mebusan» dağıtılmış, memleket bu suretle başsız ve dayanaksız kalmıştı. Ayrıca, memleketin birçok yerleri işgal altına girmekte ve birçok memleket parçaları çeşitli milletlere vâdedilerek devletin taksimine yol açılmakta idi.

Tek umut ışığı

Bu şartlar herhangi bir ulusu umutsuzluğun en koyu karanlığına düşürmeğe yeterdi. Bu durumda tek umud ışığı Türk ulusunun geniş ve şerefli tarihinden aldığı bağımsız yaşamak şuuru ve azmi idi. Bu ağır şartlara mukavemet de ancak bu şuurdan doğabilirdi. Nitekim bu böyle oldu.

Daha Mondros Mütarekesinin imzaları kurumadan, Türk ulusunda bu mukavemet şuuru uyandı. Bu uyanış, memleketin birçok yerlerinde kurulan Müdafaa—i Hukuk, Reddi İlhak, Muhafaza—i Hukuk Cemiyetlerinde ifadesini buldu ve millet teşkilâtlanmaya başladı. Fakat burada önemli bir eksiklik başgöstermişti. O da milletteki bu azmi gören, buna inanan ve bu kuruluşları bir araya topluyabilecek olan başdı. Bu baş, bir türlü bulunamıyor, herhangi bir şöhrete el atılırsa boş dönülüyordu.

İşte millet, bu çırpınışlar içinde kıvranırken, 19 Mayıs'ta Samsun'da bir umud ışığı belirdi. Anafartalar kahramanı, Yıldırım Ordularının eşsiz kumandanı Mustafa Kemal Paşa, Samsun'a çıkmıştı. Bu çıkış, kurtuluşun ilk müjdecisi oldu. Halkın bu imanı, O'nun belli vasıflarına dayanıyordu.

Atatürkün millete inancı

O'nun en büyük kuvvet kaynağı, Türk ulusuna olan inancı idi. Nitekim, daha Samsun'a ayak bastığının üçüncü günü (22 Mayıs 1919) Mustafa Kemal Paşa, Erzurum'daki 15. Kolordu Kumandanı Kâzım Karabekir Paşaya çektiği bir şifrede; memleketin o günlerdeki ağır durumunu belirttikten sonra, şöyle devam ediyordu: «Bununla beraber, bütün umudlar kaybolmuş değildir. Memleketi bu durumdan ancak Türk Milletinin mukavemet âzmi kurtarabilir. Bu mukavemet şuuru birçok yerlerde kurulmuş olan Müdafaa—i Hukuklarda kendini göstermektedir. Ben bu durumu buradan izlemekte ve bu kuruluşların iki ilimizde kuvvetli olduğunu görmekteyim. Bunlardan biri Balıkesir'deki Reddi İlhak Cemiyeti, öteki de Erzurum'daki Müdafaa—i Hukuk'tur. Balıkesir'deki durumu, oradaki Kolordu Kumandanından sordum. Erzurum'un durumu üzerinde beni aydınlatmanızı ve bu teşkilâtı desteklemenizi rica ederim» diyordu.

İşte bu şifre üzerinedir ki, Anadoludaki yüksek kumanda makamlarında oturanlar hareketi daha açıkça benimsemeye başladıkları gibi, o zamanlar bu teşkilâtta çalışanlar için de aranılan başın bulunması bakımından büyük bir dayanak olmuştu. Bu şifre, Mustafa Kemal Paşanın Türk ulusuna olan inancını göstermek bakımından tarihimize geçmesi gereken bir belgedir.

Bu inancı açıklayan ikinci bir belge de yine O'nun 22 Haziran 1919 da, Amasya'dan gönderdiği tamimin şu cümlelerinde belirmişti:

«Vatanın bütünlüğü tehlikededir.» Ancak bu tehlikeden «Milletin istiklâlini yine milletin âzim ve kararı kurtaracaktır.» Bunun için de «her türlü tesir ve murakabeden âzade bir heyet—i milliyenin vücudu elzemdir.» Bu cümlelerde, bu inan bir daha açıkça görülmektedir.

Sayın dinleyicilerim,

Bu inanın başka bir tezahürüne de Mustafa Kemal Paşanın Erzurum'a geldiği gün, şahit olmuş ve o zaman (43 yıl önce) almış olduğum notu, bundan 20 yıl önce yayınlamıştım. O'nun bu yönünü başka bir açıdan belirttiği için, bu gözlemi tekrarlıyacağım:

Tarih: 3 Temmuz 1919...

Anafartalar kahramanı Mustafa Kemal Paşa Erzurum'a geliyor.

O gün Paşayı küçük bir kafile, Erzurum'un 15 kilometre batısındaki Ilıca'da karşıladı. Karşılayıcıların başında, *Kolordu Kumandanı* Kâzım Karabekir Paşa ile kurmayları bulunuyordu. Erzurum Müdafaa—i Hukuk Heyeti de bu *kafilenin ikinci* kısmını teşkil *ediyordu.*

Mustafa Kemal Paşa ile arkadaşları, ikindi üstü Ilıcaya varmışlardı. Kaplıcaların *önünde, düşman* baltasından kurtulmuş birkaç söğüdün gölgesinde misafirlere birer kahve sunuldu. Bu küçük kafile, *kahvelerini* içerken, günün durumu konuşulmaya başlandı. Paşa, bu görüşmelerde sözü hep millî hareket etrafında dolaştırıyordu. Bu sırada, gözleri Ilıca'nın batısındaki sırtlara ilişti. Akşam güneşi bu sırtların arkasına doğru *çekiliyor* ve sırtın üstünü ışıklariyle süslüyordu. Burada, tam yolun geçtiği yerde, bir adam ufka muhteşem düştüğü için irileşiyor, koyu bir cevherden dökülmüş bir heykel gibi görünüyordu. Bu güzel ışık ve gölge oyununu ilk gören Mustafa Kemal Paşa olmuş ve yanındakilere göstermişti. Orada bulunanlardan hepsi, o tarafa baktılar.

Heykel sırtlardan aşağıya doğru iniyor, onu ufkun arkasından çıkan yeni heykellerle Anadolu ovalarının cefakeş kağnıları takip ediyordu. Bu, 5 — 10 kağnı ile kadın erkek, çoluk çocuk yirmi otuz kişilik muhacir kafilesi idi. Kafilenin önünde yürüyen heykel, yavaş yavaş Söğütlüğe doğru ilerledi. Bu, iri ve dinç bir ihtiyardı. Gür ve ak sakalı göğsünü doldurmuş, Anadolu ovalarının güneşi, Anadolu dağlarının rüzgârı çehresini tunçlaştırmıştı. Sırtındaki abası, elindeki âsasiyle bir yolcudan ziyade, doğu mitolojisindeki yarı Tanrı kabile reislerine benziyordu.

Misafirlerin önemli kimseler olduğunu anlıyan ihtiyarın zeki gözleri parladı. İri ve ak tüylerle örtülü elini geniş göğsünün üstüne koyarak, oturanları selâmladı. Mustafa Kemâl Paşa, bu ihtiyarın hatırını soruyor, o da gövdesine yaraşan derin ve gür sesiyle teşekkür ediyordu.

Bu kısa hoşbeşten sonra Paşa, ihtiyara:

— Ağa, böyle nereden geliyorsun? dedi.

İhtiyar:

— Paşam, Ruslar gelirken muhacir olmuştum Çukurova'da idim, şimdi köyüme dönüyorum, diye cevap verdi.

Paşa, zamanın nezaketini, durumun güvensizliğini ileri sürerek, böyle bir zamanda buralara dönmesinin pek yerinde olmadığını, kışın sıkıntı çekeceğini anlatmak istedi. Sonunda da:

— Yoksa oralarda geçinemedin mi? dedi.

İhtiyar derhal mukabele etti:

— *Hayır Paşam, Çukurova* cennet gibi bir yer. Bir eken yüz biçiyor. Geçimimiz Padişahta bile yoktu. Çok rahattık, *yalnız son günlerde* işittim ki, İstanbul Hükümetindeki «Irzı kırıklar» bizim Erzurum'u ellere vereceklermiş. Geldim ki göreyim, bu «nâmertler» kimin malını kime veriyorlar. Tunç çehreli, ak sakallı, gün görmüş ihtiyarın inan dolu göğsünden gelen bu ses, yine onun gibi tunç çehreli kahraman askerin gözlerini yaşarttı.

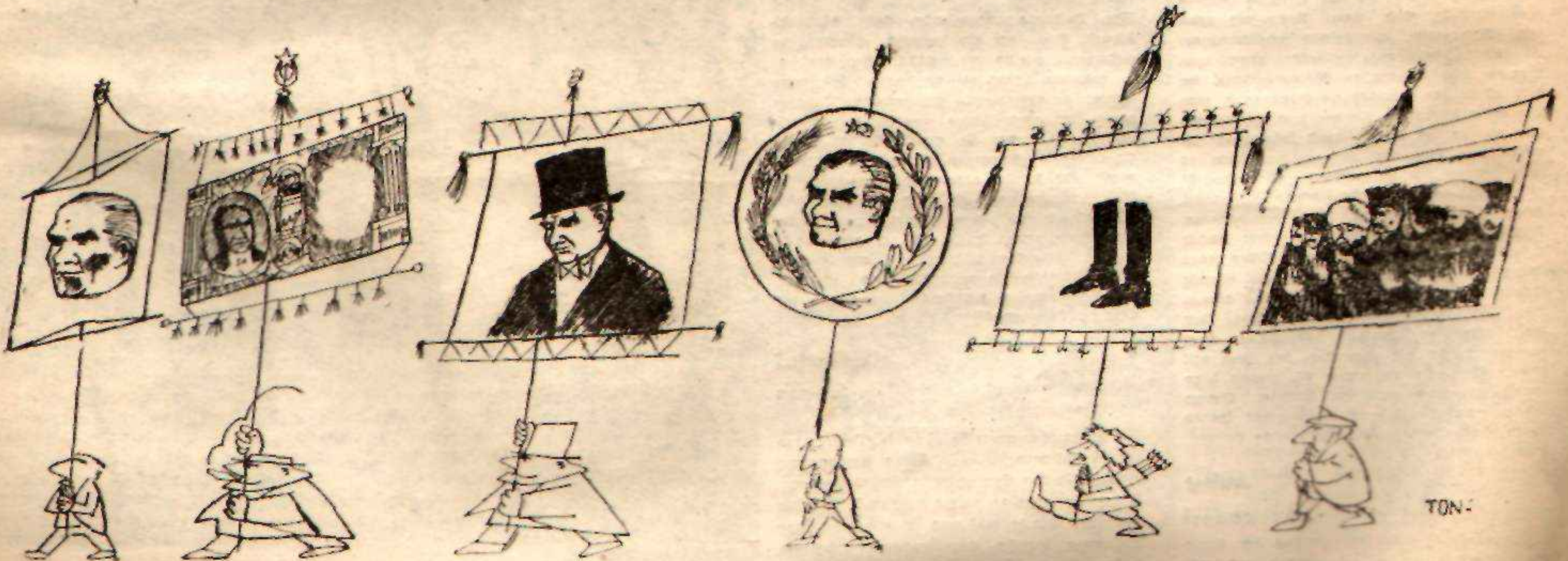
Bu eski Türk kalesine, millet işinde milletle birlikte çalışmaya gelen büyük devlet adamı, nemli gözlerle yanındakilere döndü ve «bu milletle neler başarılmaz» dedikten sonra, ihtiyarla vedalaştı.

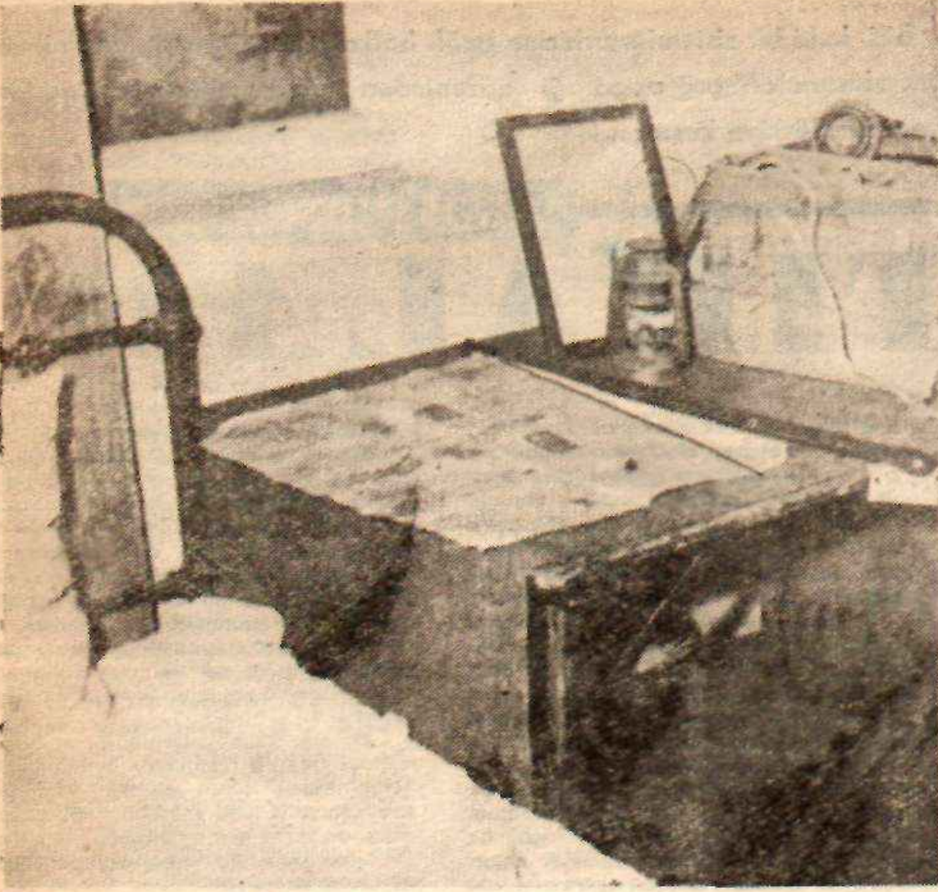
İçten gelen bu birkaç kelimelik cümle, Onun en büyük kuvvet kaynağı olan inanının üçüncü bir örneği idi. O, bu inanını ömrünün sonuna kadar taşıdı. Nitekim daha büyük zaferin ilk aylarında, 21 Kasım 1922 de, İzmir'de İstanbul gazetecilerine söylediği, «Şu hakikatten tegafül ediyorlar: İnsanların mücadelesinde en kuvvetli kale, iman dolu göğüslerdir.» Cümlesi ile daha 1923 yılında «Benim kuvvet ve kudretim, halkın bana gösterdiği emniyet ve itimattan ibarettir» sözü, bu inanın ayrı bir ifadesi olmuştu. O, Türk ulusuna inandığı gibi Türk ulusu da O'na inanmış ve bu karşılıklı inandan kurtuluş zaferi ve devrimler doğmuştur.

İleriyi görüş

Mustafa Kemâl Paşa, Erzurum'a gelişinin haftasında «Sine—i millette bir ferd—i mücahit sıfatı ile daha serbest çalışabilmek için» askerlikten istifa etmiş ve bunu bir beyanname ile bütün memlekete bildirmişti. Artık açıktan açığa milletle birlikte çalışmak için bir engel kalmamıştı.

Artık Paşa, ilk büyük millî bir toplantı olan Erzurum Kongresinin başına geçebilecekti. Bu işi hazırlamak için, kendi deyimi ile «Bir heyet—i faale» kurulması gerekiyordu. Mustafa Kemâl Paşa bu olayı büyük nutkun 46 ncı sahifesinde, şu cümlelerle tesbit etmektedir: «Erzurum Müdafaa—i Hukukun'dan aldığım 10 Temmuz 1335 (1919) tarihli tezkerede, Cemiyetin başına geçmesi ve heyet—i faale riyasetini kabul etmemi teklif ediyorlar ve beraber çalışmak üzere tâyin ve tefrik ettikleri 5 zatın isimlerini bildiriyorlardı: Bu beş zat Raif Efendi, Mütekait Binbaşı Süleyman, mütekait Binbaşı Kâzım, Albayrak Gazetesi Müdürü Necati ve Dursun Beyzade Cevat Beylerdi. Bu tezkerede ayrıca, Rauf Beyin de Heyet—i faale riyaseti saniyesine intihap edildiği bildiriliyir





Atatürkün cephedeki yatağı, telefonu ve feneri

du.»

Bu heyet hemen o gün (16 Temmuz 1919) saat 16 da Paşanın yanında ilk toplantısını yaptı. Tam 4 saat süren bu toplantıda Paşa, önündeki büyükçe bir Avrupa haritası üzerinde, bize dünyanın o günkü siyasî ve askerî durumunu en ince noktalarına kadar açıkladı. Sonra da Türkiye'nin askerî ve siyasî durumuna geçerek, Anadoluda teşkilâtlandırılacak bir millî mukavemetin mutlaka zafere erişeceğini, çünkü büyük savaşın sonunda yorgun düşen ve aralarında çeşitli ihtilâflar beliren itilâf devletlerinin yeni bir savaşı göze alamıyacaklarını; nitekim daha birkaç hafta önce Kırım Yarımadasına çıkarılmış olan bir Fransız kolordusunun bir tek kurşun atmadan gemilerine döndüklerini, bu takdirde bizim yalnız Yunanlılarla karşılaşacağımızı anlattı ve «Eğer Türk ulusunun tek bir mukavemet cephesi halinde birleştirebilirsek, kısa bir süre içinde Yunan ordusunu denize döker, memleketi istilâdan kurtarır, tam bağımsızlığına kavuştururuz» sözleriyle konuşmasına son verdi.

16 Temmuz 1919 da söylenmiş olan bu sözler, 9 Eylül 1922 de İzmir'de gerçekleşti. Bu bir kehanet değildi. Dünyanın durumunu iyi bilen ve kendi milletinin kabiliyetini çok iyi ölçen büyük bir devlet adamının ileri görüşünün bir örneği idi.

Tolerans

Kuvvetli iradesiyle daima büyük bir otorite örneği olmakla beraber, Mustafa Kemâl Paşa çok geniş bir toleransın da sahibi idi. Ben, bunun tanığı olduğum örneklerinden birini burada vermek isterim.

Erzurum Kongresinde Müdafaa—i Hukukun yeni tüzüğünü yapmak için, bir komisyon kurulmuş, ben de bu komisyona seçilmiştim. Komisyonun başkanı Rauf Beydi. Tüzüğün kuruluş maddesini görüşüyorduk. Rauf Beyle bir arkadaş, Cemiyetin şubelerinin başkanlıklarını illerde valilere, ilçelerde kaymakamlara vermek istiyor ve direniyorlardı. Benimle bir iki arkadaş da kuruluşun tam *bir halk kuruluşu* olması için, resmî otoriteleri bu işe karıştırmak istemiyor, ayrıca da o zamanlar İstanbulun tâyin etmiş olduğu bu memurlara güvenmediğimiz için, teşkilâtla bunların ilgilenmesini zararlı görüyorduk. Bu konuşmalar, bir öğleden sonrayı kaplıyacak kadar uzadı. Konuşmaların sonuna doğru Mustafa Kemâl Paşa, komisyona geldi. Konuşmaları bir müddet dinledikten sonra, Rauf Beyi bir yana çekerek, «Rauf Bey ısrar etme, arkadaşlar haklıdırlar. Ayrıca biz bugün bir iken beş, beş iken elli olmak istiyoruz, toleransı göstermek bize düşer» diyerek meseleyi halletti. O'nun bu toleransının birçok örneklerini iktidarının en yüksek olduğu günlerde de pek çok gördük.

Millet iradesi

Mustafa Kemâl Paşa, daha bu devletin temeli atılırken, her şeyden çok millet iradesine güvendiğini göstermiş, her vesile ile ve her zaman, bu esas üzerinde durmuştur. Nitekim Erzurum Kongresinin «Vilâyat—ı Şarkiye Müdafaa—i Hukuk Cemiyeti» tüzüğünün 4 cü maksat maddesinde «Vatanın bütünlüğünü ve millî istiklâlin masuniyetini temin için, Kuvayı Milliyeyi âmil ve İrade—i Milliyeyi hâkim kılmak» sözü üzerinde ısrar edildiği gibi, bu kongrenin kapanışında yayınlanan beyannamenin 2. maddesine de bu cümle değiştirilmeden alınmıştır ve Mustafa Kemâl Paşa bu esasların kabulünde ısrar etmiştir. Demokrasi, millet iradesinin hâkim olması demek olduğuna göre, onun bu esas üzerindeki ısrarını başka türlü anlamak mümkün değildir.

Hukuk devleti anlayışı

Daha Erzurum Kongresinin toplandığı günlerde idi. Paşa oturum aralarında, üyelerin arasına karışıp sohbetleriyle telkinler yapmağa çalışırdı. Yine böyle bir aralıkta, bir gün beni yanına çağırarak, Erzurum Valiliğine tâyin edilmiş olduğunu o günkü ajansta okuduğu Reşit Paşayı tanıyıp tanımadığımı sordu. Ben tanımadığımı, fakat Süleyman Necati'nin yakından tanıdığını söyliyerek, Necati'yi yanımıza çağırdık. Necati, Reşit Paşanın daha 1912 de Erzurum Valisi iken, tükenmiş bir ihtiyar olduğunu söyliyerek, niçin merak ettiğini sordu. Paşa «Yeni valinin Vahideddin'den talimat alarak, Erzurum'a hareket ettiğini» söyliyerek, «Eğer işimize zarar verecek bir adamsa, Trabzon'dan İstanbula iade edelim» dedi. Bu konuşmayı dinliyen eski İttihat ve Terakki çeteciliğinden ve mollalığından kinaye olarak Piyerlermit lâkabı ile anılan Rize üyesi Mehmet Necati, ileri atılarak, «Paşam, üzülmeyin, icap ederse Kop Dağında temizlenir» dedi. Mustafa Kemâl Paşa, acı bir infialle, «Hocam, ne diyorsun, eşkiya gibi dağda, komiteci gibi sokakta adam mı vurduracağız. Bizim devlet anlayışımızda bu yoktur. Bundan sonra bu memlekette vatandaş ancak mahkeme kararı ile cezalandırılır. Sizin de böyle düşünmeniz lâzımdır.» cevabını verdi. Bu küçük olay, O'nun hukuk devleti anlayışının ilk açık ifadesi idi. Mustafa Kemâl Paşa, ömrü boyunca bu kanaatine sadık kaldı. O'nun zamanında hiçbir vatandaş hükümsüz cezalandırılmadı. En keskin muhaliflerine sordum, hiçbirisi bunun hilâfında bana tek bir örnek gösteremediler.

Gerçekci görüşü

Daha Erzurum'da iken bütün memleketi kapsayacak olan Sivas Kongresine hangi illerden üye çağırılacağı tartışılmış, Sivas Kongresine yalnız bugünkü Türkiye sınırları içinde bulunan illerden delege çağırmış, *bugün sınırlarımızın* dışında kalan illerden kimseyi çağırmamıştı. Nitekim daha sonra «Mısak Millî» beyannamesi de bu sınırlar içinde kalmıştı. Bu olay onun gerçekci görüşünün bir örneği olduğu gibi 23 Nisan 1920 ve tekaddüm eden günlerde, Ankara'da yeni Hükümeti kurarken bu Hükümetin bir «Meclisi Müessesan»a dayanmasını düşünmüştü. Bunun için kumandanlarla ve bir iki Müdafaa—i Hukuk Hey'etiyle telgraf başında tartışmıştı. Mustafa Kemâl Paşa bu olayı büyük nutkunda şu cümlelerle tesbit etmiştir: «Ben ilk yazdığım müsvedde de Meclisi Müessesan tabirini kullanmıştım. Maksadım toplanacak meclisin rejimi değiştirmek selâhiyeti ile ilk andan mücehhez bulunmasını temin etmekti. Fakat bu halkın ünsiyet etmediği bir tabirdir diye Erzurum ve Sivas'dan ikaz edildim. Bunun üzerine selâhiyeti fevkalâdeye malik bir meclis tabirini kullandım».

O'nun daha İzmir'e girdiği gün «Bakalım, Yunanlılarla ne zaman ittifak aktedeceğiz» sözü ise siyasî tarihe mal olmuş bir hakikattir. Bu olay onun herhangi bir görüşünde lüzumsuz yere ısrar etmiyerek gerçeğin gereğine uymasının açık bir örneğidir.

Aksiyon adamı Atatürk

Buraya kadar söylediklerim O'nun yüce kişiliğini dört yanı ile belirtecek bir yeterlikte olmakla beraber onun belli bir zaman içindeki görüşlerini açıklamaya ve bu yoldan kişiliğinin bir yönüne ışık tutacak bir kaç bilgiden başka bir iddia taşımamaktadır.

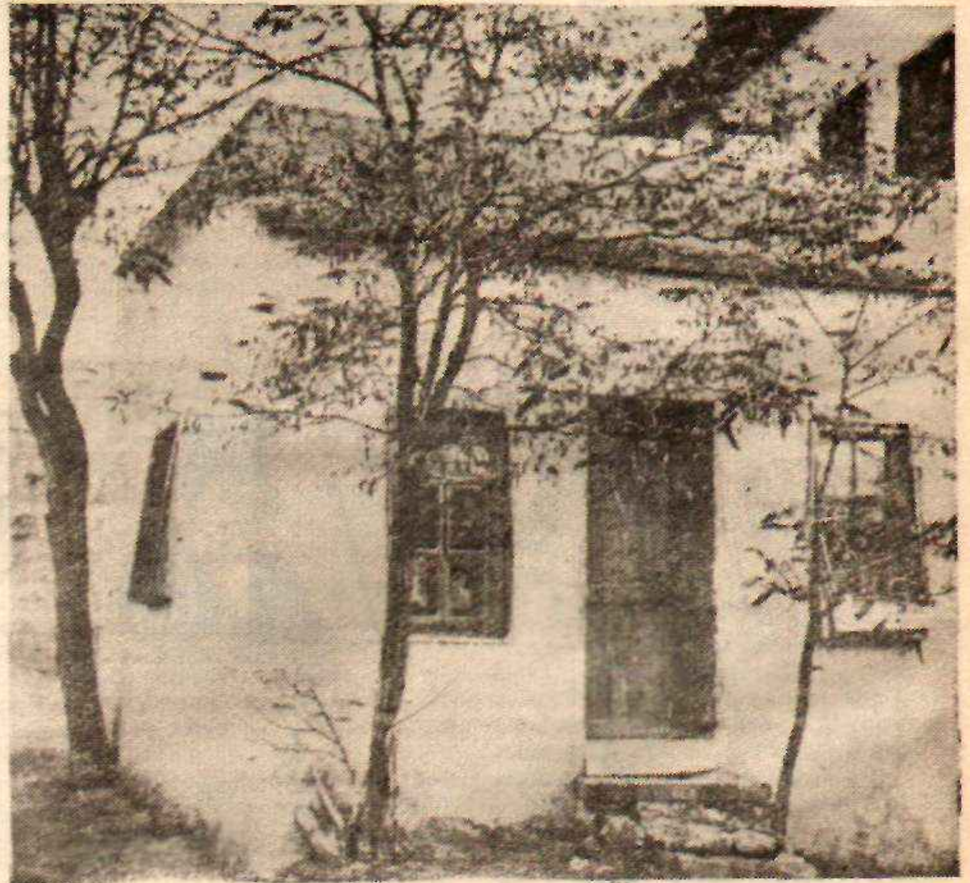
Şimdi de bir kaç sözle onun Türk Ulusu ve insanlık âlemi üzerinde ne gibi etkiler yarattığı hakkındaki görüşümü kısaca belirtmek isterim.

Batılı bir düşünür gerçek büyük adamlar yüksek dağlar gibidir, der. Bu büyük dağların yücelikleri, haşmeti mesafeler arttıkça daha iyi görüldüğü gibi büyük adamların kişiliklerinin özellikleri ve büyüklükleri de ölümlerinden sonra *daha iyi seçilir ve aradakı zaman mesafesi* açıldıkça hayatta iken özel bir önem biçilmiyen gündelik konuşmalarında açıkladıkları düşünceler yeni anlamlar kazanırlar. Bu bakımdan şimdi biz onun büyüklüğünü, yaşadığı zamanlardaki gündelik hayatın sislerinden ayrılmış olarak daha vuzuhla görüyor ve düşüncelerini *değerlendirebiliyoruz*. Ölümünden sonra bir çok defalar onun bir düşünce adamı mı, yoksa yalnız bir aksiyon adamı mı olduğu konusu üzerinde tartışılmış ve tartışılmaktadır. Bence bu büyük aksiyon adamının düşünce yönü de, aksiyon yönü kadar kuvvetlidir. Düşünceleri gibi aksiyonları da bir dünya görüşüne dayanmaktadır. Şapka kanunundan dil devrimine kadar gerçekleştirdiğ bütün reform ve devrimlerimin her biri belli bir sistemin biribirine bağlı halkalarıdır. Bu sistemin mihveri yeni bir dünya görüşüyle Türk Ulusunu Ortaçağ uygarlığı düzeninden Modern batı uygarlığına götürmek ve bu suretle Türk Ulusunu bu uygarlık çevresi içinde yaratıcı seviyeye ulaştırmak ve her bakımdan tam bağımsız yeni bir Türk Devleti kurmaktı. Bunun da yolu yarı koloni durumuna düşmüş olan Türk Devletini İmparatorluk düzeninden «modern bir millî devlet» düzenine eriştirmekti. O'nun en büyük hizmeti ağır kurbanlar vermeden bu amaca varmasıdır. Onun yalnız bir aksiyon adamı değil ayni zamanda büyük bir düşünür olduğunun açık delillerinden biri de düşüncelerinin memleket sınırları içinde kalmıyarak bütün dünya, özel olarak daha düne kadar birer koloni halinde yaşıyan ve *bu durumu değişmez bir mukadder* bilen doğu ulusları üzerindeki etkileridir. Fas'tan Hindistana kadar bütün doğu ulusları onu bir lider olarak tanımaktadırlar.

Nitekim bir gün Fas'ta bir kadın çıkıyor «Kadın haklarının nasıl sağlanacağını biz Atatürk'ten öğrendik» diyor. Başka bir gün Türkiye'den Hindistan'a giden resmî bir ziyaretçi Hind şehirlerinin sokaklarında *«Atatürk bizim de önderimizdir»* pankartlarıyla karşılaşıyor. O'nun bu etkisidir ki, yüzyıllardanberi başka milletlerin birer kolonisi olarak yaşayan milletler bizim Kurtuluş Savaşımızdan sonra birer birer uyanmış ve bağımsızlıklarına kavuşmuşlardı. Bu ışık altında emparyalist düzen yıkılmış ve dünya politikasında yeni bir çağ açılmıştır. O'nun eşsiz kişiliğini Batı devlet adamları da çok defa dile getirmişlerdir. Fransanın büyük devlet adamlarından E. Herriot'un şu sözleri Batı dünyasınca nasıl tanındığının bir örneğidir: «O'nda hayran olduğum iki harikulâde vasıf vardır. Biri alev gibi parlayan vatan sevgisi, öteki de eserine mutlak bir mantık ve birlik manzarası veren nefse hâkimiyettir». İşte bu bakımlardan o, Türk tarihinin ölmez bir büyüğü olduğu kadar insanlık tarihinin de malıdır. Dünya bunu takdir etmektedir. Nitekim uluslararası büyük bir kuruluş olan Unesco onun bu yılki ölüm yıldönümünü hemen bütün büyük merkezlerde özel bir törenle anacağı gibi bir bibliyoğrafın tesbit ettiğine göre de çeşitli yabancı dillerde bu güne dek 1650 kitap yayınlamıştır.

Türk Milleti ve Türk tarihi daima onunla övünecektir.

(*) 17 Ekim 1962 günü Robert Kolej Mühendis Kısmı Talebe Derneğinde yapılan konuşmadır.



İstiklâl Savaşı sırasında Çankaya postanesi

Anadolu Türklüğü açısından

Kemal Tahir

Atatürkçülük

Atatürkçülüğü şimdiye kadar hep OSMANLILIK açısından incelediğimizi ileri sürmek yanlış olmasa gerek...

Oysa Gibbons, Osmanlılığın YENİ BİR IRK olduğunu söyler, Paul Wittek de bu yeni ırkın nerden, nasıl doğduğunu etraflıca anlatır.

Bütün tarihsel araştırmalar, bizi, Osmanlılığın, her hangi bir millete dayanmıyan bir DEVŞİRME İDARECİ KADRO olduğu gerçeğine götürmektedir.

Anadolunun Türkleşmesi Onbirinci yüzyıl sonunda tamamlanmıştır. Onüçüncü yüzyıl sonunda tarih yüzüne çıkmış olan Osmanlı İmparatorluğu içinde Anadolu Türklüğü, imparatorluk kuran, bunun kazancını bölüşen HAKİM MİLLET karakteri göstermez.

Osmanlılık türlü sebeplerle, kuruluşunun ilk 120 yılında, Bizans rumluğuyla Balkan Slavlığına doğru genişlemiş, (Bizans uçlarıyla, Balkanlardaki hıristiyan Türkleri de unutmamak gerek) sonradan Anadolu GAZİ beyliklerini imparatorluğuna katarak, kadından yana yakın akrabası olan Bizans ve Slav kuvvetlerini bol bol kullanmıştır. Bu hal, bünyesindeki DEVŞİRME karakterinin, sonuna kadra sürüp gitmesini sğlamıştır, denebilir. Anadolunun ve Rumelinin tarihsel, ekonomik — sosyal şartları, ayrıca hiç bir millete veya bir milletin bir zümresine dayanmıyan bir DEVŞİRME İDARECİ KADRO'nun bir imparatorluğu kolayca kurmasına, bunu — Timur yıkımına rağmen— kolayca büyütmesine tarihteki benzerlerinden çok daha uzun yaşatmasına uygundu ama, bu özellik, çöküntü başlayınca bunu durdurmıya, önlemek için çareler bulmıya hiç de uygun değildi. Osmanlılık, imparatorluğunu kurarken temel dayanaktan kaçmış, böylece de yıkılırken hiç bir gerçek dayanak bulamamıştır.

Bilimsel araştırmlar Osmanlılıkta birbirine bağlı —birincisi ikincisini doğurmuş— iki ana özellik gösteriyor:

a) Bünyesiyle PASİF olan —hiç bir şeyi çok zorda kalmayınca değiştirmek istemiyen— Osmanlılık, özellikle Anadoluda, TABAKALAŞMAYI dikkatle önlemiş, her çeşit zenginliğin belli ellerde toplanmasına meydan vermemiş,

b) Bu davranışın sonucu olarak da, açık yağmacılıktan başka, SÖMÜRÜCÜLÜĞÜ (Ne feodal, ne de burjuva biçiminde) sistemleştirmemiştir.

Osmanlılığın tarih yüzünde göründüğü çağda, Onüçüncü yüzyıl sonralarıyla ondördüncü yüzyıl başlarında Anadolu Türklüğüyle, Marmara çevresine kadar gerilemiş Bizanslılığın, küçük feodallerin çoktandır aralıksız boğuştuğu Rumelinin (Balkanların) ekonomik — sosyal durumunu inceliyen tarihçilerle iktisatçılar, çeşitli sebeplerle buralar halklarının çok yoksul düşmüş olduklarını yazarlar.

Bu hal, TABAKALAŞMAYI ÖNLEME ve SÖMÜRMEYİ SİSTEMLEŞTİRME özelliği ile gelen, eski vergilerin bazılarını kaldıran, para değerinin düşmesine rağmen vergileri olduğu gibi bırakan, kapıkullarının geçimini dış talanlardan çıkaran Osmnlılığın, barışsever, çalışkan çiftçi halklarca yadırganmamasını sağlamış, bu yadırgmayış, dış talanlar kesilene kadar da sürmüştür.

Düzeninin temelinde YAĞMACILIK olan bir imparatorluğun TABAKALAŞMAYI sürekli olarak önlemesi, özel mülkiyetin serpilip gelişmesine meydan vermemesi eşyanın tabiatına aykırıdır. Bu şart Anadolu Türk halklarını giderek kara yoksulluğa, cahilliğe, geriliğe atmış, ekonomik bakımdan da küçük kapalı ünitelere bölmüş, kısacası Osmanlılıkla arasına aşılmaz uçurumlar koymuştur. Osmanlının Türk İDRAKSİZ derken, Türkün de, Osmanlı lâfını KANCIK anlamına kullanması bundandır.

Anadolu Türklüğü, Osmanlı İmparatorluğunun içinde, zaten hem sayı, hem de ekonomik potansiyel bakımından başindanberi AZINLIKtı. Osmanlılığın kendisini apansız TÜRK sayması, daha doğrusu, öteki milletler ayrılma eğilimi gösterince Türk kaynağından geldiğini hatırlması Anadolu Türklüğünü aldatmak için kullanılmış, açık bir oyundur. Nitekim, bu oyundan Anadolu Türklüğü sonuna kadar zarar etmiş, batmakta olan bir imparatorluğa sahip çıkmakla 1908 den 1918 e kadar, on yıl içinde, milyonlarca insan, milyarlarca lira kaybetmiş, en sonunda anavatanın bile tehlikeye düştüğünü görmüştür.

Bence bizi sürekli olarak şaşırtan, Osmanlı İmparatorluğu ile Anadolu Türklüğünün tarihteki yerlerini kesin ayıramayışımız, bu karışıklığın içinde Anadolu Kurtuluş Savaşının temel özelliğini bulamayışımızdır.

Birinci Dünya Savaşındaki Osmanlı yenilgisi olmasaydı da, Anadolu Türklüğü, tıpkı Sırplar, Bulgarlar, Yunanlılar, Araplar gibi, Osmanlılığa karşı kendi MİLLÎ kurtuluş savaşını açıp kazansaydı bir çok temel meselelerimiz gibi, bir çok kişilerimiz de tarihteki gerçek yerlerini kolayca alabileceklerdi.

Mustafa Kemal, Anadolu Kurtuluş Savaşına, aynı zamanda, tarihten silinmek üzere bulunan Osmanlı Devleti ordusunun da bir ünlü komutanı olarak katıldı, uzun bir süre de, düşüncelerini bu açıdan avunmak zorunda kaldı. Böylece, Müdafaayı Hukuk Derneği Başkanı Mustafa Kemalle Anadolu Türk Cumhuriyetinin ilk Cumhurbaşkanı Mustafa Kemali (Atatürkü) birine karıştırmamak gereklir.

Mustafa Kemal Atatürk, Anadolu Türklüğünün Osmanlı sultasından kurtulma savaşından gelmediği için, Anadolu Türklüğünün kurtuluşu için önceden hazırlanmış, boğuşmaların gidişinde denenmiş bilimsel bir dünya görüşü ve böyle bir dünya görüşüyle yetişmiş bir KADRO bulmuş değildir. Bu yüzden, Kemalizm, ister istemez, batmakta olan Osmanlılığı kurtarmak için Osmanlılar tarafından çok önceleri düşünülmüş fikirleri kullanmak zorunda kaldı. (Osmanlı düşünürleri ve politikacıları bu fikirleri, Osmanlı İmparatorluğu daha batmadığı için uygulamamışlar, çoğu zaman uygulamıyı göze alamamışlardır). Böylece batmış olan Osmanlılık, Kemalizmde bir zaman daha sürmüş fakat, Anadolu Türk Halklarınca bugün bile gereği gibi kabullenilmemiştir.

Kemalizmin halkçılığı ve inkılâpçılığı, durumu olduğu gibi tutmaktan başka bir dünya görüşüne tarihinin hiç bir basamağında varamamış olan Osmanlılarca yorumlandı, pasif bir açıdan uygulandı. Cumhuriyetçilik bütün ana müesseseleriyle burjuva cumhuriyeti anlayışından başka bir şey olmadı. Bizim ekonomik şartlarımız daha burjuva denilen Batılı insan tipini, bunu meydana getirecek olan maddî temel birikimleri yapamadığı için bu açıdan alınan cumhuriyetçilik fikirlerinin kaderi de, halkçılık ve inkılâpcılığınkinden öteye gidemedi. Bugün de gerek anayasa, gerekse buna bağlı hukuk devleti kurma çabalamalarımızda, ilk ve gerçek burjuva şehidimiz olan Mithat Paşadan bir adım ileriye gitmiş sayılamayız

Anadolu Türklerinin Laiklik ile dinsizliği birbirine karıştırmakta yerden göke kadar hakkı vardır. Çünkü, Lâiklik, Hıristiyan — Kilisesine karşı çıkarılabilecek bir ilkedir. Çünkü Romadan bu yana, büyük zenginliklere sahip olan bunları kendi çıkarı için uluslararası çapta kullanan Roma — Katolik kilisesi, temel bünyesindeki metafizik yön dolayısiyle işlerine karışmadan da, inançları gütmek ödevini yapabilir. Hattâ, bunun dışına çıkması, aslında, dinin maddeden sonra başlaması demek olan ana dâvâsını inkâr etmektir.

Batıda lâikliğin gerçekten tutması da bundandır. İslâmlığa gelince. İslâmlığın temelinde sosyal reformlar ağır basar, yani sosyal reformlar, dinin ana emirleriyle birlikte yürür. İslâmlıkta, halifeler devlet başkanı iken bile Batı anlamında egemen bir ekonomik güce sahip KİLİSE yoktur. Bu sebeple bizde lâiklik ile, ancak yobazın dini kullanarak halkı sömürmesi önlenir dinsel ahlâk toplumun yararına kullanılır.

Kemalizmin Milliyet anlayışı üstünde ırkçılarımızla her zaman tazelenen çekişme, gerçek halkseverlerin bu ilkeyi doğru olarak nasıl anladıklarını sık sık maydana koymaktdır. Buradaki karışıklık, altı ilkeyi seçen ilk Kemalistlerin, ümmet anlayışına karşı bu ilkeyi halkçılıktan ayrı olarak düşünüp koymak zorunluğunu duymuş olmalarındandır. Bugün dünyanın hiç bir yerinde, gerçek milliyetçilik halkçılığın dışında düşünülmüyor, halkçılığın böyle bir desteğe muhtaç olduğu ileri sürülüyor. Kemalizmin Osmanlılığa en az bulaşıtırılmış, en az bulaştırıldığı için de yüzdeyüz yararlı tek ilkesi DEVLETÇİLİKtir. Bu ilke, Anadolu Türklüğünün kurtuluş tarihinde, haklı olarak, en büyük en kutsal yeri alacak Atatürkü, Atatürkcülüğü, dünyada en son Anadolu Türkü kalana kadar yaşatacaktır.

Bugün, genel tutarı YÜZ MİLYAR Türk-lirasıyla ölçülen bu başdöndürücü müsbet eser, sıkıntılı günlerde milletin biricik desteği olduğu gibi, geleceğin mutlu, zengin, ileri Türkiyesinin de biricik en güçlü temel dayanağıdır. Bu yüz milyar lira, yoksul, geri, bilgisiz Anadolu Türklüğünün alın terinden, el, göz, akıl emeğinden santim santim biriktirilmiştir. Bugün kâra geçmiş durumdadır.

Bugün şu gerçek en gözü doymaz [illegible] tarafından anlaşılmıştır ki Anadolu Halkı bilsin bilmesin, biricik [illegible] ne kişi [illegible] artık kaptırmaya [illegible] Atatürkçülüğü, Devletçiliği [illegible] yerimize göre öl[illegible] biçilecektir.

ATATÜRK VE EĞİTİM

Koskoca bir millet, inandığı ve güvendiği kitaplardan delil getirerek önder olduklarını iddia edenlerin sözlerine inanarak yürürse ve bu yürüyüşün yönü kendilerini mahv ve çöküntüye düşürürse, kabahat bu yöne giden temiz, yumuşakbaşlı, fedakâr, önderlerine güvenen zavallı halktan çok, bu önderlere ait değil midir?

EYLÜL 1924

★

İlim ve fen neredeyse oradan alacağız ve her millet çocuğunun kafasına koyacağız. İlim ve fen için kayıt ve şart voktur.

EKİM 1922

★

Hiç bir zaman hatırımızdan çıkmasın ki, Cumhuriyet, sizden «fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür» nesiller ister.

25 AĞUSTOS 1924

★

Bu memleketin sahibi ve toplumumuzun temel unsuru köylüdür. İşte bu köylüdür ki, bugüne kadar eğitim ve öğretim ışığından mahrum bırakılmıştır.

MART 1922

★

Eğitim ve öğretimde uygulanacak metod, bilgiyi insan için fazla bir süs, bir baskı vasıtası yahut medeni bir zevkten çok maddî hayatta başarılı olmayı temin eden pratik ve kullanılabilir bir organ haline getirmektir.

MART 1923

★

Herşeye rağmen muhakkak bir nura doğru yürümekteyiz. Bende bu imanı yaşatan kuvvet, yalnız aziz memleket ve milletim hakkındaki sonsuz sevgi ve bağlılığım değil, bugünün karanlıkları, ahlâksızlıkları, şarlatanlıkları için de sırf vatan ve gerçek aşkıyla ışık serpmeğe ve aramağa çalışan bir gençlik gördüğümdendir.

MAYIS 1918





Atatürk'ün Dışpolitikası

Türkkaya Ataöv

Atatürk'ün dış politikası, ulusal bağımsızlığımız ve varlığımıza bütün anlamiyle öncelik tanıyan ve büyük, küçük bütün devletlerle dostluk ve yardımlaşma münasebetlerimizin eşitlik ve karşılıklı saygı içinde kurulmasını isteyen, Kurtuluş Savaşı Türkiyesine yaraşır barışçı bir dış politikaydı.

Hiç şüphe edilmemelidir ki, bu tutum, Türk ulusal kurtuluş hareketinin koşulları ve Atatürk devrimlerine hâkim anlayışın kaçınılmaz sonucudur. Türk ulusal kurtuluş hareketi, milletlerarası bir çelişmenin, yani sömürgeci ülkelerle tam, ya da yarı sömürülen gelişmemiş ülkeler arasındaki ekonomik ve siyasal çatışmanın içinde doğmuştur. Bu çelişmenin kaynağını hem makinenin endüstriye uygulanmasiyle doğan yaşama koşullarında, hem ekonomik gücün birkaç endüstrileşmiş büyük ülkede merkezileşmesinde, hem de endüstrileşmiş ülkenin türlü maskeler altında kendine sömürme pazarları bulma çabalarında aramalıdır.

Kâr temeline oturtulan endüstrileşmiş ülkenin kendini bir türlü kurtaramadığı doğal eğilimi, bu pazarları bulmak ve bazan açık, bazan kapalı olsa da, onları *sömürmektir*. Açıktır ki, ulusal kurtuluş hareketlerinin en büyük amacı, ister düşmanca, ister dostça görünsün, ekonomik sömürme ve siyasal baskının bütünüyle tasfiyesidir. Yabancı sömürücü çok defa sömürülen *ulusun yöneticileri* ve onlara hâkim kuvvetlerle işbirliği durumundadır. Haktan ve halktan uzak bu davranış, er geç karşısında egemenlik tarafları ve halkçı bir tepki bulur. Bu tepki de hâkim ülkelere *karşı* açılacak *gerçek bir* mücadeleyle başarıya ulaşır. İşte, Türk ulusunun Atatürk'ün önderliğinde açtığı mücadele, yabancıların siyasal ve ekonomik sömürmelerine ve onlarla işbirliği yapan halk düşmanı zümreye karşıydı.

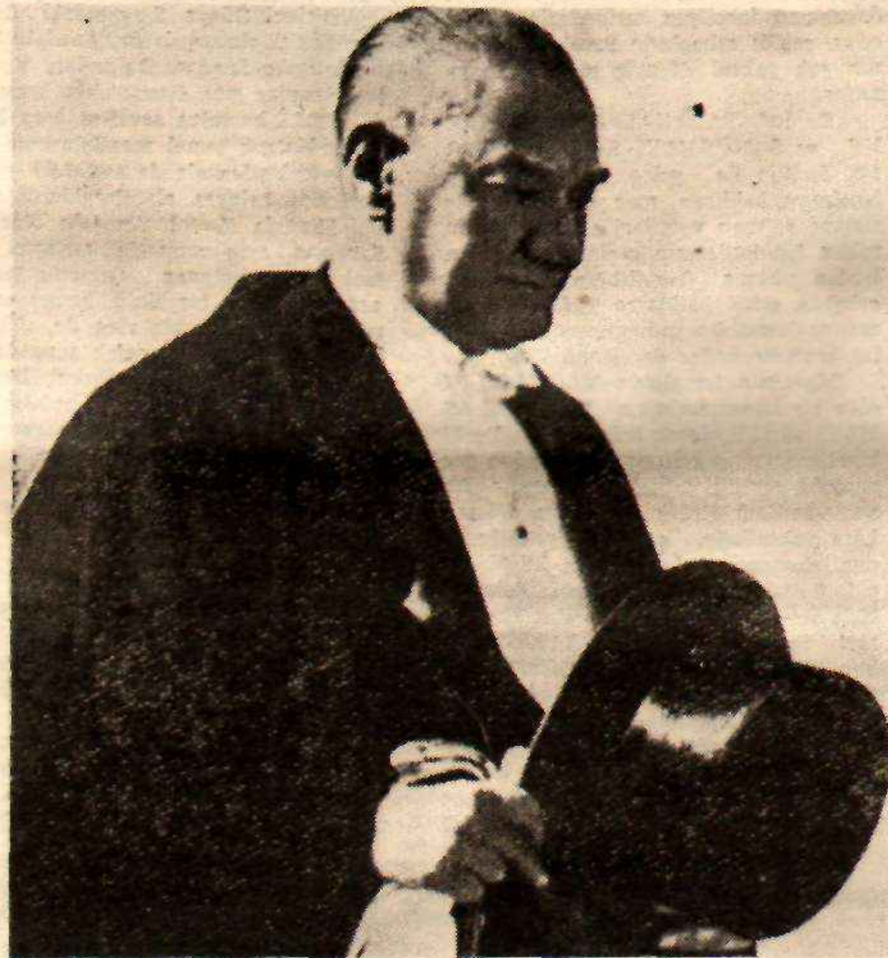
Bu karşı koyuş, çağımızın başında emperyalizme indirilen en büyük darbedir. Çünkü Türkiye, sömüren — sömürülen uluslar çelişmesinde sömürülenler safında yer almış ve bu çelişmeyi sömürülenler lehine silâhla çözmüştü. Sömürgecilik, yüzyıllar önce, Batı Hind Adalarındaki genç kızların boyunlarındaki boncuklardan başlıyarak, insanlığın büyük çoğunluğunun maddî ve mânevi servetlerinin yağmasına kadar gitmişti. Bu sömürme üç metodla oluyordu: Askerî, ekonomik ve kültürel. Birincisi askere dayanan kaba kuvvet ve açık saldırı olup, modası geçmekte olan bir sömürgecilik tipidir. Ekonomik sömürgecilik ise, askerî değil, ekonomik kontrolla kurulan hegemonyadır. Bir devlet diğerlerinin toprağını *askeri saldırıyla elde etmek* istemiyorsa, aynı amaca o ülkeyi yönetenleri avuçları içine almakla ulaşabilir.

Modern bir örnek için, Chicago Üniversitesi Siyasal Bilgiler Profesörü Hans J. Morgenthau'un *Milletlerarası Politika* adlı kitabındaki bir sözünü nakledelim: «*Orta Amerika Cumhuriyetleri egemendirler; egemenlikle aranan şeylere ve onun görüntülerine sahiptirler. Ekonomik hayatları Amerikan ihracatına bütünüyle dayandığı için, bu ülkeler Amerika'nın desteklemediği bir iç, ya da dış politikayı herhangi bir süre uygulayamazlar.*» (s. 55) Üçüncü yol da, Fransızların *la mission civilisatrice iddiaları gibi kültürel sömürgeciliktir.*

Osmanlı İmparatorluğu, şeklen bağımsız da olsa, bütün az gelişmiş ülkeler gibi, bu üç tip sömürgeciliğin etkisi altındaydı. Durumu, birkaç kelime ile belirtmekte fayda vardır: Yerli sanayi mevcut değildir. Ticaret, sömürücülerin komisyonculuğunu yapan azınlıkların elindedir. Ekonomi, kapitalist ülkelerin *mutlak egemenliği* altındadır. Ağır bir borçlandırma politikası sayesinde, kapitalist ülkeler, memleketimizin gümrüklerine ve bütçesine el koymuşlardır. Düyunu Umumiye İdaresi, devlet içinde devlettir. Tanzimattan itibaren zorla kabul ettirilen reform hareketleri ve ecnebi okulların istilâsı, kültürel sömürgeciliğin açık örnekleridir. Kapitülâsyonlar ise her alandaki yabancı egemenliğinin yüz kızartıcı belgeleridir.

Bu durumda, siyasal bağımsızlıktan konuşmak, elbette mümkün değildir. Bir İngiliz zırhlısının Boğazlarda görünmesi, yöneticilerin en ufak direnme gücünü de yoketmeye yeterlidir.

Birinci Dünya Harbinden sonra, sömürücü ülkeler, şeklen mevcut Osmanlı İmparatorluğunu paylaşmaya karar vermişlerdi. Atatürk, bu sırada ortaya çıktı ve *ekonomik, kültürel* ve *siyasal* bağımsızlığı gerçekleştirmek için başarıyla savaştı. Atatürk'ün bu konudaki sözü açıktır: «İstiklâli tam denildiği zaman, bittabi, siyasi, mali, iktisadi, adli, askerî, harsi ve ilâh. her hususta istiklâli tam ve serbesti tam demektir. Bu saydıklarımın herhangi birinde istiklâlden mahrumiyet, millet ve memleketin mânayi hakikisiyle bütün istiklâlinden mahrumiyeti demektir.»



Doğunun yürüyüşü

Türk ulusal kurtuluş hareketi, tam ya da yarı sömürge olan ve bu insanlık dışı durumdan kurtulmayı istiyen ülkelere ortak cesaret kaynağı ve ilham örneği olmuştur. *Atatürk şöyle demişti: «Anadolu yıkılmak, çiğnenmek, parçalanmak isteniliyor; fakat, efendiler, bu muhacemat Anadolu'ya maksur ve mahsus değildir. Bu muhacematın hedefi umumisi, bütün Şark'tır. Anadolu her türlü tasallutlara, taarruzlara karşı bütün mevcudiyetiyle müdafaayı nefs etmektedir ve bunda muvaffak olacağından emindir. Anadolu bu müdafaasiyle yalnız kendi hayatına ait vazifeyi ifa etmiyor, belki bütün Şark'a müteveccih hücumlara bir set çekiyor. Efendiler, bu hücumlar elbette kırılacaktır. Bütün bu tasallutlar mutlaka nihayet bulacaktır. İşte, ancak o zaman Garp'ta, bütün cihanda hakiki sükûn, hakiki refah ve insaniyet hüküm sürecektir.»*

Türk kurtuluş hareketi, her türlü *sömürmeye* karşı olan bütün egemenlik hareketleri gibi, kendine benziyen milletlerin de kurtuluşlarını müjdeliyordu. Atatürk ister, istemez mazlum insan ülkeleri için uyandırıcı olmuştur. O'nun hareketi için Batı «başaramazlar» diyordu. Bunun anlamı «başaramamalılar» dı. Şüphe yok ki yeni Türkiye, bir müddet mânevi çember içine alınmıştır. Türkiye'nin Batıya ilk yakınlaşması ceza kanunlarından bazı maddelerini aktarıp bugün hâlâ bünyemizde tuttuğumuz Faşist İtalya'nın sömürge siyasetine tepkidir. Türk kurtuluşu, Lâhurlu düşünür İkbâl ve Bengalli şair Nazr—ul İslâm'dan, Cezayir ve Endonezya'ya, Lâtin Amerika'dan Çine kadar ezilen milletlere ve onların halkçı önderlerine örnek olmuştur. O zaman Türkiye'nin sömürülmesiyle doğrudan doğruya ilgili olmıyan endüstrileşmiş Batı ülkeleri bile, bu örnekten korkar hale geldiler.

1931 de, bir Amerikalı gazeteci, Falih Rıfkı'ya şunları söylemiş: «Ben Lozan Andlaşmasına karşıydım. Kapitülâsyonları kaldırmanızdan korkuyordum. Amerika için Türkiye piyasasının büyük bir önemi yoktur. Buradan imtiyazların kalkışı bize pek az dokunur. Fakat siz, bununla Çin'e kapitülâsyonlardan kurtulmanın mümkün olduğu dersini verecektiniz. İşte, ben bunu istemiyordum.» İşte, onun için, örneğin, Paul Gentizon kitabına şu başlığı koyuyordu: *Mustafa Kemâl ya da Doğu'nun Yürüyüşü.*

Barış çı Tutum

Atatürk'ün dış politikası, Türkiye'yi macera ve tehlikelere atmayan barışçı bir dış politikaydı. 1931 de şöyle demişti: «Türkiye'nin emniyetini gâye tutan, hiçbir milletin aleyhinde olmıyan bir sulh istikameti bizim daima düsturumuz olacaktır.» Grace Ellison'un *Ankara'da Bir İngiliz Kadını* adlı kitabında belirttiği gibi, daha 1922 de Yunanlıları Türkiye'ye saldırtan İngilizlerle anlaşmak amacında olduğunu söylemişti. Gene o sırada Yunanlılar için de şöyle demiş: «Hükümetlerinin hatâlarından dolayı, milletlerden nefret edemem. Yunanlılara karşı da *aynı şeyi hissediyorum. Yakında*, büyük dost olacağımızdan eminim.» Türkiye Faşist İtalya'nın sömürgeci siyasetinin kendi toprakları ve varlığını da hedef tuttuğunu anladığı, Almanya'nın silâhlandığını gördüğü ve İtalya Habeşistana saldırdığı zaman, Lozan Andlaşmasında Türk Boğazlarının yeterlikle korunmasını sağlıyacak hükümlerin bulunmayışını ileri süren Rhineland'ın silâhlandırılmasını örnek alarak Boğazları hemen silâhlandırabilirdi. Bunun yerine, barışı korumakla görevli Milletler Cemiyetini güçlendirmek için, milletlerarası bir anlaşmaya öncelik verdi.

Türkiye, Montrö Andlaşmasiyle Birinci Cihan Savaşından sonraki değişiklikleri barışçı yolla yapan ilk devlet oluyordu. Sömürücü, saldırgan ve barışı tehlikeye düşüren ülkeler dışında Türkiye'nin bütün büyük devletler ve komşularıyle dostluk münasebetleri vardı. Atatürk'ün ulusların diğer ulusların dertleriyle ilgilenmeleri ve dünya yurttaşlığı hususunda söyledikleri tekrara değer: «*Beşeriyetin hepsini bir vücut ve bir milleti bunun bir uzvu addetmek icabeder. Bir vücudun parmağının ucundaki acıdan, diğer bütün âza müteessir olur. Dünyanın filân yerinde bir rahatsızlık varsa, «bana ne» dememeliyiz. Böyle bir rahatsızlık varsa, tıpkı kendi aramızda olmuş gibi onunla alâkadar olmalıyız. Eğer devamlı sulh isteniyorsa, insan kütlelerinin vaziyetlerini iyileştirecek beynelmilel tedbirler alınmalıdır. İnsanlığın heyet—i umumiyesinin refahı, açlık ve tazyikin yerine geçmelidir. Dünya vatandaşları haset, açgözlülük ve kinden uzaklaşacak şekilde terbiye edilmelidir.*»

Dünün sömürge ulusları, bugün kurtuluş savaşı yapıyorlar. 19 uncu yüzyıl nasıl sömürgecilik çağıysa, 20 nci yüzyıl da sömürülenlerin kurtuluş çağıdır. Çin, Hindistan, Endonezya, Mısır, Tunus; Fas ve Cezayir kurtuluş hareketleri, Afrika'daki hızlı uyanış, Atatürk'le başlıyan bu mücadelenin örnekleridir.

Kurtuluş savaşlarının amacı, şeklî bir bağımsızlık sağlamaktan ibaret değil, siyasal bağımsızlığın yanısıra ekonomik bağımsızlık isteniyor. Bu memleketler, geriliği ve fakirliği tasfiye etmek, ekonomik bağımsızlığı gerçekleştirmek için sosyal ve iktisadî alanda savaşıyorlar.

Siyasî bağımsızlıklarına daha önce kavuşan ülkeler de ekonomik bağımsızlıklarını sağlamak, sosyal ve iktisadî *hamlelerini yürütmek dâvâsı peşindedir.*

Sömürgeci ülkeler ise, eski sömürgecilik politikalarını değişen dünya şartlarına uydurmaya çalışıyorlar. Bu ülkeler, 20 nci yüzyılda siyasal bağımsızlığın kaçınılmaz olduğunu anlamışlardır. Bunun için hedefleri, siyasal bağımsızlığı tanımakla beraber, şu veya bu şekilde, ekonomik ve kültürel egemenliklerini devam ettirmektir. Buna yeni sömürgecilik adı veriliyor.

Ekonomik bağımsızlık olmadıkça, siyasal bağımsızlığın lâfta kalacağını anlıyan ve yeni sömürgeciliğin egemenliğinden kurtulmak istiyen az gelişmiş ülkeler, kapitalist olmıyan, halkçı gelişme yollarını tutmuşlardır. Nâsır'ın mücadelesi budur. Cezayir, bu mücadeleye başlamak üzeredir.

Bazı az gelişmiş ülkelerde de, içerideki sömürgecilik düzenlerini sürdürmek maksadıyle, milletlerarası kapitalizmle işbirliği yapan hâkim zümrelere karşı, halk hareketleri genişliyor. Amerikan kapitalizminin *ezici* ağırlığı altında bulunan Güney Amerikadaki halk hareketlerinin anlamı budur. Hakkında ne düşünürsek düşünelim, Castro hareketi, milletlerarası kapitalizmin himayesinde iç sömürme düzenini sürdürmeye çalışan satılık hâkim sınıflara karşı girişilmiş bir savaştı. Talihsiz Lumumba, şekilden ibaret bir bağımsızlıkla yetinmeyip, milletlerarası kapitalizme başkaldırdığı için öldürtülmüştür.

Sömüren ve sömürülen uluslar arasında başlıyan bu iç ve dış savaşta, Atatürk Türkiye'sinin yeri nedir? Milletlerarası kapitalizme karşı ilk kurtuluş savaşını yapan Türkiye, artık bu öncü rolü kaybetmiştir. 1938 den önce kurtuluş savaşına girişen ülkelerin gözleri, büyük bir ümit ve hayranlıkla Türkiye'ye çevrikti. Bugün durum değişmiştir. Kahramanca bir kurtuluş savaşından galip çıkan Cezayir için, dış yardımlara tesir eder endişesiyle, bu mücadeleyi desteklemekten çekinen ve bütün gelişme ümitlerini milletlerarası kapitalizmin cömertliğine bağlıyan Türkiye, artık bir örnek değildir.

Ancak, Atatürkçü bir sosyalizm, memleketimize eski itibarını ve fakir ülkelere öncülük rolünü sağlıyabilir.

Cumhuriyetin Reform yılları ve MUSTAFA KEMAL

Dr. İlhan BAŞGÖZ, reform hareketlerini dejenere eden aydınların suçunu anlatıyor

Cumhuriyetin ilk on yılı sadece reform devri olarak dikkatimizi çekmiştir. Mustafa Kemal'e ve reformlara duyduğumuz saygı 1922 denberi memlekette bir Meclis bir hükümet, bir idare mekanizması, bir kanunlar sistemi, bir vergi politikası, bir idare felsefesi, bir ekonomik anlayışı olduğunu bize unutturmuştur. Oysa, toplumun yürüyüşünü asıl bu sonuncular idare etmiştir. Biz, reform yıllarında temelleri atılan ve Türkiye Cumhuriyetinin gelişmesinde uzun vadeli, yön verici tesirleri olan bu tip bazı olayları incelemeye çalışacağız.

1 — Devletin güvenliği:

Harbin bitimi Ankara Büyük Millet Meclisinde kurulan devletin güvenliği meselesini ön plâna geçirmiştir. Milli Mücadeleye katılanlardan çoğu, savaşın gerçekten saltanat ve hilâfeti kurtarmak için yapıldığına inanmaktadır. Gerçi Osmanlı saltanatı harp yıllarındaki tutumuyla sonunu kendisi hazırlamıştır. Ama işe hukuki bir ifade vermek gene de zordur. Tam bu sırada müttefiklerin yaptığı bir hatâ Mustafa Kemal'in işini kolaylaştırır. İstanbul hükümetinin Ankara ile beraber Lozan sulh konuşmalarına çağrılması Meclisi heyecanlandırır. Çünkü İstanbul ne vakit müzakerelere burnunu soksa Ankara'nın işini güçleştirmiş, istilâcıların sözcülüğünü yapmıştı. Meclis'in bu havasını iyi bilen Mustafa Kemal Saltanat'ı lağvediverir. Böylece hem sulh müzakerelerinin geleceği, *hem yeni devletin* güvenliği teminata bağlanır. Cumhuriyetin ilânı, hilafetin kaldırılması devletin kuruluşunu tamamlar.

2 — Lozan sulhu

Çetin tartışmalardan sonra sulh anlaşması Lozan'da imza edilir. Türkiye Lozan sulhu ile toprak bütünlüğünü ve siyasi bağımsızlığını kazanmıştır. Ancak, bütün çabalarına rağmen delegelerimiz, büyük devletlerden, Türkiye'nin geleceği için elverişli şartlar koparamamışlardır. Kapitülasyonlar kaldırılmış, fakat onların imtiyazlı hükümlerine dayanılarak kurulan yabancı şirketlere dokunulamamıştır. 1925 — 35 arasında Türkiye bunları satın alabilmek için kısır bütçesinden büyük paralar ödemiştir. Meselâ, tütün rejisi 4, İstanbul rıhtım işletmeleri 40 milyon franga, Aydın demiryolları ? milyon ingiliz lirasına geri alınabilmiştir. Ekonomik bağımsızlığın değerini iyi bilen genç cumhuriyet bu fedakârlıklara seve seve katlanmış, her satın alınan şirketin ardından yurtta bir sevinç ve bayram havası dalgalanmıştır. Lozan'da Osmanlı borçlarının % 62 sini ödemeyi kabulleniriz. Bu borçlar 1929 dan başlayarak 15 sene Türkiye'nin bütçesinin % 12 — 18 ini götürmüştür. Ayrıca 1929 *a kadar* gümrüklerimizi ayarlamak hakkından mahrum edilmişizdir. Bu yüzden yeni gelişen zenginlerin elinden dövizlerimiz su gibi dışarıya akar, yabancı malları piyasayı doldurur, ödeme muvazenemiz büyük açıklar verir. Lozan anlaşması ile zengin Musul petrolleri de elimizden çıkar. Türk ve Yunan halk arasında yapılan değiştokuş ise kalkınmamıza kötü tesir eder. Çünkü gidenlerin hepsi sanatkâr ve tüccar, gelen Türkler çifçidir. Bu netice için kimsenin Türk delegelerini kınayacağını sanmıyorum.

3 — Cumhuriyet Halk Partisi

Kurtuluş harbi biter bitmez Mustafa Kemal bir siyasi parti kurmak zaruretinde kalır. 1922 yılında Halk Fırkası'nın prensiplerini şöyle açıklamaktadır: «*Kuracağım Halk Fırkası bir sınıfı değil bü*tün milleti temsil edecektir. Çünkü memleketimizde; küçük çiftçi — büyük arazi sahibi, küçük sanat erbabı — büyük tüccar, amele — büyük sermaye sahibi gibi farklı sınıflar yoktur. *Biz* bunların hepsinin menfaatlerini düşüneceğiz. Memleketimizde milyonerlerin, hattâ milyarderlerin de yetişmesine çalışacağız.» Kurulan partinin tüzüğüne göre Milli Mücadeleye ihanet etmemiş herkes CHP ye girebilir.



*Öyle anlaşılıyor ki yeni parti Milli Müca*deleyi el birliği ile yürüten bütün kuvvetlerin bir koalisyonu olarak düşünülmüştür. Bunun için inkilâpçı aydınlarla beraber eyyamcılar ve İmparatorluktan arta kalan bütün sosyal sınıflar kendileri için Halk Partisinde emin bir sığınak bulmuşlardır. Fakat uzun zaman Parti'nin idaresi aydınların elindedir. CHP bu sınıfsız cemiyet anlayışına sonuna kadar sadık kalmıştır.

4 — İzmir İktisat Kongresi

1923 yılında İzmir'de pek önemli bir İktisat kongresi toplanır. Liderler bu kongreden ikinci bir zafer bir iktisat zaferi beklemektedirler. Kongreye tüccar, çiftçi, amele, esnaf olmak üzere 1200 kişi katılır. En dişli ve hazırlıklı grup İstanbul Ticaret Odası temsilcileridir. Harbin *tehlikelerinden uzak* kalan *İstanbul tüc*carları bir plân tasarısı hazırlayarak gelmişler, genç cumhuriyetin idarecilerine yardımlarını arzetmişlerdir. Alınan kararlar üzerinde bu tasarının tesirleri açıkça görülmektedir. En kalabalık grup çiftçi temsilcileridir. Fakat hepsi toprak sahibidir. Bu yüzden bir ara boş çiftliklerin köylüye taksim edilmesi teklif edilince, kıyamet bu köylü temsilcileri arasında kopar. Oy birliği ile tasarıyı reddederler. Bunun yerine Âşar vergisinin kaldırılmasını teklif ve kabul ettirirler. Bu teklife de tüccar temsilciler katılmaz. Bu köylü vergisi kalkarsa açığın kendilerinin de katılacağı bir vergi ile ödenmesi ihtimali vardır. Kongrenin sonunda bir İktisat Misakı Millisi ve uzun bir karar listesi kabul edilir. Bu kararların *özü devletin himayesinde bir liberal eko*nomi sisteminin tavsiyesinden ibarettir. Kâzım Karabekir imzasını taşıyan İktisat Misakı Millisi ise «Türküm, doğruyum, çalışkanım, haram yemem, tutumluyum, el malına göz koymam» demeye getiren eğlenceli bir okul tahririne benzemektedir.

Halk Partisinin temel görüşü ve İzmir kararları Milli Mücadele yıllarının sosyal ve ekonomik yapı'da «İçtimai te*sa*vüne dayanan» *radikal reformlar* isteğinin ifadesini bulamadığını göstermektedir. Buna mukabil reform arzuları harp yıllarında ortaya konmayan bazı müesseselere yönelir. Bunlar İmparatorluğun siyasi yapısı, bu yapının ortaklarından biri olan teolojik zihniyet ve dini kurumlardır.

5 — Kanunlar sistemi

Her yeni idare gibi Cumhuriyet'de yeni kanunlar hazırlamış, görüşlerini onlarla ifade etmiştir. Cumhuriyet sonrasının kanunlarını hazırlayan aydın kadro önemli meselelerde memleket gerçeklerinden habersiz görünmektedir. Niceleri Meclis kürsüsüne çıkıp «Ankara bize yabancı bir ülke kadar yabancıdır» demiştir. Ankarayı harbin zaruretleri yüzünden ziyaret etmek zahmetine katlanan *bu kadro* umumiyetle Osmanlı aristokrasisinin çocuklarından gelmiştir. Büyük şehirlerde tahsiline başlamış, Avrupayı görerek bilgisini, görgüsünü ilerletmiştir. Parisi Erzurum'dan daha iyi tanır. Anadolu bunlar için bir sürgün yeridir. Mustafa Kemal'in en yakın arkadaşlarının çoğu harp biter bitmez ya yurt dışında vazife istemiş, ya kapağı İstanbul'a atmanın yolunu aramıştır. Batı'nın iyi bildikleri kanun sistemini Türkiyeye aktarmak bunlara çok kolay gelmiştir. Halbuki bu kanunların aşırı ferdiyetçi temeli Türkiyenin gerçekleriyle çatışmaktadır. Halkının % 90 ı okumamış olan, din veya para asaletine dayanan liderlerin baskısında bulunan Türkiye için bu individualizm mevcut düzenin aynen korunması demek olmaktadır. Anayasa'nın, bedeli peşin ödenmeden her türlü kamulaştırmayı yasak eden maddesi, toprak reformunu önlemiştir. 1937 yılında bu madde değiştirilerek geniş bir toprak dağıtımına yol açılabilmiştir. Köy işlerinin yapılması için *köylüyü zora ve* angaryaya koşan köy kanunu anayasa ile çatışmaya düşmüştür. Medeni Kanunun bazı hükümleri «devletin zirai meselelere inkılâpçı bir şekilde yapacağı her müdahaleyi imkânsız kılmıştır.» Üstelik bu kanun Osmanlı Arazi Kanunnamesinin miri toprağın parçalanmasını önleyen miri toprağın *küçük birimler halinde* parçalanmasına sebep olmuştur. Kişilerin elindeki toprağı ancak çalıştıkları süre onlara kiraya veren, bir istihsal birimi olarak toprağın parçalanmasını önleyen miri topraklar rejiminin Türkiye için büyük bir önemi vardı.

İşin dikkate değer tarafı, siyasi iktidarın, kendi icraatında bu ferdiyetçi görüşe düşmemiş olmasıdır. *Askerlerin pra*tik idare anlayışı onları bu hatâdan uzak tutmuştur. Bütün reformlar yalnız kişi haklarını değil, Büyük Millet Meclisini de zorlayarak yapılabilmiştir. Saltanatın *lağvında Mustafa Kemal Meclis'in özel* komisyonunu «kellelerinin kesilmesi» ile tehdit ederek netice almıştır. Hilâfetin kaldırılması, Atatürk, İnönü, Fevzi Çakmak ve Harbiye vekili Kâzım Paşa arasında İzmir manevralarında kararlaştırılmış, Meclis de, Halk Fırkası da tasdikçi rolüne düşmüştür. Şapka lâtin harfleri, medeni kanun, tekkeler kanunları Takriri Sükûn devrinin insan haklarını şiddetle kayıtlayan devrinde kabul edilebilmiştir. 1923—25 muhalefetinin «kayıtsız şartsız hâkimiyeti milliye» sloganına sarılması manâlıdır. Bunun kabulü siyasi hayatta da her türlü değişikliğin önlenmesi demek olacaktı

6 — Vergi politikası

1924 te Âşar vergisinin kaldırılması köylü için gerçek bir ferahlık getirir. Ancak bu «sert operasyon» hazine gelirini % 40 eksiltir. Bütçe açığı gaz, tuz, tütün ve kibrit gibi inhisar maddelerine yapılan zamlarla kapatılır. Bu fiat artışlarından müteessir olmaması için devlet kendi *bürokrasisini zamlar yaparak* korur. Yük bu maddelerin asıl alıcısı olan köylünün omuzunda kalır. Üstelik, âşar vergisini mal olarak ödeyebilen köylü, bunları satın almak için mahsulünü paraya çevirmek zorundadır. Bunun ne demek olduğunu birazdan izah edeceğiz

Kısa bir zaman sonra ca. galiba 1926 da, tren yolu politikasını desteklemek için yol vergisi 8 lira olarak tesbit edilir. Vergi; köylü, memur, zengin, fakir tanımadan her ailenin yetkin ferdi başına eşit bir para istemektedir. Vilâyet idare heyetleri yetkilerini kullanarak bu sekiz lirayı 15 e kadar çıkarırlar. 5 yetkin ferdi olan bir köylü ailesi ortalama 50 lira yıllık vergi ödemek zorundadır. Tıpkı aynı tipten bir memurun, bir tüccarın bir sanayicinin ödeyeceği gibi. Türkiye'nin *geri bir ziraat memleketi olması* yüzünden köylünün para ile pek işi olmaz. İstihsalini daha çok kullanmak için yapar. Parayı pek zaruri ihtiyaçları, bir de vergi için kullanmaktadır. İç pazar gelişmemiş olduğu, ulaştırma sistemi kötü bulunduğu, devletin de dağıtımla ilgili hiç bir faaliyeti olmadığı için mahsulünü paraya çevirmek zorunda kalan köylü en yakın bakkala, tüccara, ağaya müracaat etmektedir. Bunlar da köylünün mecburiyetini bildikleri için mahsulünü değerinden çok aşağıya alırlar. Böylece yol vergisi ve diğer vergiler köylüye aslından daha pahalıya gelmektedir. Hele 1929 yılının buhranı patlayıp da buğday fiatları düşünce bu alım satım hakiki bir felâket haline gelir. 50 lira vergi parası temin edebilmek için köylü okkası 4 kuruştan 1 tonu aşkın buğday satmak zorundadır. Bu mikdarı yalnız fakir ve orta halli değil nice ortanın üstündeki köylü ailesi de verememiş, ya yorganını sırtına vurup yolda çalışmaya, ya da hepse gitmiştir.

Şikâyet konusu bir kanun da İptidai Tahsil Muvakkat Kanunudur. 1914 yılında kabul edilmiş olan bu kanun Cumhuriyet devri boyunca yürürlükte [illegible]tır. Kanun köy, kasaba ve karyelerdeki ilk mektep masraflarının [illegible] —öğretmen maaşları dahil— oranın halkına [illegible]letmiştir. Nüfusu kalabalık ve [illegible] olan yerler bu masrafı iyi kötü [illegible]

yabilmekte, Türkiye köylerinin % 85 ini teşkil eden az nüfuslu köylerde bu masrafı almaya imkân olmamaktadır. Bu yüzden köylü mektep istememekte, öğretmene para vermeyi düşünmemektedir. Zengin vilâyetlerde ilk öğretimi geliştirmek mümkün olduğu halde, söz gelimi, Hakkâri de 1930 lardan sonra bile Cumhuriyet bir tek ilk okul—evet bir tek—açamamıştır.

1927 de sanayii teşvik için bir kanun kabul edilir. Bu kanunla devlet, sanayi müessesesi kuracak müteşebbis ve sermaye sahibi vatandaşlara hazine arsalarını bedava vermektedir. Onların dışardan getirecekleri malzemeden gümrük resmi almamakta, bunları devlet vasıtalarında % 30 tenzilâtla taşımaktadır. Bu gibi müesseselere musakkafat, arazi ve tesis ruhsatı gibi vergiler yoktur. Üstelik devlet daireleri bunların mamûllerini almaya mecbur tutulmaktadır. Devletin önemli bir gelir kaynağı olan kazanç vergisinin büyük bir kısmı ise dükkân kirasına göre hesaplanmaktadır. Sermayesi ve kazancı ne olursa olsun tüccar vatandaş dükkânının kirası nisbetinde vergi ödemektedir. Vergilendirmedeki bu sosyal adalet eksikliği yüzünden, yükün ağırı çifti çubuğu ile geçinen büyük çoğunluğun omuzuna binmiştir.

7 — Kredi politikası

Ziraat Bankası 1924 te Ankaraya nakledilerek kredi imkânları genişletilir. Köylüye tohum, âlet v.b. için kredi verecektir. Ancak bankacılığın zarureti açılan krediye sağlam teminat istemektedir. Bu yüzden muteber kefil veya teminat bulamıyan köylü kredi alamaz. Kendisini ziyarete gelen Mustafa Kemal'e, 1926 da Konya'nın Mehmet ağası, şöyle der: «Paşam banka kredi vermek için bizden tüccar kefil istiyor. Bana hangi tüccar kefil olur? Beni dinlersen Banka'nın idare heyetini çiftçilerden yap.» 1925—35 yılları arasının bu konudaki yayınları Mehmet ağayı haklı çıkarmaktadır. Krediyi Ziraat Bankalarından tüccar ve eşraf % 10 faizle almakta, köylüye normal olarak % 80—120, fevkâladeden de % 500 faizle kendisi vermektedir. Bu hoyrat murabahacılık beş vekilin sert ve acı tenkitlerini çekmiştir. Bunu önlemek için İtibari Ziraî Birlikleri adı ile bir kooperatif hareketine girilir. Fakat hareket ancak Aydın'ın beş köyünde tutunur. Tam bir başarısızlıkla neticelenir. Buhran yıllarında, bu beş köydeki mütevazı kooperatifler incir bahçelerini murabahacının eline düşmekten korumuştur. 1930 dan sonra kooperatifçiliğe yeniden ve daha kuvvetle girişilir, fakat yine başarı elde edilemez.

Cumhuriyetin ilk 10 yılı içinde önemli bir demiryolu şebekesi kurulur, neticeli bir sıtma mücadelesine girişilir, küçük sulama işlerine de küçümsenemiyecek yatırımlar yapılır.

Bir yandan Atatürk reformları gerçekleştirilip, kanunlaşırken bir yandan da kısaca belirtmeye çalıştığımız yukardaki olaylar toplumu sevketmeye devam etmiştir. Dünya buhranı ve Serbest Fırka hareketi, kimsenin pek dikkatini çekmeyen bu gidişi su yüzüne çıkarır. Huzursuzluk elle tutulur hale gelir. Serbest Fırka'nın çığ gibi gelişerek kısa zamanda iktidara namzet olmasını sadece irtica teması ile izah etmek doğru değildir. Tıpkı Menderes hareketini aynı konuya bağlamanın doğru olmadığı gibi. Mustafa Kemal Serbest Fırkayı dağıttırır; halkın şikâyetlerinin nelerden geldiğini anlamak için, yanına kalabalık bir eksperler grubu alarak seyahata çıkar. Anadolu'nun ve Trakya'nın her tarafından parça parça gelen dert yanmalar, kaba çizgilerle belirtmeye çalıştığımız gidişi göz önüne serer. Mustafa Kemal bu geziden pek ciddî kararlarla dönmüştür. Gazetelerin başlıklarına bakılırsa O yepyeni bir devir açmak üzeredir. Meclis'in feshine karar verir. Yeni Meclis'in halkı gerçekten temsil edebilmesi için işçi ve çiftçi temsilcilerine 50 kişilik bir kontenjan ayrılmıştır. Bunların tezgâhında ve tarlasında fiilen çalışan insanlardan seçilmesine dikkat edilecektir. Mustafa Kemal mebusların ticaret yapmalarına engel olacaktır. Mustafa Kemal mebusların aynı zamanda idare heyeti azaları olmalarına müsaade etmeyecektir. Mustafa Kemal halkevleri açtıracaktır. Bütün bunlar liderlerin geriye bakarak faaliyetlerinin bir muhasebesini yaptığını göstermektedir. Böylece bir yandan idare edenler, bir yandan aydınlar ciddi bir araştırma ve yenilenme devrine girerler. Osmanlı ve Türk tarihinde ilk defa aydınların çalışmaları köyden materyel toplamaya, memleket gerçeklerini ciddi bir yolla değerlendirmeye yönelir. «Ülkü'de gelişen ve Nusret Köymen'in öncülük ettiği Köycülük hareketi ile Kadro'nun araştırmaları bu arada gösterilebilir. Gerçekten de liderler güdegeldikleri liberal ekonomi anlayışını terkederler. Bizzat Mustafa Kemal ve İsmet İnönü bu görüşü «geri bir memleke idaresi» olarak vasıflandırır. Bir yandan halkevleri açılırken bir yandan da sonraları Köy Enstitüsü hareketine varan kitle eğitimi çalışmalarına girilir. Toprak dağıtımı için araştırmalara başlanır. Devlet eliyle beş yıllık plânlar uygulanır. Yeni girilen bu hamle devrinin başarı derecesinin tartışılması yazımızın dışında kalmaktadır.

Cumhuriyetin reform yılları, bu reformların özlediği hedeflerle, sosyal ve ekonomik hayatın gidişi arasında açık bir çatışma göstermektedir. Bütün çabalarına rağmen idealist askerler ikinci meşrutiyetten ve İmparatorluk'tan süरüp gelen kötü alın yazısını ters çevirecek yolu bulamamışlardır. Memleket geri bir ziraat memleketi olmaktan kurtulabilmek için hiçbir hamle yapamamıştır. Kalkınma için kullanılacak sermaye birikimi memlekette yoktur, biriktirilememiştir. Bütün desteklere rağmen özel teşebbüsün gücü ve tecrübesi ciddî bir sanayi kurmaya yetmemektedir. Bazı bankalar etrafında toplanan özel sermaye İnönü'nün deyimiyle «devletin kaynaklarını kendi menfaatleri için sömürme» peşindedir. Batı ekonomik yardıma yanaşmamaktadır. İkinci Dünya Harbinin tehlikeleri ortaya çıkıp da Türkiye'nin stratejik durumu değer kazanana kadar Batı, Türkiye'ye hiçbir yardım yapmamıştır. İlk İngiliz ve Alman kredilerinin tarihi 1937 dir. Güvenlik zaruretlerimiz bütçenin % 30 unu orduya çekmekte, çığ gibi büyüyen bürokrasinin maaş karşılıkları bütçenin % 34 ünü yutmaktadır. Buna bir de % 16 Osmanlı borçları eklenince kalkınma için elimizde sadece Türk halkının büyük ve sabırlı çalışma gücü kaldığı görülmektedir. Genç Cumhuriyet bu büyük gücü harekete geçirememiş, onunla sağlam bağlar kuramamıştır. Osmanlı fikir hayatının kısırlığı buna sebep olmuştur. Ömrü harp meydanlarında geçen kumandanlar idareyi ele alıp da aydınlara buyurun, memleketi nasıl idare edeceğimizi bize gösterin deyince, aydınların hazırlıksız olduğu ortaya çıkıvermiştir. Memlekette kaç köy bulunduğunu, kaç insan yaşadığını bile bu aydın takımı ancak Cumhuriyetten 5 sene sonra öğrenecektir. Ne muhafazakâr, ne solcu ne de Batıcı aydınlar yeni idareye ışık tutma görevlerini yapamamışlardır. Liderler kendi yollarını kendileri çizmek zorunda kalmışlar, bazan birbirini tutmayan, bazan basit; fakat her zaman cesur ve idealism dolu kararlariyle deneye deneye, büyük güçlerini tükete tükete ilerlemeye gayret etmişlerdir. Halk bu çabalara ne katılmış ne de onlara karşı gelmiştir. O şaşmaz bir sağ duyu ile yeni idarenin kendisine neler vereceğini beklemiştir. Bu bekleme psikolojisini pek güzel anlatan bir fıkra var: Gün görmüş Yörük köylüsü, Milletvekili Hamdullah Suphiyi yakalar, ona dobra dobra der ki: «Abdülhamit devrinde bir takım paşalar geldiler. Bize ver dediler verdik, öl dediler öldük. Onlar gitti yerine başka paşalar geldiler. Bu yeniler de ver dediler verdik, öl dediler öldük. Onlar da gitti yerine siz geldiniz. Siz de ver dediniz verdik, öl dediniz öldük. Hani aklınıza bir şey gelmesin; daha cebimizde üç beş mangırımız, söyümüzde beş on delikanlımız var. İsterseniz onları da vereceğiz. Ama merak ettiğimiz bir şey var: bize ne vakit (Al) diyeceksiniz.»

Ekonomide Atatürkçülük

Bizim en büyük suçlarımızdan biri, ekonomik konulara yönelmemiş olmamızdır. Bu konuda konuşanları, yazanları suçlayagelmişizdir.

Bu konuda bizde ilk uyananlardan ulu Önder Atatürk, şöyle buyurmuştu:

«Öyle bir iktisat devri lâzımdır ki, memleketimiz insanca yaşamasını bilsin, insanca yaşamanın neye bağlı olduğunu öğrensin ve o yola başvursun.»

İnsanca yaşama nasıl olur? Başkalarının sefaleti üzerine bir sefahat saltanatı kurmak, insanca bir yaşama mıdır? Böyle bir ekonomi düzeni, insanca yaşamayı gerçekleştirebilir mi? Yoksa huzursuzlukları, katilleri, savaşları mı doğurur? Düzensiz bir ekonomi düzeni, zararlı ise, hangi yola başvuracağız? Ekmeği bile bulamıyan, en ilkel, en yüz kızartıcı koşullar altında yaşıyan halka sırtını dönüp, özel girişimi desteklemiye devam edersek, Atatürk'ün devletçilik halkçılık, devrimcilik ilkelerini çiğnemiş olmıyacak mıyız?

«İktisadi siyasetimizin amaçlarından biri de genel çıkarları doğrudan doğruya ilgilendirecek iktisadi kurum ve teşebbüsleri devletleştirmektir.» diyen Atatürk, halkın yararına bir ekonomi düzeninin gereğine inanmıştı. Emperyalizme ve kapitalizme karşı çıkıyordu. Halkçılığın korunması için, *«Bütünlüğümüzü mahvetmek istiyen emperyalizme karşı ve bizi yutmak istiyen kapitalizme karşı ulusal topluluğumuzca savaşmayı caiz gören bir mesleği takip eden insanlarız.»* derken, yabancı sermayeye saldırıyor, kapitalist düzeni lânetliyordu.

Bugün aynı ilkeyi kabul edip, yabancı sermayenin, emperyalizmin, kapitalizmin bizi çıkmazlara götüren yollar olduğunu söyliyenlere, çıkarcı grupun sözcüleri nasıl «komünistler» diyorsa; o yıllarda Atatürk ve arkadaşlarına «bir avuç bolşevik» diyorlardı.

O günden beri nüfusumuz çoğaldıkça çoğaldı. Çoğalan nüfus, ekonomik buhranlar doğurmakta. Ekmeğe bile güveni olmıyan bir sınıfı doğuran düzensiz düzen, artık tamamen işlemez olmuştur. Hele de başka uluslar alabildiğine ilerlerken, bizi mahveden emperyalistlerden, ve bizi yutan kapitalistlerden yardım beklemekle oyalanmak, iç ve dış kapitalistlere, sömürücülere olanaklar tanımak halkı yoksul koyan, aç bırakan hareketlerdir.

★

Uygar bir dünyada, uygar olmıyan ulusların bile gereksinimleri çoğalmaktadır. Halk, bu akıntının dışında değildir.

«Bir hırka ve bir hurma hikâyesini artık bir insanlık erdemi olarak göstermek felsefesi esas tutularak, tarih yazılmamalıdır.»

Derken, Atatürk, şark felsefesinin daha o günlerde gülünçleştiğini anlatır, ve sonra:

«Halk mutlu, bağımsız, zengin olmak istiyor. Komşularının mutluluğunu, geçim genişliğini gördüğü halde, yoksul olmak pek ağırdır.» der.

Bu konuşmalarından da anlıyoruz ki, Atatürk, ekonomik düzenin halkın yararına işlemesini istiyordu. O, kişilerin, zümrelerin çıkarlandığı bir düzene karşıydı. Toplumun insanıydı. Dolayısiyle halkçıydı. Toplumcuydu...

Atatürk de biliyordu ki, toplumcu ekonomi namusludur. Namuslu bir düzende bireyler de namuslu olacaktır...

★

Bugün ekonomik durumumuzun görünümü acıdır. 27 Mayıs'tan sonra yapılan bir hesapla, 2000 yılına kadar borçlanmış bulunuyorduk. O günden bu yana, tekrar borçlanmaktayız. Bu demektir ki, bizden sonraki kuşağı da yabancı uluslara borçlandırıyoruz.

«Bir milletin doğrudan doğruya hayatiyle, yükselişiyle, alçalışı ile ilgili olan, münasebetli olan, ulusun iktisadi yatıdır. Tarihin ve denemelerin tesbit ettiği bu hakikat, bizim millî hayatımızda ve millî tarihimizde de tamamen belirir. Gerçekten Türk tarihi incelenecek olursa, bütün yükseliş ve alçalış sebeplerinin iktisat meselesinden başka bir şey olmadığı anlaşılır.»

Atatürk, 1962 Türkiyesinde böylesine borçlu ve öylesine düzensiz bir ekonomiye sahip ulusun gerçek Atatürkçülerini, bu sözleriyle utandırmaktadır.

Bunun içindir ki, artık utanmaktan kurtulmak istiyoruz!

Bu düzenin bizi sürekli borçlandıracağını, geriletceğini, sömürgenleri çoğaltacağını biliyoruz. Bir halk, devletine doğru gidelim diyoruz. Çünkü, Atatürk de:

«Yeni Türkiye devleti, bir halk devletidir. Halkın devletidir. Geçmişteki kurumlar ise tek kişilere bağlı devletti, kişilere bağlı olan devletti» diyordu.

Atatürk, ekonomik kalkınmamızın devletçilik yoluyla başarılacağını biliyordu. Devletçiliğin de, bir devlet kapitalizmine değil, toplum çıkarına iş gören bir makine olması gerektiğini, sık sık tekrarladığı «Halk Hükûmeti» deyimi ile belirtir.

★

Düşünelim bir...

Bugünkü devlet, gerçekten halkın devleti midir acaba?

İşsizleri, eğitimsizleri, konutsuzları, elektriksizleri, hekimsizleri, ilâçsızları, topraksızları çoğunlukta olan ve hâlâ bekliyen; bunun karşısında ulusal ekonomiyi harvurup harman savuran bir azınlığı olan bir devlet, gerçekten halk devleti midir?

Böyle bir düzende yaşıyan insanların özgürlüğü olur mu?

Siyasi özgürlüğün yalnızbaşına lâfı edilir mi?

Siyasi özgürlüğün söz konusu edilebilmesi için, ekonomik özgürlüğün önceden halka sağlanması gerekmez mi?

Ve bu koşullar altında, emekçilerin birleşmesine de engel olunmağa çalışılırsa, gerçek demokrasi kurulabilinir mi? Veya demokrasi «diye kurulan yönetim oligarşi olmaz mı?

Halkımızın durumunun bilincine ermeye başladığı unutulmamalıdır. Halkçılığı, devletçiliği, devrimciliği çoktan unutan okumuşlar, yöneticiler şunu iyi biliyorlar ki, yıllarca önce, Atatürk'ün bulup uygulamaya başladığı ilkeleri, bugün geri kalmış uluslar benimserken, o ilkeler unutturulmaya çalışılıyor bize. Bizde uygulanamıyacağı bile söyleniyor.

Çok acıdır. Üzücüdür. Utandırıcıdır. Fakat gerçek budur.

Behzat Ay



Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel
Demokrasinin bekçisi

Gürsel, Faşist Kanunlar ve T.İ.P.

Türk Devrim ocakları tarafından düzenlenen Sonbahar Resim Sergisini ziyaret eden Cumhurbaşkanı Gürsel, demokrasinin bekçisi olduğunu bir defa daha gösterdi ve gençliğin kalbini fethetti.

Sergide sözü, Gürsel açtı ve gençlere memleket meselelerini sordu. Bunun üzerine Ankara Devrim Ocağı yöneticilerinden Yalçın Ceridoğlu, antidemokratik kanunları hatırlattı. Başkan Gürsel «Hürriyet ortamı şart. Türk san'atçısı ve aydını ancak hürriyet ortamı içinde yaratıcılığı gösterebilir» cevabını verdi. Ankara Devrim Ocağı Başkanı Yüksel Altıner, «Ama antidemokratik kanunlar, bunu engeliyor» diye söze karıştı. Başkan Gürsel, buna gençleri sevince garkeden şu sözlerle cevap verdi: «Bu işi yarım bırakmıyacağız. Antidemokratik kanunlar üzerinde çalışıyorlar. Bu günlerde bunların kaldırılması için ben anayasa mahkemesine başvuracağım.»

Bu büyük müjdeden sonra, Altıner, sözü İşçi Partisine getirdi: «Tarafsız vatandaş olarak soruyorum. Demokrasi denge rejimi demek. Bugünkü partiler ise muhafazakâr. Emekten yana, emekçileri toplıyan doktrin partilerine ihtiyaç var. Türkiye İşçi Partisi böyle bir parti. Ama diğer partiler, bu yeni partiyi karanlık isnatlarla baskı altında tutuyorlar.»

Gürsel, bu soruya gerçek bir demokrata yakışan şu cevabı verdi: «Elbet işlerine gelmez. Onlardan kopan oylar İşçi Partisine gidecek. Ama İşçi Partisinin kurulması, gelişmesi yurdumuz için gereklidir. İşçi Partisini muhabbetle selâmlarım.»

Yalçın Ceridoğlu, Başkan Gürsel'i biraz daha konuşturmak istedi. «Ama İşçi Partisine yöneltilen baskının kanunî tutanakları da var. Bu hükümler, partinin gelişmesini önlüyor.» Gürsel, bu soruyu da «Söz dönüp dolaşıp antidemokratik kanunlara geliyor. Bütün bunları kaldırtacağım» şeklinde cevaplandırdı.

Gençliğin kalbini fetheden Gürsel, gençlerin çılgınca alkışları arasında sergiden ayrıldı.

141 ve 142

Antidemokratik olduğu ilgili bakanlıklarca da belirtilen 141. ve 142. maddelerin kaldırılmasını istemeyi, vatana hıyanetmiş gibi göstermeye çalışan bir kampanya genişliyor. Türkiye gazeteciler Sendikaları Federasyonunun bu maddelerin kaldırılmasını savunması üzerine, Bursa gazeteciler sendikası ve bir kısım gazeteciler, Federasyonu protesto gösterilerine koyuldular. Yeni İstanbul stilinde bildiriler yayınladılar. Buna üzülmemek elde değil. Gazeteciler 80 çeşit ayrı fikre sahip olabilirler. Ama bir noktada, fikir hürriyeti konusunda, birleşmek zorundalar. Fikir hürriyetini Anayasaya aykırı olarak kısıtlayan kanun maddelerini gazetecilerin savunması lâzım. Gazetecilerin, «Daha çok hürriyet istemiyoruz. Bu kadarı bize yeter» demesini insan yadırgıyor.



Faik Ahmet Barutçu
Şimdi ne derdi?.

D.P. iktidarı zamanında düzenlenen bu maddelere, o tarihlerdeki muhalefet partisi C.H.P.nin karşı koyduğunu da unutmamak lâzım. C.H.P. şimdi susuyor. Geniş bir hürriyet anlayışına dayanan Anayasaya ve bunca mücadeleye rağmen, fikir hürriyeti konusunda bu kadar geriye mi gittik? Bakın o tarihlerde, 141. ve 142. maddeler ile ilgili olarak, komünizme şiddetle aleyhtar olan liberal fikirli Faik Ahmet Barutçu ne diyordu? Barutçu'yu ibretle okuyalım: **«Güyâ komünistlik, sosyalist kisvesine bürünerek gelebilirmiş. O hâlde bir sosyalist partisinin kisvesinde olduğu gibi, bir liberal partinin kisvesine bürünerek te gelebilir. Şu veya bu partinin kisvesine de bürünerek gelebilir. Şu veya bu kisveye bürünerek gelebilir düşüncesiyle memnuiyetler koymayı tasarlarsak, o vakit partileri kaldırılım noktasına kadar gidilebilir. Hâşim Paşa politikası.. Hani şu mektepleri kapatalım da rahat edelim politikası..**

Sosyalizmi menedebilecek bir esasın Ceza Kanununda derpiş edilmesi, bizi garp demokrasi âleminin karşısında düşününüz, ne hâle getirir?»

Atatürk seminerleri

Atatürk, 27 Mayıstan sonra, toplumun zinde kuvvetlerinin en çok tartıştıkları konu haline geldi. Buna sebep, idarecilerimizin Atatürkçülükten gittikçe uzaklaşması ve genç kuşakların kaynağa dönerek, Türkiyemiz için yeni bir çıkış yolu aramaları. Zinde kuvvetler, günün şartlarına uydurulmuş bir Atatürkçülüğün Türkiyeyi içinde bulunduğu çıkmazdan kurtaracağına inanıyorlar. Bu bakımdan Robert Kolej Mühendis Mektebi Talebe Cemiyeti Kültürel Organizasyon Komisyonu'nun tertiplediği Atatürk seminerleri son derece ilgi çekici oldu. Atatürk'ün yakınları ve tanınmış fikir adamları Robert College Konferanslarında, büyük kurtarıcıyı çeşitli yönlerden inceliyorlar.

İkinci bir teşebbüs, Türk Kültür Derneği ile Ankara Türk Devrim Ocağının beraberce tertipledikleri, Atatürk İlkeleri Semineri oldu. Tertipçiler, maksatlarının «Atatürk ilkelerini kalıplaşmaktan kurtarmak ve açıklığa kavuşturmak» olduğunu söylüyorlar. İlk seminer 13 Kasımda Türk Kültür Derneği binasında yapılacak.

Atatürkçü gençler

Ankara nümayişleri dolayısıyla tevkif edilen gençlerin yargılanması, kalabalık bir dinleyici kitlesi önünde yapıldı. Ceza Kanununun 571. maddesine göre, tahrip ve izrardan sanık bulunan gençler, «Biz, fikre fikirle mukabele ederiz. Bir fikir müessesesi olan gazeteyi tahrip edecek kadar küçülecek insanlar değiliz. Yalnız bir noktanın iyi anlaşılması lâzım. Atatürk İnkılâplarını ve 27 Mayıs ruhunu sonuna kadar savunmaya azimliyiz. 27 Mayısa aykırı davranışlar karşısında Anayasaya uygun olarak yeni nümayişler yapacağımız bilinmelidir.»

Mahkemede gençler aleyhine, sadece Yeni İstanbulun kaloriferci̇si ile Ankara mümessili tanıklık etti. Fakat gençlerin Avukatı Şinasi Özdenoğlu'nun talebi üzerine yüzleştirilince, iki tanık çok farklı sözler söylediler. Polisler ise, tahripçileri teşhis edemediklerini belirttiler.

Duruşmada, Üçüncü Asliye Ceza Hakimi İsmail Köylüoğlu, dürüst ve anlayışlı bir Atatürkçü hâkim olarak dikkati çekti. Köylüoğlu, eski İçişleri Bakanı Topaloğlu tarafından coplattırılan öğretmenleri de beraat ettiren insandır.

Plân çalışmaları

Plân Karma Komisyonu, büyük bir ilgisizlik içinde, plân görüşmelerini bitirdi. Bütçe Komisyonlarının dahi, daha fazla ilgi topladığı düşünülürse durum hazindir.

Karma Komisyon Toplantısında en samimi konuşmayı, A.P. Senato grubunun başına getirilen Cahit Okurer yaptı. Okurer, «bütün köy çocuklarını okutursak ideoloji meselesini nasıl çözeriz» mealinde konuşarak çocukların okurlarsa komünist olabileceklerini belirtmek istedi! Bu büyük komünist tehlikesini önlemek için, seçkin bir azınlığın en kaliteli şekilde okutulmasına öncelik tanınması ve kütlenin eğitiminin ikinci plâna alınması tezini savundu. Bu antidemokratik ve ekonomik bakımdan da hatalı tez, bilindiği gibi Prof. Mümtaz Turhan'a aittir.



Cahit Okurer
«Halk okumasın»

Karma Komisyondaki en eğlenceli meselelerden biri de, bedelsiz otomobil ithali meselesiydi. Plân, bedelsiz otomobil ithalâtını tamamen yasak etmişti. Bu durum, özellikle dış vazifelere gidip, bir kaç ay sonra otomobille dönen yüksek memurlar için son derece can sıkıcıydı. Bir kat edinme imkânı veren bir kazanç kaynağı kapanıyordu. Devlet Plânlama Teşkilâtının yeni maliyeci idarecileri, bu can sıkıcı durumdan en çok şikâyet edenler arasındaydı. Nitekim Müsteşar Ziya Müezzinoğlu ve Koordinasyon Dairesi Başkanı İsmail Ersan, lüzum görüldüğü takdirde bedelsiz otomobil ithalinin ihya edilebilmesi tezini savundular. İktisadi Plânlama Dairesi Başkanı Atilâ Sönmez ise, bedelsiz otomobil ithali yolunun açık kalmasına şiddetle karşı koydu. Fakat eski politikacı Müezzinoğlu, C.H.P. Yozgat milletvekili Celâl Sungur'a bir değiştirge önergesi verdirerek, bedelsiz otomobil ithali yolunu açık tutmasını bildi. Feyzioğlu, Plâncılara, «aranızda görüş birliğine varın» derken, Alican «Hükümet, değişikliği kabul etti» diyerek meseleyi bitirdi.

Karma Komisyon, bakanların plânla ne kadar az ilgilendiğini de görmeye vesile oldu. Meselâ Millî Eğitim Bakanı, Hatiboğlu, öğretmen ihtiyacı miktarı plânda tesbit edildiği halde bu miktarın Şûraca kararlaştırılacağını söyledi. Plân, yeni üniversiteler açılmasını öngörmediği halde, Bakan 4 üniversite açılacağını ileri sürdü.



Ahmet Oğuz
«Ah şu iktisat...»

İktisadi kültür bakımından da, C.K.M.P.nın zahire ticareti ile iştigal eden meşhur iktisatçısı Ahmet Oğuz'un bir sorusu, son derece eğlenceliydi. İktisat ilmine yeni giren sermaye — hâsıla nisbetinin mahiyetine nüfuz edemiyen Ahmet Oğuz, 60 milyar yatırım yapılacağını, bununla 20 milyar lira hâsıla sağlanacağını belirterek, geriye kalan 40 milyarın nereye gittiğini sordu! Bu, sermaye — gelir münasebetlerini bilmiyen bir insanın sorusuydu. Ne var ki soruya verilen cevap, Müsteşar Ziya Müezzinoğlu'nun da sermaye — hâsıla nisbetinin anlamını iyi bilmediğini ortaya koydu. Müezzinoğlu önümüzdeki 5 yılın millî hasılâ rakamlarını toplıyarak, 60 milyar yatırımla 324 milyar lira gelir sağlanacağını söyledi. Fakat iktisat bilmiyen komisyon üyeleri bile, bu acem mübalağasına inanmadılar ve bir plânlama müsteşarının eski yatırımların gelir yaratıcı rolünü unutmasına akıl erdiremediler...

Aybar'ın duruşması

Seçimlerden önce Başkan Gürsele yazdığı bu mektup yüzünden, TİP Genel Başkanı Mehmet Ali Aybarın meşhur 161. maddeye göre yargılanması ve sonradan savcının fikir değiştirerek, Tedbirler Kanunu çıkmadan yazılmış bir mektubu Tedbirler Kanununa göre suç saymaya kalkışması, mahdut sayıda da olsa hukuka inanmış kimseler arasında tepkilere yol açtı.

Hukuka açıkça aykırı olan bu davranışın yarattığı tepkileri, TİP İzmir İl Başkanı Avukat Nuran Yılmaz, güzel bir şekilde belirtti:

«Ceza Kanunumuzun temeli sayılan kanunsuz suç ve olmaz ilkesi, kişisel özgürlüğümüzün ve dokunulmazlığımızın güvenidir.

Batı demokrasilerinde bir vatandaşın Devlet Başkanına hitaben memleket sorunları ile ilgili mektup göndermesi olağandır. Hattâ ünlü İngiliz filozofu Bertrand Russel'in Küba olayları ile ilgili olarak Birleşik Amerika Başkanı Kennedy ve Sovyetler Birliği Başbakanı Kruşçef'e dünya barışının korunması dileğiyle çektiği telgraflar gazetelerimizde en önemli haberler olarak yer almıştır.

Memleket sorunları ile değil, dünya siyaseti ile ilgili dileklerinden dolayı vatandaş Russel hakkında İngiliz kanunlarına göre kovuşturma açıldığını aslâ duymuyoruz.

Gerçek demokrasi Devlet Başkanı kadar vatandaşları da memleket sorunlarından sorumlu tutmaktadır. Çünkü fikir beğenilmezse bile söz hakkını korumak gerçek demokrasinin özüdür.»

Hedefler Beyannamesi

C.H.P. İdareciler Kurultaya yeni bir iktisadi ve sosyal hedefler beyannamesi ile geleceklermiş. Görülüyor ki Kurultaylara bir hedefler beyannamesi kabul ettirmek âdet oldu. İlk hedefler beyannamesinden sonra C.H.P. son Kurultayda bir iktisadi ve sosyal hedefler beyannamesini ayakta alkışlar arasında benimsemişti. Seçim beyannamesi de bu hedeflere uygun şekilde hazırlanmıştı.

İktisadi ve Sosyal Hedefler Beyannamesi, çok genel ifadeler ile yazılmış olmakla beraber fena bir döküman değildi. Yalnız lâftan ibaret kaldı. Hükümetin icraatı üzerinde en ufak bir tesiri olmadı. Yeni beyannameyi de, görünen köy klavuz istemiyeceğine göre, aynı akıbet bekliyor. Yine bir sürü güzel lâf alt alta sıralanacak, beyanname alkışlar arasında okunacak ve kabul edilecek, sonra rafa kaldırılacak. Esasen yeni beyannamede eskisindekinden farklı fikirler edileceğini katiyen beklememek lâzım. O halde yeni bir beyannameye ne lüzum var? Lüzum var çünkü C.H.P. idarecileri delegelere bir şeyler yaptık diyebilmek ve onların dikkatlerini daha az tehlikeli konulara çekmek zorunda. Halk efkârını da avutmak lâzım. Bunun için beyanname hazırlanıyor...

Hayali beyannameler yayınlamak yerine, parti programını, uygulanan politikaya uydurmak her halde daha dürüst bir davranış olur. Bu açıdan partinin halkçılık ve devletçilik maddeleri değiştirilmeli, halkçılık maddesi kaldırılmalı, devletçilik de «özel teşebbüsten yana bir devletçilik» şeklinde düzeltilmelidir. Hiç değilse, devlet parasıyla kurulan Ereğli — Çelik, yerli yabancı özel teşebbüs eline bırakıldığına göre, programın buna apaçık şekilde aykırı olan maddesi değiştirilmeli ve C.H.P. programına aykırı davranma ithamından kurtarılmalıdır!

Bununla beraber C.H.P. liler, programdan çok parti içi seçimlerle ilgili. Erim, Gülek, Doğan, Göle ve bir kısım 63'ler, Parti Meclisine taraftarlarını sokmak için gayret gösterecekler. Evvelce hiç de önemli olmıyan 40 kişilik Parti Meclisi seçimleri bu yıl hayati. Zira bu yıl genel sekreteri, Kurultay yerine Parti Meclisi seçecek. Bu durum seçim Kurultaya kaldığı takdirde İnönü'nün destekliyeceği Kemal Satır

karşısında az çok kazanma şansı na sahip bulunan Kasım Gülekin işini çok güçleştiriyor. Zira, Par ti Meclisi seçimlerinde, isim yap mış C.H.P. lilerin seçilmesi, şim diye kadar değişmez kaide ol muştur. İsim yapmışların çoğu da merkezcidir veya hiç değilse Gülekçi değildir. Bu sebeple Par ti Meclisi seçimlerini kazanmak hemen hemen imkânsızdır. Fakat Gülek yine de şansını deniyecek. Eğer kazanırsa, parti içinde mer keze karşı muazzam bir memnu niyetsizliğin mevcut olduğuna hükmetmek lâzım

Sosyalist Enternasyonal ve Türkiye

Sosyalist Enternasyonal'in ge nel sekreteri Mr. Albert Carthy, İngiliz Dışişleri Bakanlığının mi safiri olarak Wilton Park Konfe ransı için İngiltere'de bulunan Mümtaz Soysal'ı Londra'ya dâvet etti ve kendisiyle görüşerek Tür kiye'deki sosyalist hareket konu sunda bilgi aldı.

Londra'yı merkez olarak se çen Sosyalist Enternasyonal, he men hemen bütün dünyadaki sos yalist partileri bir araya getir mekte ve sosyalistler arasında iş birliği sağlamağa çalışmaktadır. Üçüncü Enternasyonal'le karıştı rılmaması gereken Sosyalist En ternasyonal'in üyeleri arasında İngiliz İşçi Partisi, Avusturya, Belçika, Fransız Sosyalist Partile ri, Danimarka, Finlândiya, Alman



Mr. Albert Carthy
«Türkiye ilerliyor»

ya, İzlânda, İtalya Japonya, İs viçre, İsveç Sosyal Demokrat Partileri Hollanda İsrail, Yeni Zelânda, Norveç İşçi Partileri, Yunan Sosyalist Birliği ve Lük semburg Sosyalist İşçi Partisi bu lunmaktadır. Ayrıca memleket lerindeki seçim dolayısıyla serbest çe faaliyette bulunamayan çeşitli sosyalist partiler de gözlemci ola rak Enternasyonal'in faaliyetle rine katılmaktadırlar.

Sosyalist Enternasyonal Tür kiye'deki sosyalist hareketi çok yakından izlemekte ve gerekli bilgileri toplamaktadır. Şimdiye kadarki gelişmelerden son dere ce memnun olan genel sekreter Albert Carthy, Türk sosyalist ha reketinin geleceğine ümitle bak tığını söylemiştir. YÖN'ün gördü ğü geniş ilgiyi bilen ve Bildiri' nin bir tercümesini dosyalarında bulunduran Mr. Carthy'nin ifa desine göre, «Türkiye'deki sosya list hareket birçok memleketlere nisbetle hayli geç başlamıştır ama, son bir yıl içinde alınan mesafe başka yerlerde otuz — kırk yıl süren gelişmelere bedel dir.»

Sosyalist Enternasyonal'inin genel sekreteri ayrıca şunları da söylemiştir: «Türkiye'de uygula nacak bir sosyalist programın Batı'daki sosyalist partilerin prog ramlarına nisbetle daha radikal olacağı gayet tabiîdir. Sizde bi ran önce yapılması gereken öyle köklü reformlar var ki, bunların Batı'daki sosyalist programlarda bulunmasına lüzum yoktur. Bu çeşit radikal programlarla ortaya çıkanların memleketimizdeki ba zı çevrelerde tepki uyandırması nı ve hareketin şu veya bu şekil de damgalanmasını da tabii kar şılamak gerekir. Bizim için önem li olan sosyalizm yolundaki çalış maların demokratik niteliğidir. Türkiye'de sosyalizmi yaymağa çalışanların demokratik yollardan yayın ve örgütlenme yolundaki gayretlerini memnunlukla izliyo ruz. Bu safhada dikkat edilmesi gereken nokta, güçleri dağıtma maktır. Sosyalist Enternasyonal, Türkiye'deki sosyalist hareketin kendi bünyesinde yer almasına imkân verecek şartların gerçek leşmesini ümitle beklemektedir.»

Üniversite ve Tıbbiyeliler

Tıp Fakültesinde hocalar arasında sürüp giden koltuk dâ vâsı, genç tıbbiyelileri son dere ce üzüyor. Bu konuda, Tıp Fa kültesi Talebe Cemiyeti Başkanı Vedat Özkoç'un kalemiyle yayın lanan bildiriyi, sayın hocalar dikkatle ve ibretle okumalıdır:

«Yeni ders yılının başladığı bugünde Tıbbiyeliler olarak son derece üzüntülü ve umutsuzuz.

27 Mayıs devriminden ev vel, Üniversite memleketin ka derini elinde bulunduran siyasi partiden pek farklı değildi.

Yeni Dünyada, ihtiyar ka lan fikirler Üniversiteyi geri bir kuruluş halinde bırakmış, bu hal ekonomik dengesizlik ile birleşince öğretim kadrosu, ilim le halk arasında bir komisyon cu kimliğine bürünmüştü. Bu tarzın iyi işlemesi için, alt ka demeler de bu düşünüşe uygun kimselerden seçilmiş, uygun ol mayan da sinsi ve manevi baskı larla müsait tip haline getiril miş, gelmeyenler ise ya sistemin gazabına çarpılarak uzaklaştırıl mış veya gözdelerin ve müstah demin kontrolu altında bırakı larak, esarete müstahak görün müştü. Bu suretle feodal sistem kuruluşunu çok derinlere indi rerek, yıkılması mümkün olma yan âbidesini kurmuştu.

Tıp Fakültesindeki lider köşkleri bünyesi ve imkânları icabı ilimle halk arasında en çok komisyon alan, bazan vera setle bazan da periyodik olarak intikal eden, çıkar odakları ol muşlardır.

28 Nisan — 27 Mayıs devri mi memleketi kötüye götüren geri kuruluşları yıkmış, önümü ze yeni ufuklar açmıştı... Üni versitedeki feodal sistem de yı kılanların arasında idi. Fakat aradan geçen zaman içerisinde çeşitli kuruluş, tuhaf dostluklar ve Türkiyedeki katiyen değişmi yen politikanın işleyiş tarzı Üni versiteyi ve bilhassa Tıp Fakül tesini içinden çıkılmaz güç bir duruma soktu.

Halk efkârının da yakından izlediği ilim ve hekimlik ile bağ daşmayan çirkin olaylar oldu. Maddi ve manevi komisyonların yeniden elde edilmesi için telâşlı klikler kuruldu. Tıp Fa kültesi eskiden olduğu gibi bir şirket olma hevesine düştü. Mesele burada da kalmadı. Ka rar verme özgürlüğünden mah rum klikler teşekkül ederek Üniversiteye mutlak tarifi ile tefrika girdi.

Bugün Tıp Fakültesinde bir Üniversiter formdan bahset mek imkânsızlaşmıştır. Bundan zarar görenlerin başında bin derdine deva arayan zavallı halk kütleleri ile bir şeyler öğren mek, en ucuz fiatla memlekete hizmet etmek amacı ile didinen Tıbbiyeliler olmuştur.

Bizler bunun böyle devam edemiyeceğine kaniiz. Eğer bu tefrikaya bir yol bulunmazsa, durum düzeltilmezse, memleke ketin her ana dâvâsında vazife sini yapmış Tıbbiyeliler olarak bizlere düşeni yapmaya kararlı yız.»

Şah ve gençler

G e l i ş l e r i n d e tantanalı bir şekilde k a r ş ı l a n ı p uğurlanmaya alışmış o l a n İran Şehinşahı Muhammed Rıza Pehlevi, bu defa Ankara'da gayet resmi ve ciddi bir havayla karşı laştı. Küba buhranı dolayısıyla yapılan ziyaret ancak devlet adam ları arasında cereyan eden görüş meler bakımından önemliydi ve halkoyunda fazla tepki uyandır madı. Şah'ın gelişi Türkiye'de okuyan ve memleketlerindeki re jimden hiç memnun olmayan İranlı gençlerin kendi hükümdar larına bir «Açık Mektup» vermele rini sağladı. Bu Açık Mektubun henüz basında yayınlanmayan kı sımlarında şu satırlar vardır:

«Şah hazretleri

Bizim ülkemiz bir sürü mese leler ve güçlüklerle karşı karşıya dır; meclis, hiçbir kanuni sebep gösterilmeden, anayasaya aykırı olarak feshedilmiştir; ekonomik güçlüklerimiz günden güne artı yor ve sosyal adaletin en ufak bir emaresi bile görünmüyor.

İran halkının %75 ini teşkil e den çiftçiler son derece sefil bir hayat yaşıyorlar. Ağalar, orta çağ düzeni, bu fakir halkın iliklerini sömürüyor. Çiftçiler, üzerinde ya şadıkları toprakla birlikte köle gibi satılıyorlar.

Siz 1953 den beri (Musaddık'a karşı hükümet darbesinin yapıldı ğı yıl), yaptığınız basın toplantı larında ve verdiğiniz demeçlerde, sık sık, toprak reformunun yapıl dığından ve çiftçilerin hayat se viyelerinin yükseldiğinden söz ediyorsunuz. Fakat son Azerbey can gezisi sırasında bittiğini söy lediğiniz, toprak reformunun iç yüzünü bilmeyen yok. Ağaların başlarından atmak istedikleri bir kaç parça kullanılmaz araziyi fa kir çiftçilere taksitle satıp, bu toprakların karşılığında hazine den para verecek durumda ol madığınız için —çünkü hazine boştu—, birçok devlet fabrikala rını ağalara devrettiniz.

20.000 den fazla insanın ha yatlarına malolan son deprem fe lâketleri, sizin o müreffeh çiftçi lerinizin, mükemmel kara yolla rınızın gerçek durumlarını, köy lerdeki doktor, hastahane ve ilâç miktarını aydınlığa çıkardı.

Deprem sadece çiftçilerin ba şına gelen bir felâket değildir. Deprem herkesin başına gelebilir, Tahran'dakilerin de. Fakat, bili nen bir gerçektir ki saraylarda yaşayan ağalar bu gibi tabii âfet lerden pek zarar görmezler; on lar, sağlam binalarda her türlü lüks yaşama imkânlarından fay dalanarak yaşayan mutlu azınlı ğa mensupturlar.

İran'da işçilerin durumu da çiftçilerinkinden daha iyi değil nın sahipleri, daha çok kazan mak için kadınları ve 6—14 yaşla dır. Halı ve dokuma fabrikala rı arasındaki küçük çocukları çok düşük ücretlerle işe alırlar. İşçi ler, temel haklarından biri olan sağlık sigortasından ve sosyal si gortalardan yoksundurlar. Bu si gortalar ancak birkaç işyerinde uygulanır. Haklarını savunacak sendikalara sahip olmayan işçi sınıfından grev hakkı da esirgen miştir. Birkaç yıl önce, Tahran'ın yakınındaki tuğla fabrikalarında, ücretlerine birkaç kuruşluk zam istediler diye işçiler ateşlenmeye hazır silâhlarla karşılandılar.

Petrolün işlenmesi İran'ın ö nemli sanayi kollarından sayılı yor. Oysa bu sanayi Petrol Kon sorsiyumu tarafından yavaş ya vaş öldürülmektedir. Amerika, İngiltere, Fransa ve Hollanda ser mayelerinin birleşmesiyle meyda na gelen Konsorsiyum, sadece İran'ın iç talebini karşılayacak miktarda petrolü İran'da işleme yi, geri kalanını ham olarak dı şarıya akıtmayı çıkarlarına uygun buluyor. Petrol sanayiinin bu şe kilde öldürülmesi yüzünden, ül kemizde işçiler devamlı olarak küme küme işlerinden atılıyorlar.

Çok zengin petrol yataklarına sa hip olan İran, bugün, sadece dı şarıya ham petrol satan bir ülke durumuna düşmüştür. İran'ın Gü neyindeki Hark adasında inşa edilmiş olan büyük petrol ihraç iskeleleri bu olayın delilidir.

Konsorsiyum İran halkını sö mürüyor; her yıl 200 milyon dola ra yakın parayı halkımızın sır tından kazanıyor. Konsorsiyum' un ülkemizin iç meselelerine ka rışması, işsizliğin ve mali güçlük lerin belli başlı sebeplerinden bi ridir. Son mali krizler bu duru mun en önemli örnekleridir.

Şah hazretleri Amerika'ya yaptıkları son gezide verdikleri bir demeçte şöyle dediklerini ha tırlıyorlardır:

«.... İran'ın muazzam ekono mik gelişmesi sosyal adaleti sağlamak içindir. Memleketin her köşesinde birçok müsbet iş yapılıyor. Bizim rejimimiz de insanların ilerlemeleri sa dece kendi kabiliyetlerine bağ lıdır. Toplumun herhangibir sınıfından olmak ilerlemeye engel olamaz....»

Eski başbakan Amini ise, o günlerde yaptığı bir konuşmada şunları söylemişti:

«İran'daki hâkim sınıfın sağ kanadına mensup olanlar bu son yıllarda sülük gibi mille tin kanını emerek sınıflar ara sındaki farkı derinleştirdiler ve komünizm havası yarattı lar. Bunlar hâlâ bu faaliyet lerine devam etmek istiyor lar.»

Siz, «Memleketime Hizmet Sı rasında» adlı son eserinizde şöy le yazıyorsunuz:

«Birçok imar projeleri, uy gulanmak üzere plânlama teş kilâtına verilmiş ve diğer ka mu hizmetleri gibi başarı ile icra edilmişlerdir.»

diyorsunuz. Ali Amini ise, başba kanlığa geldiğinde, plânlama teş kilâtı genel müdürü İbtihac'ı bü yük hırsızlıklardan sanık olarak mahkemeye verip hapse mahkûm ettirdi ve şunları söyledi:

«İktidar sahipleri milleti kandırdılar.... Memleketin ar tık imar adı altında soyulma ya tahammülü kalmadı...»

Görüyorsunuz ki sizin sözle riniz ile başbakanınızın sözleri birbirini tutmuyor. Kimin sözle rine inanmalıyız? Fakat biz her şeyden önce, İran milletinin bu sefaletine ergeç bir çare buluna cağına inanıyoruz.»

KÜBA

Kennedy acaba gerçek bir başarı kazandı mı?

Küba buhranının durup dururken alevlendirilmesi ve *iki hafta içinde beklenmedik gelişmelere yol açması*, dün yanın bir nükleer savaş uçurumun kenarında dengeyi güç belâ sağlıyabilmesi, buhranı körüklemekten kimin gerçekten kazançlı *kimin kayıplı olduğunun güç anlaşılması*, ortaya yeni yeni meseleler çıkması ancak şu atasözüyle belirtilebilecek bir durumu ortaya koymaktadır: **Bir deli bir taş atar kırk akıllı çıkaramaz.**

Gerçekten de, Başkan Kennedy'nin biraz da seçim endişeleri içinde birdenbire giriştiği «gösterişli» davranışın, kendisine ne kazandırdığı enine boyuna incelenecek bir husustur. Görünüşte, Başkan Kennedy istediklerini elde etmişe benziyor. Başkan Kennedy, bütün dünyanın sırtını soğuk ürperişlerle dolduran tehlikeli kararını almakla 1) Küba konusunda kendisinin uyuşuk davrandığını ileri süren cumhuriyetçilerin ağzını kapamış, 2) Olaylara yüzeyden bakanlar ya da bunlardan propaganda malzemesi olarak yararlanmayı düşünenler için Kruşçef'i geriletereк siyasal bir başarı kazanmış, 3) Küba'da «taarruzi» diye nitelediği füze üslerinin sökülmesini sağlamıştır.

Fakat acaba öyle mi? Başkan Kennedy'nin Küba konusundaki kararının seçimlerde nasıl bir rol oynadığını bugün kesinlikle anlıyacağız. Bu kararın Kennedy'ye, daha doğrusu Demokrat Parti adaylarına bir miktar oy kazandırması muhtemeldir. Fakat bu durum, cumhuriyetçilerin tenkidlerini durduracağa hiç benzememektedir. Küba'nın istilâsından söz açan, Başkan Kennedy'nin büyük tehlikelerle yüklü şimdiki kararını bile azımsıyan aşırıların cumhuriyetçiler safında kalabalıklaştığı görülmektedir. Bundan dolayı Başkan Kennedy'nin, bugün seçimlerde fazladan sağladığı birkaç oya karşılık, iki yıl sonraki başkanlık seçimlerinde doğrudan doğruya zarar görmesi ihtimali daha büyüktür. Küba meselesi, soğuk savaşın en yeni ve en tehlikeli noktalarından biri niteliğini sürdürdüğü takdirde, başkanlık seçimlerine yaklaşıldıkça, bugünkünden çok daha tehlikeli davranışlara yol açması da çok muhtemeldir. Öte yandan, Başkan Kennedy, bugünkü seçimlerde, daha önceden tahmin edilen sonucun değişmediğini görür, yani Kongredeki Cumhuriyetçi — Demokrat temsilciler oranında bir değişiklik olmazsa, bu gösterişli ve tehlikeli davranışına rağmen elde edeceği bu sonuç, prestijini adamakıllı sarsacaktır. Bunun da Başkan Kennedy'yi daha sert davranışlara sürüklemesi beklenebilir.

Belirli bir amaçla davranan yayın organlarının Başkan Kennedy'nin «zaferi» olarak göstermeğe çalıştıkları durum da gerçekçilikten hayli uzak bir tutumdur. Sovyet Başbakanı Kruşçef'in Başkan Kennedy'nin azimli davranışından korkarak gerilediğini ileri sürmek, olayları pek kaba bir şekilde değerlendirmekten başka bir anlam taşımaz. Üstelik buna inanmak, *daha sert davranışların* da aynı şekilde karşılanacağı sanısını uyandırdığından tehlikelidir de. Başkan Kennedy ister Kruşçef'in yeni bir oyununa gelerek Küba konusundaki kararını vermiş olsun — Kruşçef'in Küba'daki Sovyet füze rampalarının kuruluşunu bilhassa hızlandırarak buna yol açtığı ihtimali hiç bir vakit yabana atılmamalıdır—, isterse tehlikeli olarak gördüğü bir durumu bir an önce önlemek amacıyla doğrudan doğruya harekete geçmiş olsun, istemediği halde kendi hesabından çok Kruşçef hesabına çalışmıştır.

Yeni meseleler

Küba'daki füze rampalarının sökülmesi de bu açıdan ele alınması gerekir. Başkan Kennedy'nin azimli davranışıyla Sovyetlerin bu rampaları hem de Birleşmiş Milletler nezaretinde sökmeyi kabul etmeleri kendi başına *alındığı vakit bir başarıdır*. Ama yukarıdaki ihtimal, yani Kruşçef'in bu füze rampalarını Amerika'yı böyle bir davranışa yöneltmek için bilhassa kurdurmuş olması ihtimali bir gerçekse, o vakit bu *başarı, aldatıcı bir başarıdır.*



Küba Başbakanı Fidel Castro Dağlarda...

Buna karşılık Kruşçef, Sovyet siyasetinin yıllardan beri başlıca teması olarak işlenen «Yabancı üslerin dünya barışı için meydana getirdiği tehdid»i *Başkan Kennedy'nin ağzından* dünya kamu oyuna anlatmak gibi bir durumu sağlamıştır. Hattâ bununla da kalmamış, yalnız yabancı üsler meselesinin değil, Nato ile Varşova paktlarının karşılıklı olarak tasfiyesi gibi Birleşik Amerika'nın yanaşmadığı bir konunun müzakeresi lüzumunu Başkan Kennedy'ye kabul ettirmiştir. Başkan Kennedy'nin, Küba'nın, Birleşik Amerika veya Amerikan kıtasının başka bir ülkesinden herhangi bir istilâ teşebbüsüne uğramayacağına dair Birleşmiş Milletler'de teminat vermeğe hazır olduğunu bildirmesi de, Küba'ya böyle bir teminatı vermek değil, Castro rejimini her ne pahasına olursa olsun devireceğini açıkça belirten Birleşik Amerika için önemli bir gelişmedir. Nihayet, Kruşçef, Küba buhranının başından bu yana olan davranışlarıyla, dünya kamuoyuna kendisini «barışsever» pozunda tanıtmayı başarmıştır.

Bununla birlikte, Sovyet liderinin Küba buhranından tamamiyle kazançlı çıktığı söylenemez. Füze rampalarının sökülmesi konusunda Küba Başbakanı Fidel Castro ile Sovyet Başbakanı Kruşçef'in tamamiyle uyuşamadıkları anlaşılıyor. Füze rampalarının sökülmesine Castro değil Kruşçef karar vermiştir. Castro, rampaların sökülmesini Birleşmiş Milletler nezaretinde yapılmasını da Küba'nın egemenlik haklarıyla bağdaşmaz saymaktadır. Gerçi, rampaların Küba'ya herhangi bir Birleşmiş Milletler heyeti gitmeden önce sökülmüş olacağı anlaşılmaktadır; ama bu durum, bu konudaki anlaşmazlığı önlememiştir. Öte yandan Castro, Birleşik Amerika'nın Küba'daki üssü Guantanamo'nun boşaltılmasını da Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri U Thant'a anlaşma şartı olarak ileri sürmüştür. Fakat, Castro'nun kuvvetli bir destek bulamadığı takdirde, bunu nasıl sağlıyabileceği anlaşılmamaktadır. Son Küba buhranının en beklenmedik gelişmelerinden biri de, böyle bir durumda Küba'nın «kuvvetli destek» olarak Sovyetler Birliği'ni değil, Komünist Çin'i seçmesi olacaktır. Böyle bir gelişme olacak mı? Bunu ancak önümüzdeki günlerde anlıyacağız. Her halde Kruşçef'in «iyi pazarlıkçı» yardımcılarından Anastas Mikoyan'ı aleláceIe Küba'ya göndermesi sebepsiz olmasa gerek.

Kuruluğu günden beri Birleşik Amerika tarafından açık kapalı, resmi gayrıresmi istilâ tehditleriyle karşı karşıya bulunan Küba, kendisini tatmin edici bir teminat alamaz, ya da Castro Guantanamo üssünün boşaltılması konusunda ısrarı tercih ederse, Başkan Kennedy Küba'dan çıkmasını sağladığı Sovyet füze rampaları yerine Komünist Çin silâhları görebilir. Bu durum, Başkan Kennedy'nin Küba konusundaki son davranışının nasıl yanlış bir hesaba dayandığını o vakit daha büyük açıklıkla gösterecek, Birleşik Amerika yağmurdan kaçarken doluya tutulmuş duruma düşecektir. Çünkü, Komünist Çin'in Sovyetler Birliği'nden çok daha sert, uzlaşmaz bir tavır takınacağı şüphe götürmez. O vakit, Küba'daki Sovyet rampalarının geri alınmasına karşılık Kruşçef'in Türkiye'deki Amerikan rampalarının geri alınması *teklifiyle* karşılaşan Başkan Kennedy, bu sefer Küba'ya karşı Formoza'nın «trampası» teklifiyle karşı karşıya kalacaktır. Bu durumda, yani bir «üstünlük kompleksi» içinde bulunan Birleşik Amerika *ile bir kurtuluş dönemi*nin sert, katı ve uzlaşmak bilmez dogma'cı tutumu içinde bulunan Komünist Çin'in karşı karşıya gelmesi halinde, savaş ihtimalleri daha çok artacaktır.

Bugün için, *hangi ihtimalin* daha büyük olduğunu kestirmek mümkün değildir. Fakat açıkça bilinen şey, Küba meselesinin yakın bir gelecekte çözülmek şöyle dursun, soğuk savaşın en hassas noktalarından biri olacağı, «bir deli bir taş atar kırk akıllı çıkaramaz» gerçeğinin önümüzdeki günlerde daha iyi anlaşılacağıdır.

ÇİN VE HİNDİSTAN

Çinin barışçı yollar yerine zorbalığı seçmesi tarafsızlığa indirilen bir darbe oldu

Komünist Çinin zorla hudut düzeltme hareketi, Hindistanı tarafsızlık politikasından uzaklaştırabilecek ve bütün tarafsız memleketleri ürküterek askeri blokların kucağına atabilecek kadar ciddi sonuçlara yolaçabilecek.

Anlaşmazlık, Çinlilerin 1914 te İngiliz Mac Mahon tarafından çizilen Çin — Hindistan hududunu tanımamalarından doğuyor. Hindistan ise Mac Mahon hattını savunuyor. Bu anlaşmazlık yıllardır sürüp gitmekte, zaman zaman silâhlı çatışmalar olmaktaydı. Fakat Çinlilerin geniş çapta harekete girişmesi yenidir. Çin, ilk defa olarak Mac Mahon hattından 20 — 30 kilometre içeri girdi. *İlerleme* biraz daha devam ederse, Çin, Hindistanın kolayca istilâsına imkân verecek stratejik noktaları ele geçirebilecek.

Hindistan, bu sebeple, Çin ilerlemesine şiddetle karşı koy*mak kararında*. Yalnız mücadele eşit değil. Çin askerlerinin modern silâhlarla mücehhez olmasına karşılık, zayıf Hindistan birlikleri İkinci Dünya Harbinden kalma silâhlarla dayanmaya çalışıyor.

Arabuluculuk teşebbüsleri de sonuç vermedi. Başkan Nâsırın, tarafların son Çin ilerlemesinden önceki hudutlara çekilmesi ve anlaşmazlığa barışçı bir çözüm yolu aramaları şeklindeki teklifini, Çin reddetti. Çin, 20 Ekimdeki fiili hudut durumunun tanınmasını istiyor. Sovyetler Birliği ise, Çin müdahelesinden hoşlanmamakla beraber, mecburen Çini *destekler gözüktüğü için, açıkça* arabuluculuğuna gidemiyor.

Bu durumda zayıf Hindistan, başta Amerika olmak üzere, Batılılardan silâh yardımı istemek zorunda kaldı. Fakat silâh yardımı, Çinin askerî üstünlüğünü kolayca değiştiremez. Ümitler şimdi, bu dağlık bölgede kışın bastırmasına bağlı. Kış, askerî harekâtı durdurabilecek.

Herhalükârda, Çinin barışçı *yollardan müzakere yerine, zor*balığı seçmesi, tarafsızlık politikasına indirilen bir darbe oldu.



BATI ALMANYA

«Spiegel» olayı, Federal Almanya'yı kabine buhranı ile karşı karşıya getirdi.

Haftalık «Spiegel» dergisinin üç hafta önce, Batı Almanya'nın savunması konusunda yayınladığı bir inceleme yazısının devletin dış güvenliğine zarar verici olduğu gerekçesile, dergi sorumluları ve yazarlarının tevkif edilmesi, merkez ve şubeler bürolarının polis tarafından aranması, bazılarının mühürlenmesi Federal Cumhuriyet'te günün konusu haline geldi.

«Spiegel» İkinci Dünya Savaşından sonra kurulmuş ve kısa zamanda tutulmuş bir dergi. 500 bin normal tirajı var. Bir fikir vermek bakımından Amerikan «Time» ve «Newsweek» dergilerine benzetilebilir. Özellikle Batı Almanya'da çok kuvvetli ve geniş bir haber alma ağına sahip. Dergi, «Fallex 62» NATO manevralarını inceledikten sonra, Batı Almanya'nın savunma sisteminin bir nükleer baskın hücumunu karşılayacak yeterlikte olmadığı ve muhtemel bir baskında 10 milyon Almanın öleceği sonucuna varıyor. Böylesine bir yargının «sokaktaki Alman»ı olduğu kadar Bonn hükümetini de telâşa vereceği açık. Ayrıca, NATO savunma zincirindeki bir gevşeklik ihtimali Batı savunma ittifakı bakımından da önemli sayılıyor.

İşte bu sebepler öne sürülerek dergi sorumluları ve mensupları arasında tevkiflere girişildi ve bütün patırdı bundan sonra koptu.

Basın özgürlüğü

Olay, kısa zamanda Federal Almanya'da bomba tepkisi meydana getiriyor ve derhal harekete geçen basın sendikaları ve dernekler hükûmetin dikkatini, özellikle «meşrû şekilde haber toplıyan ve demeç alan gazetecinin sorumlu tutulamıyacağı» gerçeğine çekiyorlar. Ortada açıklanmış bir askeri sır varsa, Alman resmi makamlarının beceriksizliği meydana çıkarılmış, olur ki bu da aslında basının hükûmeti bir çeşit uyarması sayılmalı. Alman güvenlik sistemindeki bozukluk hiç bir zaman basın özgürlüğünün *kaybolmaması ile giderilemez.* Tepkiler süratle basın çevrelerini aştı. Sosyalist eğilimli 40 kadar sanatçı, yazar ve aydın Savunma Bakanı Strauss'un derhal istifasını isteyerek meseleye yeni bir açıdan bakılması yolunda önemli bir çıkış yaptılar. 40'lar aynı zamanda askeri sırların kamu oyuna açıklanmasından, harbin bir politika âleti olmaktan çıktığı bu devirde bir manevi yüküm olduğunu ve Spiegel ile beraber olduklarını belirttiler. Tepkiler kısa zamanda Federal Cumhuriyet'in sınırlarını da aştı. Bu arada *Ankara gazeteciler sendikası*nın dayanışma mesajını da yerinde bir hareket olarak karşılamak gerek.

Spiegel ve Strauss

Adenauer'in Savunma Bakanı Strauss'un «Spiegel» olayında başlıca özne olduğu yolundaki ısrarlı söylentiler, yarı resmi Alman ajansı DPA'nın bir haberi üzerine birinci plâna geçti. Gerçekten Spiegel ile Strauss arasında oldukça geriye uzanan bir soğukluk var. Haftalık dergi Herr Franz—Josef Strauss'u fırsat buldukça sert tenkit ve hücumların hedefi yapmış ve bu arada Alman ordusunun silâh, teçhizat ve diğer malzeme ihtiyaçları ile ilgili önemli rol oynamış.

Herr Strauss, «Spiegel» olayına o derece karıştı ki bir Nuremberg gazetesine demeç vererek, «tarafımdan bir öç alma söz konusu değil. Bu olayla gerçekten hiç bir ilgim yok» demek ge*reğini duydu. Fakat* olayla ilgili olarak resmi ve askeri dairelerde yapılan soruşturmalar sonucunda bir albayın geçen pazar günü tevkif edilmesi üzerine Strauss'u bu «açıklama» kurtarabilecek mi sorusu *zihinlerde daha sık* belirmeye başladı. Olayların eksen değiştirerek Strauss'u yutacak bir seyir izlemesi mümkün.

Liberallerin ültimatomu

«Spiegel» meselesini alevlendiren en ilginç ve etkili davranışı koalisyon kabinesinin liberal Adalet Bakanı Dr. Wolfgang Stammberger yaptı. Stammberger, Spiegel mensuplarının tevkifinden önceden haberdar edilmediğini belirterek istifasını sundu ve Başbakan Adenauer'in ısrarına rağmen geri almadı. Arkadaşları ile dayanışmalarını belirten kabinedeki diğer dört liberal bakan de Adenauer'e bir ültimatom vererek koalisyonu tehlikeye düşüren çanları çaldılar. Liberaller Spiegel olayındaki tutumunu haklı gösterecek tatminkâr bir açıklamada bulunmak üzere Başbakan Adenauer'e geçen pazartesi geceyarısı sona eren bir ültimatom verdiler ve bazı garantiler talep ettiler. Garantilerin neler olduğu bilinmiyor. Fakat, Cumhurbaşkanı Luebke'nin Liberal Parti lideri Dr.Erich Mende ile «iç ve dış durum» konusunda görüşmesi kabinenin çökeceği endişesinin nerelere vardığına işaret sayılabilir. Bundestag'ın bugünkü kompozisyonu hıristiyan — demokrat + liberal formülünden başkasına müsait değil. Liberaller hükûmetten çekilirse, Hristian — demokratların, sosyal — demokratlarla işbirliği yapması ihtimali son derece zayıf. Üçüncü bir şık da mevcut olmadığına göre, seçimlere gitmek gerekecektir ki bu en son düşünülecek bir çözüm.

Seçimlere mi?...

Üç batılı müttefikin olağanüstü hâl vukuunda işgal statüsünü yürürlüğe koyma hususundaki saklı haklarını kaldırmak ve böylece Federal Almanya'nın egemenliğinin son safhasını tamamlamak üzere gayretlerini arttıran Adenauer hükûmetinin bu olaydan zararlı çıktığı bir gerçek. Hükûmet bu noktayı açıkça kabul etti. Adenauer'in başbakanlık süresi konusunda şartı ortaklık yapan liberallerin koalisyondan çekilmesi genel seçimlere gitmeyi gerektirecek. Bu durumda, yaşlı başbakanın, Strauss'u fedâ ederek daha pratik ve kolay bir çözüm yoluna gideceğini söylemek için esaslı belirtiler mevcut değilse de, bu nokta ihtimal dışı da değil.

ATATÜRK'ÜN POSTACISI

eç geldim geçitlerden geçerek
Soluk soluğa yoksul ovalardan
Kayalara tutuna tutuna, ellerim param parça
Deve dikeni bozkırlardan yürüye yürüye
Ayaklarım param parça
Vardım ama, vardım son dakikada
Vardım halkın kapısına tan sökerken
Vuruyorum, vuruyorum bir mektup var.
Geç geldim, güç buldum, ama geldim, ama buldum.
Gelinceye değin neler çektim.
Kırk haramiler sardı beni mektubu vermedim
Zalimler düştü ardıma, mektubu vermedim.
İnançsızlar ormanında yolumu yitirdim
Para dediler vermedim, pul dediler vermedim.
Zengin sofralar serdiler, bir lokma yemedim
Uykular sundular, düş altını
Uyumadım, mektubu vermedim,
Mektubu getirdim.

Ben bu mektubu on Kasım perşembe günü aldım.
Yola çıktım çok iş geçti başımdan
O günden bugüne veremedim
Çok iş geçti başımdan, bir türlü veremedim.

Bir ulusun gözyaşı pınarlarından
Trenine ateşler yakılan köylerden
Gece vakti alâ mahşer istasyonlar
Ağıtların ulu şafağından geçtim.

Köy Enstitüsü Gönen'de bir sabah çocukların
Halay halkasından geçtim, imece sevinciyle
Eşit rüzgârlarla boyatan halk çiçeği
Kahrolasıca ellerinde geriliğin, o karanlıktan geçtim.

Aydınların köprüsüyle karşı kıyısına halkın
Âşık Veysel bağlamasıyla halkevlerinden,
Sıvas—Erzurum demiyolunda genç mühendislerin
Dağdan dağa attığı köprülerden geçtim.

Polonya'da atlı karıncalar dönerken
Savaş geldi çocuklar vuruldu bahçelerde
Yurtta barış, dünyada barış, kutlanası barış
Gül açan Misak, Milli sınırlarından geçtim.

Anadolu güneşinde kızaran insanca üzüm
Nakışı aydınlığın, sevinin çalışmanın
Açılmış kitabevlerinde yaprakları uygarlığın
Eflâtun'un, Şiller'in, Çehof'un evrenlerinden geçtim.

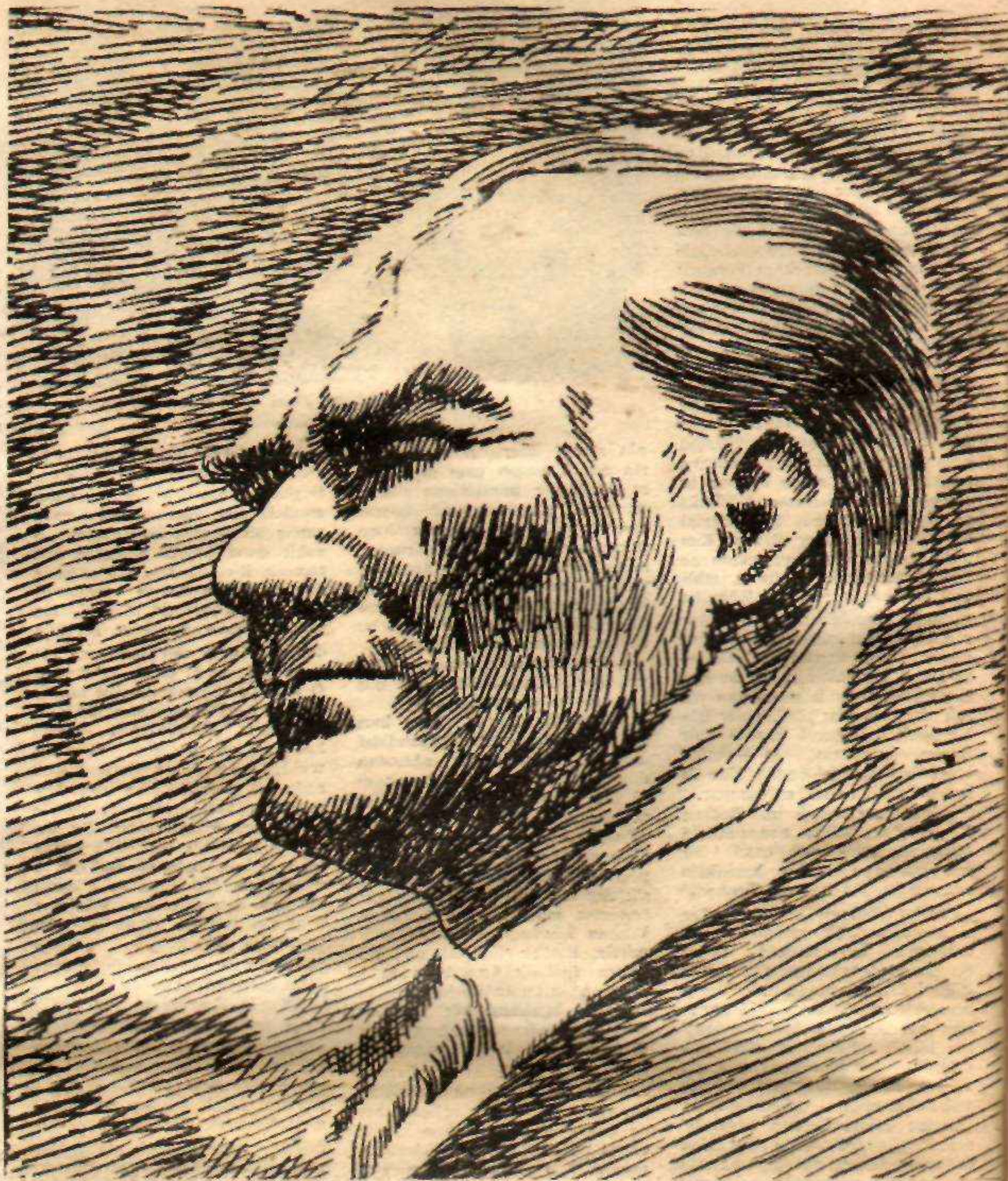
Silolarca çürüyen yoksul buğdayın acısından,
Yeşil Keşfinden, Sıvas düzünden
Tutsak köylerimin insan insan tüttüğü,
Sonsuz ağa topraklarından geçtim.

Demokrasi demokrasi diye lâf ebelerinin,
Bir taş üstünde söyledikleri on yalan.
Isıtmadan yüreğini üşümüş halkımın
Kardeş çorbasını soğutan ayrılık gayrılıktan geçtim.

Tanrı uludur, Tanrı uludur diyen müslüman Türkçenin
Halepli arapçaya kul olduğu beş vakitlerden,
Din tüccarlığında soyar halkımın gönlünü
Oy alır satar çarşılardan geçtim.

Bölüşürler bir ulusun rızkını
Bir büyük yağma oyununda
Derin açlığında uyurlar çırılçıplak
Vatandaş çocukların gecesinden geçtim.

Oturmuşlardı benim aşımın başına,
Son çorbama kaşık çalan
O utanmaz suratları gördüm,
Geçtim o korkunç talan sofrasından.



Yalanların azgın ırmağı kopmuş geliyordu
Töre, sevgi, erdem ve kardeşlik
Akıp sürükleniyordu sellerin önünden
İnsanca birşey kalmıyordu yurdumda.

Ve ben bir gün yirmisekiz Nisan
Gökyüzünün kurşunlandığı Beyazıd meydanından geçtim
Götürememişti o azgın sel her şeyimizi
Birşey kalmıştı gençlik halinde güzel ve namuslu.

Ve kışlaların.. *O güzelim halk çocuklarının*
Seher uyanışından geçtim yirmiyedi Mayısta
Nöbete kalkıyordu erdem,
Selâm duruyordu gelen güne kardeşlik.

Ve bir gün Urfalı kadınların trahomlu gözlerinden
Nemrut dağı eteklerinden yüzde doksan
Bir unutulmuş halkın EVET dediği gönülden
Dokuz Temmuz anayasasından geçtim.

Ve yıllarca önce bağımsız ovalarımda yeşeren,
Halkın emeği gerçek demokrasiden,
Mustafa Kemal yıldızının alev aldığı
Cemilenin Cezayirli bayrağından geçtim.

Ve toz ve duman.. İşte geçtim,
Ellerim paramparça, ayaklarım paramparça
Ama mektubu getirdim.
Diriliş, uyanış, kurtuluş içinde

İster okuyun, ister okumayın
Ben görevimi yaptım:
Bu mektubu kapınıza bıraktım,
Yaşmak ta, ölmek te elinizde.

Ben başkanın yanına dönüyorum,
Yeni mektupları olabilir,
Bir umut çayırı gibi süren kuşaklara
Bağımsız, halkçı ve kardeş
Mustafa Kemal Türkiyesini kuracaklara!..

Ceyhun Atuf KANSU

ATATÜRK

Atatürküm eğilmiş vatan haritasına
Görmedim tunç yüzünde böylesine geceler
Atatürk neylesin memleketin yarasına
Uçup gitmiş elinden eski makbul çareler

Nerde İstiklâl Harbinin o mutlu günleri
Türlü düşmana karşı kazanılan zaferi
Hiç sanmam öyle ağarsın bir daha tan ye
Atatürküm ben ölecek adam değildim der.

Git hemşerim, git kardeşim toprağına yüz sü
O'dur karşı kıyıda cümlemizi düşünür
Resimlerinde bile malûl mahzun görün
Atatürküm kabrinde rahat uyumak ister.

Cahit Sıtkı TARANC



MUSTAFA KEMAL

Ankaranın taşına bakma
Gözlerimin yaşına bak,
Kaldır da başını
Bir sabah vakti
Etnoğrafya müzesinden
Memleketin haline bak!

Fethi GİRAY